

**„STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO
NA LATA 2000 – 2020”**

KATOWICE, LIPIEC 2005

SPIS TREŚCI:

WSTĘP.....	3
I. OPIS SYTUACJI SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO.....	55
II. BILANS STRATEGICZNY REGIONU	4343
III. USTALENIA STRATEGICZNE	4949
1. WIZJA WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO.....	4949
2. PRIORYTETY ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO.....	5050
3. CELE STRATEGICZNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	5959
IV. WDRAŻANIE I MONITORING STRATEGII	7878
SPIS ZAŁĄCZNIKÓW	8484

WSTĘP

„Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020”, obowiązująca od chwili przyjęcia jej treści przez Sejmik Województwa Śląskiego uchwałą z dnia 4 lipca 2005 r., to jeden z najważniejszych dokumentów przygotowanych przez samorząd województwa. Samorząd pełni rolę gospodarza województwa i poprzez swoje organy podejmuje działania na rzecz zaspokajania potrzeb mieszkańców regionu, stałego podnoszenia jakości życia i utrzymania regionu na ścieżce trwałego i zrównoważonego rozwoju. Niniejsza strategia jest zapisem świadomych wyborów społeczności regionu i obrazuje długofalową koncepcję rozwoju, zorientowaną na rozwiązywanie kluczowych problemów i wykorzystywanie pojawiających się szans, zatem jej powstanie nie jest jedynie przejawem realizacji obligatoryjnych zadań samorządu województwa określonych ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa. Opracowanie strategii to efekt wysiłków i konsensusu przedstawicieli różnych środowisk, to dowód silnego poczucia odpowiedzialności i dbałości wspólnoty samorządowej o przyszłość regionu.

Niniejszy dokument jest niezbędny dla województwa, aby region mógł wprowadzić pożądane zmiany i sprostać wyzwaniom, w obliczu których stoi jego gospodarka, społeczeństwo i przestrzeń. Strategia pozwoli maksymalizować absorpcję i efekty alokacji funduszy europejskich i krajowych środków finansowych.

Mija pięć lat od uchwalenia „Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2015”. W tym czasie zarówno w naszym regionie, jak i w całym kraju zaszły istotne przeobrażenia. Polska wstąpiła do Unii Europejskiej, zmieniły się uwarunkowania gospodarcze i społeczne, zmieniły się warunki prowadzenia polityki regionalnej. Region stoi przed nowymi wyzwaniami oraz koniecznością intensyfikacji współpracy, jak i konkurencji, już nie tylko w przestrzeni krajowej, ale także europejskiej.

Pomimo krótkiego okresu funkcjonowania Strategii pojawiło się także szereg innych przesłanek przemawiających za koniecznością jej aktualizacji. Przede wszystkim w zbliżającym się okresie programowania 2007-2013 planowane jest zastąpienie Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego szesnastoma Regionalnymi Programami Operacyjnymi zarządzanymi samodzielnie na poziomie województwa. Bogatsi o wnioski płynące z oceny realizacji obowiązującej Strategii oraz doświadczenia zdobyte w zakresie korzystania z funduszy przedakcesyjnych i funduszy strukturalnych, możemy zweryfikować sposób prowadzenia długofalowej polityki rozwoju województwa, przy uwzględnieniu rosnącej samodzielności samorządu województwa i zwielokrotnionych środkach na rozwój regionalny w okresie programowania 2007-2013.

Przeprowadzenie procesu aktualizacji konieczne było również ze względu na opracowanie, już po uchwaleniu dotychczas obowiązującej Strategii, kilku ważnych dokumentów na poziomie europejskim i krajowym. Niezbędne było między innymi uwzględnienie postanowień Strategii Lizbońskiej na poziomie regionu. Zasadna była także konieczność zintegrowania polityk sektorowych na poziomie regionalnym.

W przeprowadzonych pracach warsztatowych nad aktualizacją Strategii czynny udział brali partnerzy społeczni. W marcu 2005 roku zorganizowany został cykl spotkań konsultacyjnych w subregionach, na których prezentowano wstępny projekt Strategii. W ten sposób zainicjowano szeroką publiczną debatę – proces kształtowania ostatecznej wersji Strategii, w który zaangażowali się wszyscy zainteresowani przedstawiciele społeczności regionalnej. Tryb prac nad dokumentem miał więc charakter partycypacyjny, co pozwala sądzić, iż ustalenia dokonane w Strategii są powszechnie akceptowane i odzwierciedlają wartości oraz aspiracje regionalnej społeczności, tym samym mają realne szanse na skuteczne wdrożenie.

Aktualizację Strategii poprzedzono sporządzeniem czterech cząstkowych bilansów strategicznych obejmujących mocne i słabe strony województwa śląskiego oraz szanse i zagrożenia zewnętrzne. Z analizy tych czynników oraz szeroko zakrojonych konsultacji społecznych wyłania się obraz województwa borykającego się z problemami, ale o dużym potencjale, który między innymi poprzez skuteczną absorpcję środków unijnych pozwoli rozwinąć nowoczesne technologie, prowadzić inwestycje prorozwojowe, zmodernizować i rozbudować infrastrukturę oraz poprawić stan środowiska oraz estetykę krajobrazu.

Planując przyszłość regionu, należy założyć, iż nasza gospodarka, związana z tradycyjnymi gałęziami przemysłu, nadal odgrywać będzie ważną rolę, pod warunkiem, że uda się przeprowadzić proces urynkowania produkcji. Jednocześnie coraz większe znaczenie zyskiwać będą nowe gałęzie przemysłu, m.in. branża samochodowa, informatyka, przemysł spożywczy, turystyka i rynek usług.

Autorzy Strategii nie zastrzegają sobie prawa do nieomyślności i jedynie słusznych koncepcji, lecz są otwarci na uwagi i opinie czytelników. Formuła tego dokumentu zakłada możliwość wprowadzania modyfikacji oraz jego aktualizacji.

Ten przewodnik po najważniejszych zagadnieniach związanych z rozwojem regionu nie wyklucza odkrywania innych rozwiązań. W ostatnim roku minionego stulecia trudno było przewidzieć wszystkie okoliczności, w jakich rozwijać się będzie nasz kraj i region, dlatego i dzisiaj nadużyciem byłoby sądzić, iż jesteśmy w stanie precyzyjnie przewidzieć realia Polski i świata roku 2020. Mimo to wizja przyszłości naszego regionu jest konkretna i wiarygodna. Realne wydaje się zdobycie i utrzymanie przez województwo śląskie pozycji jednego z centrów rozwoju cywilizacyjnego Polski i Europy, przyjaznego dla mieszkańców i gości, odpowiadającego potrzebom i oczekiwaniom inwestorów i przedsiębiorców. Województwo śląskie powinno być postrzegane jako obszar dynamicznej i nowoczesnej gospodarki, zyskującej na znaczeniu nauki, wartościowej kultury oraz rozwijającej się turystyki.

Składając na Państwa ręce „Strategię Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020”, pragnę podziękować za trud włożony w jej tworzenie przedstawicielom samorządów gmin i powiatów, radnym Sejmiku Województwa Śląskiego, reprezentantom administracji rządowej, przedstawicielom środowisk naukowych i gospodarczych, instytucjom i organizacjom pozarządowym, członkom zespołów pracujących nad aktualizacją Strategii, pracownikom Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego oraz wszystkim uczestnikom konsultacji społecznych Strategii.

Wyrażam przekonanie, że dokument ten, wdrożony w rzeczywistość, spełni swoją rolę i dobrze służyć będzie mieszkańcom regionu.

Michał Czarski
Marszałek Województwa Śląskiego

I. OPIS SYTUACJI SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

1. Położenie geograficzne

Województwo śląskie to przemysłowy region Polski położony w południowej części kraju, w dorzeczu górnego biegu trzech największych polskich rzek: Wisły, Odry i Warty. Obszar cechuje zróżnicowana rzeźba terenu obejmująca: Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Wyżynę Śląską, Kotlinę Oświęcimsko-Raciborską, Nizinę Śląską, Beskid Zachodni i Pogórze Śląskie.

Główne bogactwa naturalne to węgiel kamienny, złoża cynku i ołowiu, rudy molibdenowo-wolframowo - miedziowe, rudy żelaza, sól kamienna, pokłady metanu, gazu ziemnego, złoża margli, wapieni oraz kruszywa naturalnego, złoża wód leczniczych, mineralnych i termalnych. Na bazie tych surowców powstał tu największy w kraju okręg przemysłowy, odgrywający decydującą rolę w gospodarce narodowej jako podstawa krajowego bilansu paliwowo-energetycznego.

W układzie przestrzennym województwo dzieli się na 4 subregiony (tzw. obszary polityki rozwoju): północny (o powierzchni 3.047 km²), południowy (2.352 km²), środkowy (5.578 km²) i zachodni (1.354 km²).

Region sąsiaduje z województwami: opolskim, łódzkim, świętokrzyskim i małopolskim, a od południa graniczy z Republiką Czeską i Republiką Słowacką. W promieniu 600 km od Katowic znajduje się sześć europejskich stolic: Berlin, Bratysława, Budapeszt, Praga, Warszawa i Wiedeń.

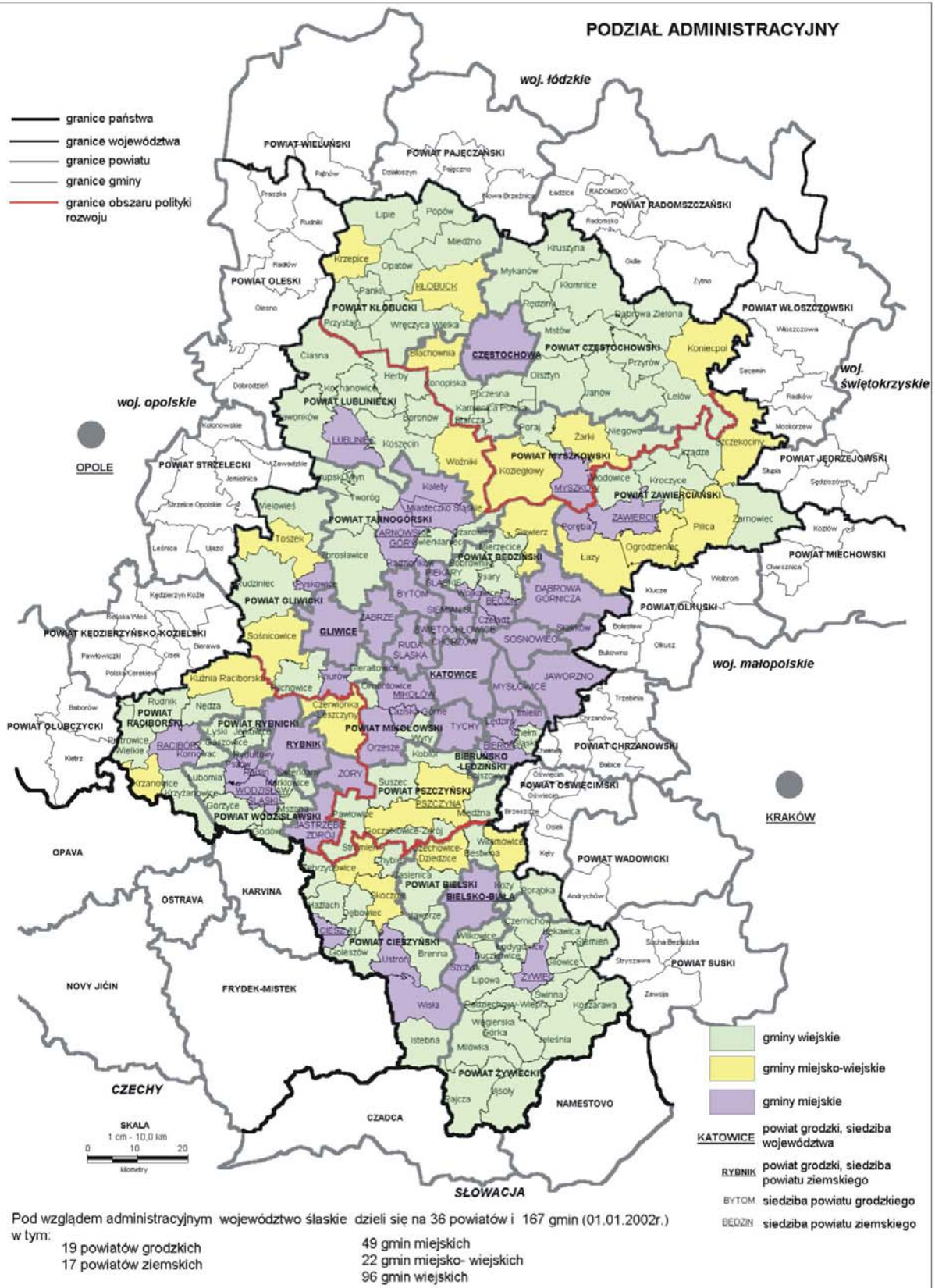
2. Obszar i liczba mieszkańców

Strukturę administracyjną województwa tworzy 167 gmin zgrupowanych w 36 powiatach: 17 powiatach ziemskich i 19 grodzkich (miasta na prawach powiatu). Spośród 167 gmin 49 to gminy miejskie, 22 miejsko-wiejskie i 96 wiejskie. Region zajmuje obszar 12.331 km² i pod względem powierzchni (3,9%) znajduje się na 14. miejscu w kraju, przed województwem świętokrzyskim i opolskim. System osadniczy województwa śląskiego składa się z 1.582 miejscowości, w tym z 71 miast, które tworzą sieć o gęstości 58 miast/10 tys. km². Gęstość ta jest ponad dwukrotnie wyższa od średniej krajowej, wynoszącej 28 miast/10 tys. km². Głównymi elementami systemu osadniczego województwa śląskiego są aglomeracje miejskie: górnośląska (o znaczeniu europejskim) oraz bielska, częstochowska i rybnicka (o znaczeniu krajowym).

Województwo zamieszkuje 4,7 mln osób, co stanowi 12,3% ludności Polski. Pod względem liczby ludności znajduje się na 2. miejscu w kraju po województwie mazowieckim (13,4%). Województwo śląskie jest najbardziej zurbanizowanym regionem Polski (78,9% ludności miejskiej), posiadającym najwyższą w kraju gęstość zaludnienia (382 osoby/km²), kraj: 122 osoby/km². Największy obszarowo jest subregion środkowy (5.578 km²), który zamieszkuje 2.886,7 tys. ludności (tj. 61,2% ludności regionu), ponad 4-krotnie więcej niż w pozostałych subregionach województwa. Drugi jest subregion północny z liczbą 540,2 tys. osób, następnie południowy (644,6 tys. osób) i zachodni, gdzie mieszka 643,5 tys. ludności województwa.

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

- granice państwa
- granice województwa
- granice powiatu
- granice gminy
- granice obszaru polityki rozwoju

źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego

Region cechuje najwyższy w kraju wskaźnik umieralności niemowląt (na 1.000 urodzeń żywych – 7,8 niemowląt, kraj 7,0 niemowląt). Szczególnie niekorzystnie przedstawia się sytuacja w subregionie północnym (8,8 niemowląt) i środkowym (8,1 niemowląt). Trochę lepiej kształtuje się w subregionie zachodnim (7,5 niemowląt), ale najkorzystniej w południowym (6,4 niemowląt na 1.000 urodzeń żywych). Wskaźnik urodzeń żywych na 1.000 ludności w województwie śląskim wynosi 8,3 niemowląt (kraj 9,2 niemowląt). Najlepiej sytuacja wygląda w subregionie południowym (9,2 osób) i zachodnim (8,9 osób). Nieco lepiej w subregionie północnym (8,4 osób), najgorzej jednak w środkowym, gdzie na 1.000 ludności przypada 7,9 urodzeń żywych. Województwo śląskie posiada jeden z najniższych w kraju, ujemny przyrost naturalny, w 2003 r. wynosił (-1,4‰), kraj (-0,4‰). Wewnątrz województwa najniższy wskaźnik przyrostu naturalnego posiada subregion północny (-2,4‰), najkorzystniejszy natomiast zachodni (0,9‰).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Powierzchnia (km ²)	12.331,0	312.685,0
Ludność ogółem stan na 31 XII 2003 r. (tys. osób)	4.715,0	38.190,6
Gęstość zaludnienia (osoba/km ²)	382	122
Stopień urbanizacji (%)	78,9	61,6
Ludność według płci (%)		
• kobiety	51,6	51,6
• mężczyźni	48,4	48,4
Liczba kobiet na 100 mężczyzn (osoba)	106,8	106,6
Struktura wiekowa ludności ogółem (%) w wieku		
• przedprodukcyjnym (poniżej 25 lat)	20,2	21,9
• produkcyjnym	64,7	62,9
• poprodukcyjnym (65 lat i więcej)	15,1	15,2
Urodzenia żywe na 1.000 ludności (osoba)	8,3	9,2
Zgony niemowląt na 1.000 urodzeń żywych (osoba)	7,8	7,0
Przyrost naturalny na 1.000 ludności (‰)	-1,4	-0,4
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na 1.000 ludności (osoba)	-2,0	-0,4

Zródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

3. Gospodarka, innowacyjność i inne ramowe uwarunkowania

Województwo śląskie mieści się w grupie najsilniejszych gospodarczo regionów Polski. W regionie wytwarza się 13,7% (2002 r.) Produktu Krajowego Brutto (PKB) i 17,2% krajowej produkcji sprzedanej przemysłu (z tego 62% przypada na sektor prywatny). Pod względem wielkości wytwarzanego PKB województwo śląskie zajmuje po województwie mazowieckim (20,4%) drugie miejsce w kraju. Produkt Krajowy Brutto w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosi 22,6 tys. zł i jest wyższy od średniej krajowej (20,4 tys. zł). Jest to efektem prężności skoncentrowanego tutaj przemysłu, jak również rozwoju sektora prywatnego i usług. W samym województwie sytuacja jest zróżnicowana. Największy udział wytwarzanego PKB w regionie przypada na subregion środkowy (66,5%), następnie południowy (12,8%), zachodni (11,5%), i północny (9,2%). Wielkość wytwarzanego PKB na 1 mieszkańca najwyższa jest w subregionie środkowym 24,5 tys. zł, następnie południowym 21, 3 tys. zł, najniższa przypada na subregion północny 18,3 tys. zł i zachodni 19,2 tys. zł.

Wartość dodana brutto (wartość nowo wytworzona) wg rodzajów działalności: w rolnictwie najwyższa była w subregionie środkowym (39,1% wartości dodanej województwa) i północnym (31,5%), w przemyśle najwyższą wartość dodaną cechował subregion środkowy (67,2%), najniższą natomiast północny (8,2%), w subregionach zachodnim i południowym udział wartości dodanej był zbliżony i wynosił 12,3 % wartości dodanej brutto regionu. W działalności usługowej najwyższa

wartość dodana brutto przypadła na subregion środkowy (66,5%) i południowy (13,0%). W przeliczeniu na 1 pracującego najwyższą wartość dodaną brutto cechował subregion środkowy (61,8 tys. zł), następnie zachodni (56,1 tys. zł) i południowy (53,0 tys. zł), najniższą z kolei subregion północny (46,9 tys. zł). Największy udział wartości sprzedanej przemysłu przypada na subregion środkowy (64,4% produkcji sprzedanej przemysłu województwa), 17,7% na południowy, 9% północny i 8,9% na subregion zachodni. Wartość produkcji sprzedanej przemysłu na 1 mieszkańca najwyższa była w subregionie południowym (25,0 tys. zł), w subregionie środkowym 20,3 tys. zł, północnym 15,2 tys. zł, a zachodnim tylko 12,6 tys. zł.

W regionie produkuje się 91,4% polskiego węgla kamiennego, 63,0% wyrobów walcowanych, 42,6% koksu, 68,8% stali surowej, 19,7% energii elektrycznej i 82,7% samochodów ogólnego przeznaczenia. Dla gospodarki województwa w dalszym ciągu duże znaczenie ma górnictwo węgla kamiennego, hutnictwo żelaza, cynku i ołowiu, energetyka, przemysł elektromaszynowy, spożywczy i chemiczny, a w ostatnim okresie również przemysł motoryzacyjny.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
PKB na 1 mieszkańca (PLN)*	22.627,0	20.431,0
Struktura zatrudnienia ludności ogółem (%)		
• rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo	4,8	17,4
• przemysł i budownictwo	38,2	28,3
• usługi rynkowe	39,4	36,3
• usługi nierynkowe	17,6	18,0
Podmioty gospodarki narodowej na 1.000 mieszkańców (podmiot)		
• ogółem	89,9	93,8
• osoby prawne i jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej	19,9	20,6
• osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	70,0	73,2
Firmy z udziałem kapitału zagranicznego na 10.000 mieszkańców (podmiot)	8,7	12,8
Produkcja sprzedana na 1 mieszkańca w zł		
• przemysłu	20.601	14.784
• budowlano-montażowa	1.828	1.769

*/dane za 2002 rok. Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004, Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2003

Sektor prywatny systematycznie wzmacnia swoją pozycję, choć jego rozwój jest wolniejszy niż w pozostałych regionach kraju.

3.1. Zróżnicowanie działalności gospodarczej

Województwo śląskie jest regionem specyficznym, jednym z najbardziej problemowych obszarów w kraju. Na jego terenie skoncentrowany jest poważny potencjał przemysłowy kraju. Zlokalizowanych jest tutaj 38 czynnych kopalń węgla kamiennego, 25 hut i zakładów hutniczych, 21 elektrowni i elektrociepłowni przemysłowych oraz 22 elektrownie i elektrociepłownie zawodowe.

W strukturze branżowej przemysłu po górnictwie węgla kamiennego dominującym sektorem jest hutnictwo. Zmiany związane z restrukturyzacją gospodarki regionu spowodowały, że coraz szybciej rozwijają się nowoczesne, przyszłościowe gałęzie, takie jak: elektronika, przemysł samochodowy, przetwórstwo spożywcze.

Górnictwo węgla kamiennego oraz hutnictwo żelaza i stali poddawane są głębokim procesom restrukturyzacji. Efektem restrukturyzacji górnictwa są zasadnicze zmiany formy własności i struktury zarządzania. Restrukturyzacja branży pozwoliła zmniejszyć zatrudnienie w górnictwie do 131 tys. w

2003 r. oraz zapewniła poprawę efektywności kopalń. Dokonano przekształcenia 63 kopalń oraz wprowadzono nowoczesne struktury zarządzania.

Na bazie przemysłu wydobywczego rozwinęły się branże związane z jego obsługą, czyli przede wszystkim nowoczesny przemysł maszynowy, dysponujący odpowiednim parkiem oraz doświadczoną kadrą pracowniczą. Po trudnościach transformacji na początku lat dziewięćdziesiątych przemysł ten zaistniał na wielu rynkach zagranicznych i stanowi dziś ważny element gospodarczego krajobrazu województwa.

W hutnictwie znacznie szybciej niż w górnictwie dokonują się przemiany restrukturyzacyjne, dlatego też przeważająca liczba największych zakładów tej branży zmieniła swoje oblicze. Pozbyto się urządzeń najbardziej zanieczyszczających środowisko, zredukowano zatrudnienie, rozbudowano operatywne działy marketingu i promocji, wprowadzono równocześnie nowe proekologiczne sposoby produkcji, co dało widoczne efekty w postaci rentowności prawie całej branży. W przemyśle metalurgicznym działa wiele firm związanych z hutnictwem żelaza i metali nieżelaznych, w tym 25 hut i zakładów hutniczych. Wytwarzają one między innymi 68,8% krajowej produkcji stali surowej i 63,0% wyrobów walcowanych.

Równolegle do zmian zachodzących w górnictwie i hutnictwie restrukturyzowany jest cały kompleks paliwowo-energetyczny. Z branżą energetyczną związanych jest około 29,1 tys. osób. Województwo jest drugim w kraju producentem energii elektrycznej, tj. 19,7% produkcji krajowej (po województwie łódzkim – 20,1%) i jej największym konsumentem.

W przetwórstwie przemysłowym województwa śląskiego na koniec 2003 r. zatrudnionych było 261,8 tys. osób. Przemysł elektromaszynowy zatrudniający około 117,0 tys. osób (43,4% zatrudnionych w branży przetwórczej) to jedna z najlepiej rozwiniętych branż regionu, chociaż zdominowana jest przez produkcję maszyn i urządzeń dla przemysłu. Ostatnie lata wymusiły jednak dynamiczny rozwój przemysłu precyzyjnego i elektronicznego, branże będące inkubatorami nowoczesnych technologii.

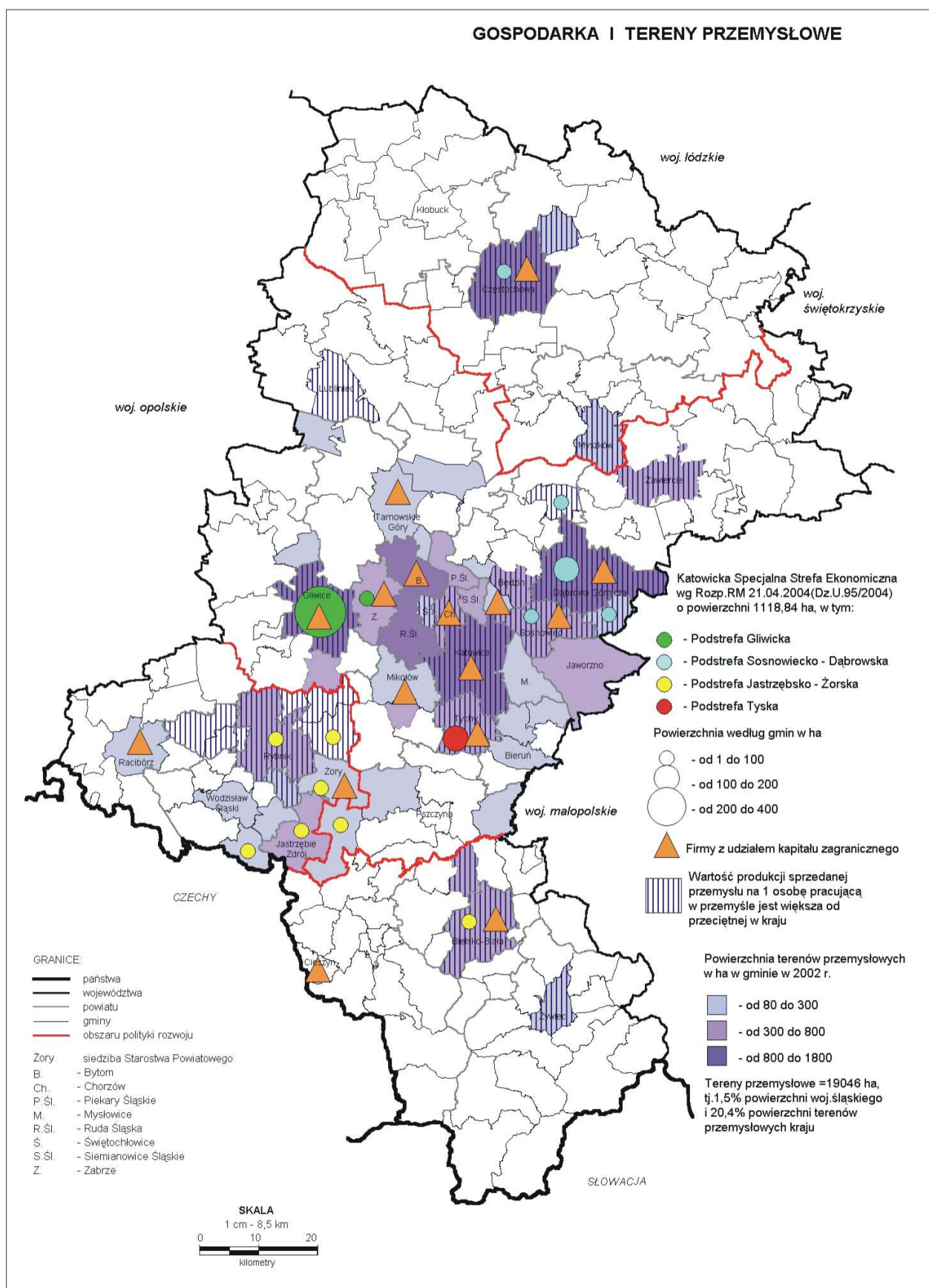
Przemysł budowlany tworzy ponad 43,7 tys. firm, z których aż połowa to niewielkie zakłady nastawione na roboty budowlane. Ogółem w branży zatrudnionych jest około 76 tys. osób, z tego 99,7% w sektorze prywatnym.

Województwo śląskie to olbrzymi rynek konsumencki dla towarów żywnościowych. Przy produkcji artykułów spożywczych i napojów zatrudnionych jest 37,7 tys. osób, z tego w sektorze prywatnym 97,2% zatrudnionych w tej branży. Większość firm nastawiona jest na przetwórstwo mięsa, produkcję napojów i wyrobów mleczarskich.

Z działających w województwie 424 tys. podmiotów gospodarki narodowej 246 to przedsiębiorstwa państwowe, 23,5 tys. to spółki prawa handlowego (z tego ponad 4.105 spółek z udziałem kapitału zagranicznego), 39 tys. spółek cywilnych, 1.263 spółdzielni oraz 330,1 tys. osób fizycznych prowadzących własną działalność gospodarczą. Na 10 tys. ludności przypadało 899 podmiotów gospodarki narodowej (w kraju 938 podmiotów), tj. 9. pozycja w kraju. Z ogólnej liczby podmiotów gospodarczych działających w województwie 96,1% przypada na sektor prywatny (tj. 11,8% podmiotów krajowych). W podziale na subregiony najwięcej podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych było w subregionie środkowym (61,5% podmiotów regionu). Na subregion południowy przypadało 16,2% podmiotów województwa, na północny 11,5%, a na zachodni 10,8%. Największy udział podmiotów z osobowością prawną przypadał również na subregion środkowy (66,3%), następnie południowy (14,9%), zachodni (9,8%) i północny (9,0%). Z osób fizycznych prowadzących własną działalność gospodarczą 60,1% zarejestrowanych zostało w subregionie środkowym, 16,5% w południowym, 12,3% w subregionie północnym i 11,1% w zachodnim.

Województwo śląskie posiada znaczący udział w krajowym eksporcie (16,6% w 2001 r.) i imporcie (9,3%). Pod względem udziału w obrotach handlu zagranicznego region zajmuje drugie

GOSPODARKA I TERENY PRZEMYSŁOWE

źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego

miejsce w kraju po województwie mazowieckim, odnotowując jednocześnie najwyższe dodatnie saldo bilansu handlu zagranicznego ze wszystkich województw, zajmując tym samym pierwsze miejsce w kraju. Około 75% obrotów handlu zagranicznego regionu odbywa się z krajami Unii Europejskiej. Wyroby i usługi eksportowane są przez województwo do ponad 100 krajów świata. Najważniejszym rynkiem zbytu dla regionu są Niemcy (25% eksportu) oraz Włochy (13%), Czechy (6%), Wielka Brytania (5%). Do najważniejszych wyrobów eksportowych należą: węgiel kamienny, wyroby walcowane na gorąco, środki transportu samochodowego, produkty koksownictwa, wyroby przemysłu odzieżowego, wyroby hutnictwa metali nieżelaznych, maszyny i urządzenia energetyczne.

Większość towarów i usług importowanych jest przede wszystkim z Włoch (23%), Niemiec (22%), Czech (6%) i Francji (4%). W strukturze importu zwraca uwagę wysoki udział wyrobów przemysłu elektromaszynowego (36%), przemysłu metalurgicznego (21%) i chemicznego (16%).

3.2. Inwestycje

O atrakcyjności inwestycyjnej województwa śląskiego decydują: położenie geograficzne, olbrzymi rynek zbytu, duże zaplecze surowcowe, dobrze rozwinięta infrastruktura, wysoko wykwalifikowana kadra pracownicza, wyróżniająca mieszkańców regionu kultura i dyscyplina pracy, tańsza niż w wysoko rozwiniętych krajach UE siła robocza, uzbrojenie terenu oraz bliskość lotniska o znaczeniu międzynarodowym, port rzeczny w Gliwicach i szerokotorowa linia kolejowa w Sławkowie, a także zlokalizowana na tym terenie Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna (KSSE).

Największym inwestorem w województwie śląskim jest włoski Fiat (drugi największy inwestor zagraniczny w Polsce i pierwszy w branży motoryzacyjnej) oraz General Motors Corporation (USA) inwestujący w gliwickiej fabryce Opla. Do największych inwestorów w województwie śląskim należy także Saint-Gobain (Francja) produkujący wyroby ze szkła oraz Electricite de France Internationale (Francja) inwestujący w branżę energetyczną (Elektrownia Rybnik SA).

Atrakcyjne warunki inwestowania w Katowickiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej (KSSE) spowodowały, że rozpoczęło w niej działalność kilkadziesiąt przedsiębiorstw, spośród których najważniejszymi są: General Motors (Gliwice), Isuzu Motors (Tychy) oraz Ekocem (Sosnowiec), Guardian Industries Sp. z o.o. (Częstochowa).

Największe inwestycje zlokalizowane poza KSSE to: Fiat Auto Poland (Bielsko-Biała), Pepsi Co. (Żywiec), Internationale Nederlanden (Katowice) oraz Philips (Bielsko-Biała), Statoil (Bielsko-Biała, Częstochowa, Racibórz). Wśród znaczących inwestorów należy wymienić również firmy: Roca (artykuły sanitarne), Delphi (produkcja akcesoriów samochodowych), Gullfiber (materiały izolacyjne), Raben (działalność spedycyjna), Isuzu (produkcja japońskich silników wysokoprężnych), Danone (wyroby spożywcze), Henkel Group (chemia gospodarcza), Heineken i Sab Miller (produkcja piwa), Saint Gobain (huta szkła), TRW Polska Sp. z o.o. (przemysł motoryzacyjny).

3.3. Małe i średnie przedsiębiorstwa – podstawa rozwoju regionu

W procesie przebudowy gospodarki województwa śląskiego rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) ma znaczenie strategiczne. Od kilkunastu lat zmienia się struktura własnościowa i organizacyjna przedsiębiorstw województwa. Przybywa małych i średnich firm prywatnych, prowadzących różnorodną działalność gospodarczą. W 2003 r. w województwie śląskim w sektorze prywatnym pracowało 946,7 tys. osób (tj. 10,7% zatrudnienia krajowego tego sektora), co stanowiło 63,3% pracujących ogółem (w kraju 70,1%). Sektor małych i średnich przedsiębiorstw województwa skupia 99% wszystkich podmiotów gospodarki zlokalizowanych na tym terenie. Większość MSP regionu funkcjonuje tylko na rynkach lokalnych, ich udział w eksporcie województwa jest niski i wynosi 30% ogólnej wartości eksportu.

Wśród działających w regionie 424 tys. podmiotów gospodarki narodowej 77,8% stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Z ogółu podmiotów gospodarczych regionu największy udział (94,6%) stanowią mikroprzedsiębiorstwa (firmy małe zatrudniające do 9 osób),

4,4% to firmy o liczbie pracujących od 10 do 49 osób, a tylko 1% stanowią przedsiębiorstwa zatrudniające 50 osób i więcej. Najwięcej mikroprzedsiębiorstw (36,9%) prowadziło działalność handlową, w grupie przedsiębiorstw średnich 33,1% firm prowadziło działalność pozostałą, 21,9% handlową, 21,1% przetwórstwo przemysłowe, a 12,1% transportową bądź magazynową. Z dużych przedsiębiorstw największy odsetek firm (35,9%) ukierunkowany był na pozostałą działalność, 28,9% przetwórstwo przemysłowe, natomiast 10,4% prowadziło działalność handlową i usługową.

Z ogólnej liczby zarejestrowanych w województwie podmiotów ponad 96% stanowiły podmioty sektora prywatnego. W większości (71,5%) podmioty te prowadzą rynkową działalność usługową, 20,7% działa w sektorze przemysłu i budownictwa, 6,5% w usługach nierynkowych, a zaledwie 1,3% w branży rolniczej.

3.4. Otoczenie biznesu

Kluczowym czynnikiem determinującym transformację gospodarki regionu jest rozwijanie instytucji sektora otoczenia biznesu. W województwie istnieje blisko 200 instytucji, takich jak agencje rozwoju lokalnego i regionalnego, izby gospodarcze, przemysłowe, handlowe, stowarzyszenia gospodarcze, branżowe; cechy rzemieślnicze, ośrodki wspierania przedsiębiorczości, ośrodki doradcze i ośrodki informacji gospodarczej. Zauważalna jest stale rosnąca liczba parków przemysłowych, technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości. Najważniejszymi instytucjami wspierającymi rozwój gospodarczy w regionie są: Górnośląska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. spełniająca funkcję Regionalnej Instytucji Finansującej, Górnośląska Agencja Przekształceń Przedsiębiorstw S.A., Fundusz Górnośląski S.A. oraz kilka instytucji wyspecjalizowanych, takich jak Międzynarodowe Targi Katowickie czy Centrum Projektów Regionalnych-Inwestor S.A. Ponadto aktywne są fundusze pożyczkowe, poręczeniowe i fundusze venture capital. Istotną rolę na terenie województwa odgrywają organizacje gospodarcze (Izba Rzemieślnicza oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Katowicach, Częstochowska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Częstochowie, Beskidzka Izba Rzemieślnicza w Bielsku-Białej, 15 izb przemysłowo-handlowych oraz Górnośląskie Towarzystwo Gospodarcze). Do wsparcia rozwoju działań innowacyjnych w regionie przyczynia się Regionalne Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Katowicach (poprawa konkurencyjności MSP poprzez absorpcję nowoczesnych, proekologicznych technologii).

Województwo śląskie to ważne finansowe i targowe centrum kraju. Działają tu 4 centrale bankowe, 26 banków komercyjnych z 600 filiami i agendami oraz 117 placówek banków spółdzielczych. Region jest drugim, po województwie wielkopolskim, miejscem wystaw i targów. Największą popularność i znaczenie mają Międzynarodowe Targi Katowickie oraz imprezy targowe, organizowane w największej w kraju hali widowiskowo-sportowej „Spodek”. Organizowane co roku imprezy targowe stwarzają okazję do promocji produktów, nawiązywania kontaktów handlowych oraz zawierania kontraktów.

3.5. Działalność badawcza i rozwojowa – zabezpieczenie trwałej konkurencyjności gospodarczej

Na terenie województwa śląskiego znajduje się 12,1% potencjału badawczo-rozwojowego istniejącego w Polsce. Jest to drugi co do wielkości po województwie mazowieckim ośrodek badawczy kraju, składający się z 112 jednostek, w tym: 36 jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych (w tym m.in. 6 placówek naukowych PAN oraz 26 jednostek badawczo-rozwojowych), 46 jednostek rozwojowych i 14 szkół wyższych prowadzących badania w tym zakresie.

Duży potencjał naukowo-badawczy – Główny Instytut Górnictwa, Instytut Metalurgii Żelaza, Instytut Metali Nieżelaznych, Instytut Spawalnictwa, Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowionych, Instytut Systemów Sterowania, Instytut Przeróbki Chemicznej Węgla, Instytut Techniki i Aparatury Medycznej w Zabrze z kilkudziesięcioma innymi placówkami naukowo-badawczymi, dużymi i prężnymi uczelniami (Uniwersytet Śląski, Politechnika Śląska, Śląska Akademia Medyczna, Akademia Ekonomiczna, Politechnika Częstochowska, Akademia Techniczno-Humanistyczna, instytuty PAN) – powoduje, że województwo śląskie staje się jednym z najważniejszych ośrodków

naukowych w kraju.

Dla wzmocnienia współpracy pomiędzy sferą badawczo-rozwojową a gospodarką w województwie działają trzy konsorcja naukowo-przemysłowe: Śląskie Centrum Zaawansowanych Technologii, Centrum Zaawansowanych Technologii Energia-Środowisko-Zdrowie oraz Centrum Zaawansowanych Technologii dla Ochrony i Promocji Zdrowia. Zmiana warunków makroekonomicznych i politycznych spowodowała rozszerzenie obszaru działalności regionalnych instytucji badawczo-rozwojowych oraz ich ukierunkowanie na ochronę środowiska, energetykę, automatykę i elektronikę oraz budownictwo.

W województwie utrzymuje się charakterystyczny dla krajów słabiej rozwiniętych, relatywnie wysoki (69,2%) udział pracowników naukowo-badawczych wśród ogółu zatrudnionych w B+R. Liczba ta stanowi 9,4% zatrudnionych pracowników naukowo-badawczych w kraju (3. miejsce w kraju po województwie mazowieckim i małopolskim). Relacja nakładów na działalność badawczą i rozwojową do produktu krajowego brutto (GERD¹/PKB) jest jednym z najważniejszych wskaźników w statystyce nauki. W województwie śląskim w 2003 r. wskaźnik ten zmniejszył się do 0,32% wobec 0,39% w roku poprzednim (w kraju 0,58%).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Jednostki w działalności badawczej i rozwojowej ogółem (jednostka)	112	925
Struktura zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej (B+R) w (%)		
• z tytułem naukowym profesora	5,8	7,2
• ze stopniem naukowym doktora habilitowanego	7,0	8,1
• ze stopniem naukowym doktora	32,1	29,6
• pozostałe osoby z wykształceniem wyższym	31,5	36,6
Zatrudnieni w B+R na 1000 aktywnych zawodowo ogółem (osoba)	3,6	4,5
w tym:		
• pracownicy naukowo-badawczy	2,7	3,4
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową B+R (GERD) ceny bieżące		
• na 1 mieszkańca w zł,	80,0	119,0
• relacja GERD/PKB*(w %)	0,32	0,58
Struktura nakładów wewnętrznych na działalność B+R według kategorii nakładów (%):		
• bieżące	82,0	85,5
• inwestycyjne	18,0	14,5

*/ Dane za rok 2002, Rocznik Statystyczny Województw GUS 2004., Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego US 2004., Nauka i Technika w 2005 r., GUS 2005

Niepokojącym faktem jest stałe zmniejszanie się nakładów na działalność badawczo-rozwojową (B+R), stanowiących jeden z najważniejszych składników nakładów na działalność innowacyjną. W województwie śląskim nakłady te wynosiły 374,9 mln zł (tj. 8,2% nakładów krajowych ogółem) i zmniejszyły się o 7,5% w porównaniu z rokiem 2001 (405,2 mln zł). Pomimo tego, że region zajmował pod tym względem trzecią pozycję w kraju, były one znacznie (pięciokrotnie) niższe od wielkości nakładów poniesionych w województwie mazowieckim (43,8% nakładów krajowych) i małopolskim (11,4% nakładów kraju). W przeliczeniu na 1 mieszkańca stanowiło to 80 zł (średnia krajowa 119 zł), dając 7. pozycję w rankingu województw.

¹GERD : Gross Domestic Expenditure on R&D – suma nakładów wewnętrznych poniesionych w danym roku na działalność B+R przez wszystkie jednostki prowadzące tę działalność w danym kraju.

4. Zasoby ludzkie, równość szans i aktywizacja zasobów ludzkich

4.1. Edukacja i szkolnictwo wyższe

Poziom wykształcenia mieszkańców województwa śląskiego przedstawia się niekorzystnie na tle innych zurbanizowanych województw. W 2003 roku ponad 58% mieszkańców województwa powyżej 15 roku życia nie przekroczyło poziomu szkoły zawodowej, co świadczy, że ludność ta posiadała wykształcenie zawodowe bądź niższe. Odsetek osób z wykształceniem wyższym stanowił jedynie 9,2% (11. miejsce wśród województw) i był jednym z najniższych wskaźników w kraju. Szkołę średnią ogólnokształcącą i zawodową ukończyło 32,8%, wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 27,7%, zaś 30,3% ludności posiadało wykształcenie podstawowe bądź niepełne podstawowe.

Województwo śląskie skupia na swym terenie jedną dziesiątą szkolnictwa krajowego 10,2% (ogółem 3.475 szkół). We wszystkich typach szkół województwa (podstawowych, gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych, zawodowych oraz policealnych) nauką objętych było 770,8 tys. uczniów, co stanowiło 11,2 % uczniów w kraju. Największy odsetek stanowiła młodzież szkół podstawowych 41,4%, gimnazjalnych 25,3 % i ponadgimnazjalnych 22,5%. W szkołach policealnych kształciło się 5,1% młodzieży. Wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych 42,3% uczęszczało do liceów ogólnokształcących, 43,8% szkół zawodowych, a 13,9% stanowili uczniowie szkół zasadniczych. Największą bazą szkolnictwa cechuje się subregion środkowy. Tutaj znajduje się ponad połowa szkół wszystkich poziomów nauczania (podstawowych 51,7%, gimnazjów 53,2%, zasadniczych 61,8%, ogólnokształcących 61,3%, zawodowych 62,3%, policealnych 57,4% i 59,5% szkół wyższych). Najmniejszą liczbę szkół podstawowych (13,7% tego typu szkół regionu), gimnazjalnych (14,4%) oraz szkół wyższych (2,7%) posiada subregion zachodni, najmniejszą liczbę szkół zasadniczych (9,4%), ogólnokształcących (11,2%), zawodowych (9,3%) oraz policealnych (9,3%) cechuje subregion północny. Największe obciążenie placówek szkolnych (od podstawowych do średnich) występuje w subregionie zachodnim. Szczególnie niekorzystnie sytuacja przedstawia się w szkolnictwie zasadniczym zawodowym. Subregion ten posiada na swoim terenie 13,5% tego rodzaju szkół, a uczęszcza do nich 20,2% uczniów wszystkich szkół zasadniczych zawodowych województwa. Szkolnictwo policealne najslabiej rozwinięte jest w subregionie północnym. Na obszar ten przypada tylko 9,3% występujących w regionie szkół tego typu i niecałe 10% uczniów szkół policealnych województwa.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Liczba uczniów na 1 oddział (uczeń)		
• w szkołach podstawowych	22	21
• w gimnazjach	25	25
• szkołach zasadniczych	28	27
• liceach ogólnokształcących	30	29
• szkołach zawodowych	28	27
Szkoły ogółem wyposażone w pracownie komputerowe (%)*	63,9	63,1
Liczba uczniów na 1 komputer w szkołach ogółem (uczeń)*	30	30
Liczba uczniów na 1 komputer przyłączony do Internetu w szkołach średnich (uczeń)*	26	25
Studenci na 1 nauczyciela w szkołach wyższych (osoba)	22	21
Liczba studentów na 10 tys. ludności (osoba)	424	481
Dzieci w przedszkolach (osoba)		
• na 1 przedszkole	79	82
• na 1 oddział	22	22
• na 1.000 dzieci w wieku 3-6 lat	601	523

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004,
*Dane za rok 2002, Raport MENiS „Edukacja informatyczna 2002”

W ostatnich kilku latach nastąpiła korzystna zmiana w systemie kształcenia uczniów. Nastąpił spadek uczącej się młodzieży w zasadniczych szkołach zawodowych na korzyść szkolnictwa średniego ogólnokształcącego i technicznego.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Struktura wykształcenia ludności ogółem (%)		
• wyższe	9,2	9,9
• policealne	2,8	3,2
• średnie ogólnokształcące i zawodowe	28,9	28,3
• zasadnicze zawodowe	26,8	23,2
• podstawowe i gimnazjalne	30,3	31,8
• niepełne podstawowe	2,3	3,6

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Województwo śląskie jest jednym z największych w kraju ośrodkiem naukowym i akademickim. Ośrodki akademickie i naukowe zatrudniały 9.104 nauczycieli akademickich (tj. 19,1% akademickiej kadry krajowej). Stawia to województwo na 3 miejscu w kraju. Największymi uczelniami państwowymi są: Uniwersytet Śląski w Katowicach, Politechnika Śląska w Gliwicach z filiami w Katowicach i Zabrzu, Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego w Katowicach, Akademia Muzyczna im. K. Szymanowskiego w Katowicach, Politechnika Częstochowska, Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach, Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej, Akademia Jana Długosza w Częstochowie.

Publiczną placówką doskonalenia nauczycieli jest Regionalny Ośrodek Metodyczno-Edukacyjny „Metis” w Katowicach, którego misją jest przygotowanie środowiska oświatowego do realizowania celów i zadań edukacyjnych, stawianych nowoczesnej szkole, przygotowującej do życia w zmieniającej się rzeczywistości, w społeczeństwie wiedzy oraz w społeczeństwie informacyjnym.

Na 37 wyższych uczelniach województwa o kierunkach politechnicznych, uniwersyteckich i specjalistycznych, a także 13 filiach i wydziałach zamiejscowych stanowiących 9,5% wyższych uczelni kraju kształciło się 200,4 tys. osób, tj. 10,8% studentów kraju, w tym systemem dziennym 46,8% ogółu studiujących województwa. W szkołach niepaństwowych stanowiących 9,5% krajowych wyższych uczelni niepaństwowych naukę pobierało 30,6% studiującej młodzieży województwa (61,3 tys. osób). Pomimo znacznego zwiększenia się w województwie w ostatnim okresie liczby studentów wskaźnik liczby studentów na 10 tys. mieszkańców wynosi 424 osoby, jest jednak niższy od średniej krajowej (482 osoby) i stawia województwo na 9. miejscu w kraju po województwie dolnośląskim (552 osoby), małopolskim (541 osób), zachodniopomorskim (517 osób), łódzkim (477 osób) i mazowieckim (476 osób). Rocznie na rynek pracy województwa wchodzi ponad 40 tys. absolwentów szkół wyższych (41,6 tys. osób w 2003 r., w tym – szkoły niepaństwowe 14,3 tys. osób). Spośród wszystkich krajowych absolwentów szkół wyższych ponad 11% absolwentów uzyskało wykształcenie w województwie śląskim. Jednak od kilku lat obserwuje się w województwie pozytywną tendencję stopniowego wzrostu liczby studentów szkół wyższych. Baza szkolnictwa wyższego najsilniej rozwinięta jest w subregionie środkowym (22 szkoły wyższe), tutaj również kształci się najwięcej studentów (67,1% studentów województwa). W 8 szkołach wyższych subregionu południowego kształci się 11,0% studiujących regionu, z kolei w 6 szkołach wyższych działających w subregionie północnym prawie 20% studiującej młodzieży województwa. Szkolnictwo wyższe najsłabiej rozwinięte jest w subregionie zachodnim, gdzie studiuje tylko 2,1% studentów regionu. Spośród wyższych uczelni regionu 26 zaliczanych jest do uczelni niepaństwowych (tj. 9,5% uczelni krajowych), z których największymi są: Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa w Katowicach, Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania im. gen. J. Ziętka w Katowicach, Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych, Międzynarodowa Szkoła Bankowości i Finansów w Katowicach (mająca status niepublicznej placówki kształcenia ustawicznego), Wyższa Szkoła Bankowości i Finansów w Bielsku-Białej, Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji w Bytomiu, Wyższa Szkoła Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach, Bielska Wyższa Szkoła Biznesu i Informatyki im. J. Tyszkiewicza,

Akademia Polonijna w Częstochowie, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej. W województwie działa 10 uczelni zawodowych (w tym jedna uczelnia państwowa w Raciborzu), kształcących ogółem 7.181 młodzieży.

4.2. Zasoby ludzkie i rynek pracy

W 2003 r. ludność województwa śląskiego wynosiła 4.715 tys. osób, co stanowiło 12,3% ludności kraju. W strukturze płci mieszkańców regionu przeważają kobiety. W strukturze wiekowej zdecydowaną większość stanowią osoby w wieku produkcyjnym (64,7%). Ludność w wieku przedprodukcyjnym wynosi 20,2 %, natomiast w wieku poprodukcyjnym 15,1%. Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 55 osób w wieku nieprodukcyjnym (kraj 59 osób). Na 100 mężczyzn w wieku produkcyjnym przypada 95 kobiet, a na 100 mężczyzn w wieku poprodukcyjnym dwukrotnie więcej, bo 217 kobiet. Najniższy odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym występuje w subregionie środkowym (19,4% ludności), najwięcej w południowym (22,1%), w wieku produkcyjnym największy odsetek ludności przypada na subregion środkowy (65,3%) i zachodni (65,1%), najniższy natomiast na subregion południowy (62,7%). Z kolei najwyższa grupa osób w wieku poprodukcyjnym występuje w subregionie północnym (16,5%), a najniższa w zachodnim (13,1%).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Struktura wiekowa ludności ogółem (%)		
• przedprodukcyjny	20,2	21,9
• produkcyjny	64,7	62,9
• poprodukcyjny	15,1	15,2
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (osoba)	54,6	58,8
Pracujący ogółem (tys. osób)	1.496,1	12.332,4
Struktura zatrudnienia ludności ogółem (%)		
• rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo	4,8	17,4
• przemysł i budownictwo	38,2	28,3
• usługi	57,0	54,3
w tym: usługi rynkowe	39,4	36,3
Struktura zatrudnienia ludności (%)		
• mężczyźni	55,4	53,3
• kobiety	44,6	46,7
• miasto	90,3	61,6
• wieś	9,7	38,4
Zatrudnienie w sektorze prywatnym (%)	63,3	71,8

Zródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004, Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego, US Katowice 2004

Z ogólnej liczby osób pracujących w 2003 r. w gospodarce województwa 63,3% przypada na sektor prywatny, co stanowi 10,7% pracujących osób w kraju (kraj 71,8%). Procesom restrukturyzacji regionu towarzyszy zmiana struktury zatrudnienia ludności, polegająca na malejącym udziale pracujących w przemyśle i budownictwie i równoczesnym wzroście w sektorze usług. Pomimo tych zmian w województwie śląskim nadal utrzymuje się wysoka liczba pracujących w przemyśle i budownictwie 38,2% ogółu pracujących (w kraju 28,3%), w samym przemyśle pracowało 481,9 tys. osób, co stanowiło 16,8% pracujących w przemyśle w kraju. Największy odsetek osób zatrudnionych znalazło miejsce pracy w sektorze usług, tj. 57,0% zatrudnionych ogółem w gospodarce narodowej regionu (kraj 54,3%), w tym w usługach rynkowych 39,4% (kraj 36,3%). Region charakteryzuje się najniższym w kraju odsetkiem osób pracujących w rolnictwie i leśnictwie 4,8% zatrudnionych (kraj 17,4%). Największy odsetek ludności pracującej w rolnictwie, łowiectwie i leśnictwie cechuje subregion środkowy (38,6%) oraz północny (32,3%). Najmniej osób zatrudnionych w tym dziale gospodarki pracuje w subregionie zachodnim (11,7%), w południowym zaś (17,4%). W przemyśle i budownictwie największy odsetek osób (64,1%) zatrudnionych jest w subregionie środkowym, w

zachodnim odpowiednio (13,6%), południowym (12,4%), natomiast w północnym tylko 9,9%. W subregionie północnym w dziale usług rynkowych pracuje tylko 8,4% pracujących, nieco więcej, bo 10,1%, w subregionie zachodnim i 12,3% w południowym. Najwięcej, bo 69,2%, cechuje subregion środkowy. Podobna sytuacja występuje w usługach nierynkowych, gdzie w subregionie środkowym zatrudnionych jest 62,6% pracujących, natomiast w pozostałych subregionach sytuacja jest zbliżona i kształtuje się na poziomie 11,8% (w północnym i zachodnim) oraz 13,8% w południowym.

4.2.1. Aktywność ekonomiczna ludności województwa

W 2003 roku w województwie śląskim pracowało 1.496,1 tys. osób (wg faktycznego miejsca pracy), tj. 12,1% ogółu zatrudnionych osób w kraju (wg BAEL pracujących w regionie było 1.533 tys. osób). Około 80% ludności pracującej znalazło pracę w miastach województwa. Koncentracja przemysłu ciężkiego i wydobywczego sprawia, że wśród zatrudnionych w gospodarce narodowej województwa dominują mężczyźni. Udział pracujących kobiet w województwie wynosi 44,6% zatrudnionych w regionie osób.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Współczynnik aktywności zawodowej ogółem (%) *	50,6	54,7
w tym :		
• pracujący	40,4	44,0
• bezrobotni	10,3	10,8
Odsetek osób biernych zawodowo (%) *	49,4	45,3
Wskaźnik zatrudnienia (%)	40,3	44,0

* Według BAEL Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Aktywna ekonomicznie ludność regionu (w wieku 15 lat i więcej) stanowiła 3.798 tys. osób, tj. 12,3% aktywnej ekonomicznie ludności kraju. W ostatnich latach utrzymuje się, podobnie jak w kraju, rosnąca tendencja tej subpopulacji ludności z powodu sukcesywnego wchodzenia do niej roczników wyżu demograficznego z lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia. Wśród ludności w tym przedziale wiekowym zbiorowość aktywnych zawodowo liczyła 11,3% aktywnych zawodowo osób kraju (z tego pracujących 11,3% i 11,7% bezrobotnych) oraz 13,4% biernych zawodowo osób kraju. Na 1.000 ludności w województwie śląskim przypada 317 osób pracujących (w kraju 323 osoby).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Struktura pracujących wg sektorów (%)		
• publiczny	36,7	29,9
• prywatny	63,3	70,1
Stopa bezrobocia ogółem * (%)	20,3	19,6
• kobiety	22,8	22,0
• wieś	18,3	17,8
• osoby w wieku 15-24 lata	47,9	43,0

* Według BAEL Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Województwo śląskie cechuje jeden z niższych w kraju wskaźnik zatrudnienia wynoszący 40,3% (kraj 44,0%). Jest to 14. miejsce w gronie województw przed dolnośląskim (39,2%) i zachodniopomorskim (29,4%). Wyższy natomiast od przeciętnego w kraju jest udział zatrudnionych w sektorze publicznym oraz pracujących w pełnym wymiarze czasu pracy.

Atutem rynku pracy województwa jest duża liczba wysoko wykwalifikowanych pracowników. Wśród osób pracujących w województwie 16,5% posiadało wykształcenie wyższe, 41,2% legitymowało się wykształceniem średnim, 36,0% posiadało kwalifikacje na poziomie zasadniczym zawodowym, natomiast 6,3% posiadało wykształcenie niepełne zawodowe. Pracujące kobiety były lepiej wykształcone od mężczyzn. Odsetek osób pracujących z wykształceniem wyższym był dwukrotnie wyższy w miastach (15%) niż na wsi (6%). Wśród pracujących stosunkowo niski był

udział ludzi młodych w wieku 15-29 lat (24,7%) oraz ludzi po 54. roku życia (17,5 %). Co czwarty pracujący był w wieku 30-39 lat, a co trzeci w wieku 45-54 lat. Liczba osób nieprodukcyjnych na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosiła w województwie 54,6 (w kraju 58,9%).

4.2.2. Rejestrowane bezrobocie

W 2003 r. liczba bezrobotnych w województwie śląskim wynosiła 325,5 tys. osób, tj. 10,3% ogólnej liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych w kraju. W stosunku do roku 2000 nastąpił wzrost liczby bezrobotnych o 25,3% (pomorskie 30,1%, wielkopolskie 27,2%). W populacji bezrobotnych województwa zdecydowanie dominują kobiety (54,3%). Mimo że są lepiej wykształcone od bezrobotnych mężczyzn województwa, stanowią one 10,8% bezrobotnych kobiet kraju. W ostatnim okresie odnotowuje się pozytywne zjawisko spadku udziału kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych.

Połowa bezrobotnych (53,3%) to ludzie młodzi do 34. roku życia. Najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych stanowią osoby w wieku od 25 do 34 lat (27,1%), których udział w ogólnej liczbie bezrobotnych jest nieco niższy niż przeciętnie w kraju (28,0%). Drugą grupę stanowią osoby w przedziale wiekowym do 24 lat (26,2%). Struktura wykształcenia bezrobotnych odbiega nieco od przeciętnych wskaźników w tym zakresie dla całego kraju. Najliczniejszą grupę stanowią bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym (35,0%), następnie podstawowym i niepełnym podstawowym (32,9%) oraz średnim zawodowym (21,6%). Blisko 6% ma wykształcenie ogólnokształcące, a nieco ponad 4% wyższe. Im wyższe wykształcenie, tym generalnie łatwiej o pracę, wśród bezrobotnych regionu obserwuje się jednak systematyczny wzrost liczby absolwentów z wykształceniem wyższym.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Liczba bezrobotnych (tys. osób)	325,5	3.175,7
• na 1000 ludności (osoba)	69,0	83,2
• na 1000 pracujących (osoba)	217,6	257,5
Stopa bezrobocia rejestrowanego(%)	17,6	20,0
Bezrobotne zarejestrowane kobiety (%)	54,3	51,5
Bezrobotni zarejestrowani absolwenci (%)	5,5	5,0
Bezrobotna zarejestrowana młodzież do 25. roku życia (%)	29,1	27,8
Zarejestrowani długotrwale bezrobotni powyżej 12 miesięcy (%)	50,5	52,5
Bezrobotni zarejestrowani zamieszkali na wsi (%)	17,4	41,7
Bezrobotni zarejestrowani zwolnieni grupowo (%)	7,0	6,0
Bezrobotni bez prawa do zasiłku (%)	87,8	84,9
Struktura wiekowa bezrobotnych zarejestrowanych (%)		
• do 24 lat	26,2	26,0
• 25-34 lata	27,0	28,0
• 35-44 lata	22,0	21,8
• 45-54 lata	21,7	21,2
• 55 lat i więcej	3,1	3,0
Struktura wykształcenia bezrobotnych zarejestrowanych (%)		
• wyższe	4,6	4,4
• średnie techniczne i zawodowe	21,6	21,2
• średnie ogólnokształcące	5,8	6,5
• zasadnicze zawodowe	35,1	35,5
• gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	32,9	32,4

Zródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Spśród wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w województwie aż 50,5% zalicza się do grupy bezrobotnych długoterminowych pozostających bez pracy powyżej jednego roku (kraj 52,2%), a 87,8% nie posiada uprawnień do zasiłku dla bezrobotnych. Największy odsetek zarejestrowanych

bezrobotnych odnotowano w subregionie środkowym (64,6% bezrobotnych województwa i 65,4 % bezrobotnych kobiet regionu). Z 210,4 tys. osób bezrobotnych subregionu środkowego 54,9% stanowiły kobiety. Liczba bezrobotnych w tym subregionie była 5-krotnie wyższa niż w pozostałych subregionach. Najniższy odsetek bezrobotnych zanotowano w subregionie południowym 10,8% i 10,2% bezrobotnych kobiet. Najkorzystniejsza sytuacja wśród długotrwale bezrobotnych występuje w subregionie zachodnim (47,3%), najgorsza w północnym (51,3%). Największą grupą młodych bezrobotnych w przedziale wiekowym do 25 lat cechuje się subregion zachodni 34,3%, najniższą subregion północny 22,4%.

Pod koniec roku 2003 w województwie zarejestrowano 22,7 tys. bezrobotnych zwolnionych z przyczyn zakładu pracy, co stanowiło 12% zwolnień grupowych w kraju oraz 7% ogółu bezrobotnych tego regionu. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie śląskim na koniec 2003 roku wynosiła 17,6% i kształtowała się na poziomie województwa wielkopolskiego (17,1%) i podlaskiego (16,9%), podczas gdy w kraju wynosiła 20%. Najwyższą stopę bezrobocia zarejestrowano w subregionie północnym 18,8% i środkowym 18,1%, nieco mniejszą w subregionie zachodnim 17,9%, a najniższą w południowym 13,9%.

Bezrobotni mieszkańcy wsi regionu stanowią ponad 17,4% ogólnej liczby bezrobotnych województwa, z tego (51,2%) stanowią bezrobotni długoterminowi. Bezrobocie na wsi jest przestrzennie zróżnicowane. W ogólnej liczbie bezrobotnych mieszkańców wsi ponad 71,7% stanowi subpopulacja osób poprzednio pracujących. Podobnie jak w miastach, bezrobocie na wsi dotyczy głównie ludzi młodych. Ponad 30,9% bezrobocia na wsi dotyczy subpopulacji w wieku 15-24 lat, a 26,7% bezrobotnej ludności wiejskiej w wieku 25-34 lat. Najniższy odsetek bezrobotnych na wsi dotyczy osób w wykształceniu wyższym 3,6%. Szczególnie zagrożone bezrobociem są osoby o najniższych kwalifikacjach zawodowych.

Restrukturyzacja przemysłu województwa śląskiego, będąca wynikiem przeobrażeń społeczno-gospodarczych, pociągnęła za sobą szereg różnorodnych problemów społecznych. Za najważniejsze z nich należy uznać: bezrobocie, ubóstwo, marginalizację społeczną oraz dziedziczenie biedy. W województwie ubóstwem zagrożone są przede wszystkim osoby wykluczone z rynku pracy na skutek bezrobocia. Zdecydowana większość osób, które utraciły pracę, nie posiada prawa do zasiłku. W praktyce oznacza to z reguły przejście wyżej wymienionych osób i ich rodzin w sferę działania pomocy społecznej. W 2003 r. liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności wynosiła 532,8 osób, w kraju odpowiednio 691,3 osób. Z istniejących w województwie 116 domów i zakładów pomocy społecznej o liczbie miejsc 9.595 (10,6 % placówek krajowych) najwięcej z nich (62%) zlokalizowanych jest w subregionie środkowym (72 placówki na 6.109 miejsc), 23% bazy występuje w subregionie południowym (27 zakładów), 8% w północnym (9 zakładów) i tylko 7% w zachodnim (8 placówek). Pomimo tego, że subregion zachodni ma najmniejszą liczbę placówek tego typu, to sytuacja kształtuje się tam korzystniej niż w subregionie północnym. Liczba miejsc w domach i zakładach opieki społecznej jest bowiem wyższa i wynosi 1.029 miejsc, podczas gdy w subregionie północnym wynosi tylko 868 miejsc.

4.3. Ochrona zdrowia

Stacjonarną opiekę zdrowotną tworzy w województwie 109 szpitali ogólnych (4 prywatne) dysponujących 27,5 tys. łóżek szpitalnych, tj. 14,7% bazy szpitalnej kraju, 5 szpitali psychiatrycznych, 5 sanatoriów rehabilitacyjnych, 4 ośrodki leczenia odwykowego, 8 ośrodków rehabilitacyjnych dla narkomanów, 21 zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych, 19 zakładów opiekuńczo-leczniczych, 5 szpitali uzdrowiskowych, 7 sanatoriów uzdrowiskowych, 1 szpital geriatryczny (40 łóżek), jedna klinika geriatryczna (18 łóżek), trzy szpitalne oddziały geriatryczne (Chorzów, Tychy, Sosnowiec o łącznej liczbie 71 łóżek) oraz 3 hospicja (Mysłowice, Gliwice i Katowice). Nasycenie kadrą medyczną (lekarską oraz personelu średniego), jak również bazą materialną jest korzystniejsze niż przeciętnie w kraju. W województwie na 10 tys. mieszkańców przypada 58,3 łóżek (kraj 48,7 łóżek), co stawia województwo na 1. miejscu wśród pozostałych regionów kraju. Obłożenie jednego łóżka w szpitalach ogólnych wynosi w województwie 171 osób (kraj 205 osób). Najgorsza sytuacja kształtuje się w

subregionie północnym (237 osób) i zachodnim (219 osób). Najlepsza sytuacja występuje w subregionie środkowym, gdzie na 1 łóżko przypada 155 osób, zaś w południowym 174 osoby.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Łóżka w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności (łóżko)	58,3	48,7
Łóżka na 10 tys. ludności w oddziałach (łóżko)		
• dermatologicznych	1,3	0,6
• rehabilitacyjnych	3,4	2,3
• przewlekle chorych	1,2	1,0
• geriatrycznych	0,3	0,1
• obserwacyjno-zakaźnych	0,6	0,7
Liczba ludności na 1 łóżko w szpitalach ogólnych (miejsce)	171	205
Pracownicy medyczni na 10 tys. ludności (osoba)		
• lekarze	26,0	23,0
• lekarze stomatolodzy	3,1	2,8
• farmaceuci	6,6	6,6
• pielęgniarki	53,2	47,8
Leczeni w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności (osoba)	1.685	1.732
Porady udzielone w zakładach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na 1 mieszkańca ogółem (porada)	7,4	6,6
• lekarskie	6,6	5,9
• stomatologiczne	0,8	0,7

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Lepsza niż w kraju jest również dostępność do usług medycznych, co przejawia się w tym, że na 10 tys. ludności w województwie śląskim przypada 26 lekarzy (kraj 23 lekarzy), 3,1 lekarzy stomatologów (kraj 2,8 lekarzy) oraz 53,2 pielęgniarki (kraj 47,8 pielęgniarek). Liczba lekarzy na 10 tys. mieszkańców zależy w znacznej mierze od występowania w regionie dużej uczelni medycznej i związanych z nią szpitali klinicznych. Województwo cechuje również wyższy niż w innych regionach wskaźnik liczby lekarzy ze specjalizacją geriatry na 10 tys. ludności powyżej 75. roku życia wynoszący 0,98 lekarzy, małopolskie (0,97 lekarzy), lubelskie (0,93 lekarzy). Najniższy wskaźnik posiada natomiast opolskie (0,21 lekarzy) i warmińsko-mazurskie (0,13 lekarzy).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Dzieci w żłobkach na 1.000 dzieci w wieku do lat 3 (osoba)	18	20
Miejsca w żłobkach (miejsce)	2.774	25.749
Domy i zakłady stacjonarnej pomocy społecznej (zakład)	116	1.099
• miejsca ogółem (tys. miejsc)	9,5	92,8
• miejsca na 10 tys. ludności (miejsce)	20,3	24,3
Osoby oczekujące na miejsce w domach i zakładach stacjonarnej pomocy społecznej (osoba)	2.665	19.813
Mieszkańcy domów i zakładów społecznych ogółem (osoba)	9.566	91.824
• na 10 tys. ludności (osoba)	20,3	24,0
Liczba ludności na 1 ambulatoryjny zakład opieki zdrowotnej (osoba)	2.482	3.183

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Województwo posiada również dobrze rozwiniętą sieć placówek lecznictwa otwartego (ambulatoryjna opieka zdrowotna), na którą składają się przychodnie, ośrodki zdrowia i praktyki lekarskie. W województwie funkcjonuje 1.867 zakładów opieki zdrowotnej (422 publiczne), 185 ośrodków zdrowia oraz 791 praktyk lekarskich. W zakresie porad udzielonych na 1 mieszkańca w ramach publicznej ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, pierwsze miejsce wśród wszystkich województw zajmuje województwo śląskie. W roku 2003 na 1 mieszkańca udzielonych zostało średnio 6,6 porad lekarskich (kraj 5,9) i 0,8 stomatologicznych (kraj 0,7 porad). Na 1 ambulatoryjny

zakład opieki zdrowotnej przypada w regionie 1.685 osób, co pod względem obciążenia placówek plasuje województwo na 6. pozycji w kraju (średnia krajowa wynosi 1.926 osób). Największe obciążenie 1 ambulatoryjnego zakładu opieki zdrowotnej występuje w subregionie zachodnim (1.813 osób) i środkowym (1.783 osoby). Najkorzystniejsza sytuacja kształtuje się w subregionie południowym (1.363 osoby) i północnym (1.535 osób).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Liczba osób niepełnosprawnych ogółem (tys. osób)	560,7	5.456,7
• miasto	443,1	3.213,1
• wieś	117,6	2.243,6
Liczba osób niepełnosprawnych ogółem (%)	11,8	14,3
• miasto	11,8	13,6
• wieś	11,9	15,3
Odsetek osób niepełnosprawnych (%) w wieku:		
• 0-15 lat	2,1	2,7
• 16-24 lat	2,7	3,2
• 25-44 lat	5,1	5,9
• 45-64 lat	21,5	25,7
• 65-74 lat	29,6	38,5
• powyżej 75 lat	39,3	48,3

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2002

Stan zdrowia społeczeństwa jest znacznie gorszy od przeciętnego w kraju. Trwające dziesiątki lat zakłócenia równowagi ekologicznej wpłynęły na zdrowie mieszkańców regionu, którzy płacą za to ceną skróconego okresu życia i zwiększoną w stosunku do innych regionów kraju zachorowalnością. Przeciętna długość życia mieszkańców tego regionu jest krótsza niż średnio w kraju i wynosi dla mężczyzn 70,30 lat (kraj 70,52 lata), a dla kobiet 78,02 lata (kraj 78,90 lat). Jeżeli chodzi o długość życia mężczyzn, najkorzystniej sytuacja przedstawia się w województwie małopolskim (72,06 lat), dla kobiet natomiast w województwie podlaskim (79,94 lata). Większy niż w innych regionach Polski jest stopień zachorowalności na choroby zawodowe, choroby układu krążenia, nowotwory, choroby dróg oddechowych, zwłaszcza u dzieci, wyższy jest udział rent i orzeczonego inwalidztwa. Około 12% orzeczonego inwalidztwa przypada na województwo śląskie, z tego ponad 60% stanowią osoby powyżej 65. roku życia.

4.4. Kultura

Województwo śląskie charakteryzuje wielokulturowość oraz silne utożsamianie się społeczności lokalnych z własną kulturą. Materialnym wyrazem bogactwa i zróżnicowania kulturowego są zabytki związane z kulturą przemysłową, między innymi fabryczne zespoły patronackie: Giszowiec, Nikiszowiec, podziemne wyrobiska w Tarnowskich Górach („Sztolnia Czarnego Pstrąga”, zabytkowa Kopalnia Rud Srebrnośnych) i Zabrze, zabytki architektury mieszkalnej (m.in. 38 układów urbanistycznych, bytomska secesja), kompozycje krajobrazowe, w tym 98 zabytkowych parków, a także zabytki „architektura militaris” od warowni jurajskich po śląski obszar warowny z lat 30. ubiegłego stulecia oraz charakterystyczne dla regionu drewniane budowle sakralne. Godna uwagi jest również architektura lat trzydziestych XX wieku (gmach Sejmu Śląskiego, architektura secesyjna i modernistyczna Bielska-Białej, Zameczek Prezydenta w Wiśle) oraz najbardziej współczesna (Planetarium, Spodek, gmach Biblioteki Śląskiej). Różnorodność ta pozostawiła świadectwo sztuki architektonicznej oraz prężności i świetności tego regionu. Na mapie kulturowego dziedzictwa szczególne miejsce zajmuje Częstochowa z Klasztorem Jasnogórskim (obiekt wpisany na listę pomników historii obok „Sztolni Czarnego Pstrąga”) i otaczającymi Jasną Górę historycznymi sanktuariami Gidle, Leśniów, Mrzygłód, Mstów, Św. Anna, Wielgomłyny, a także Bielsko-Biała, Cieszyn i ziemia cieszyńska, w tym najstarszy zabytek województwa – romańska rotunda z XII wieku.

Województwo jest ważnym ośrodkiem kultury. Świadczy o tym działalność istniejących tu instytucji kulturalnych, szkół artystycznych wszystkich stopni oraz środowisk twórczych. Szeroko znane, nie tylko w kraju, jest środowisko muzyczne, działające m.in. w oparciu o Akademię Muzyczną w Katowicach, Narodową Orkiestrę Symfoniczną Polskiego Radia w Katowicach, Filharmonie w Katowicach, Zabrze i Częstochowie, Operę Śląską w Bytomiu, Teatr Muzyczny w Gliwicach, Instytucję Promocji i Upowszechniania Muzyki „Silesia” oraz Polski Związek Chórów i Orkiestr. Uznaniem cieszą się takie zespoły muzyczne, jak Kwartet Śląski, Camerata Silesia, orkiestra Aukso.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Biblioteki publiczne łącznie z filiami (placówka)	845	8.727
Księgozbiór w bibliotekach i placówkach bibliotecznych (wolumin)		
• na 1.000 ludności	3.552	3.515
Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną (tys. osoba)	5,6	4,4
w tym: wieś	2,8	3,2
Czytelnicy bibliotek publicznych na 1.000 ludności (osoba)	232	198
Wypożyczenia księgozbioru z bibliotek publicznych (wolumin)		
• na 1 czytelnika	21,1	19,8
w tym: wieś	21,4	21,1
• na 1.000 ludności	4.907	3.931

Zródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Województwo to znaczący ośrodek teatralny. W regionie znajduje się 15 teatrów (m.in. Teatr Śląski im. St. Wyspiańskiego w Katowicach, Teatr Rozrywki w Chorzowie, Śląski Teatr Tańca w Bytomiu, Teatr Zagłębia w Sosnowcu, Teatr Nowy w Zabrzu, Teatr Polski w Bielsku-Białej, Teatr im. A. Mickiewicza w Częstochowie), w tym 3 lalkowe (Śląski Teatr Lalki i Aktora „Ateneum” w Katowicach, Teatr Lalek „Banialuka” w Bielsku-Białej, Teatr Dzieci Zagłębia w Będzinie).

Region uchodzi za jeden z wiodących w kraju i liczących się w świecie ośrodków plastycznych. Działalność wystawiennicza realizowana jest w licznych galeriach (m.in. Biura Wystaw Artystycznych w Katowicach i Bielsku-Białej, Galeria Sztuki w Częstochowie, Galeria Związku Polskich Artystów Fotografików, Galeria ZASP „ART NOVA”), a także w muzeach (w prezentacji oraz gromadzeniu sztuki współczesnej specjalizuje się Muzeum Górnośląskie w Bytomiu).

Najważniejszą rolę w ochronie i popularyzowaniu naszego dziedzictwa kulturowego pełnią muzea, m.in. Muzeum Śląskie i Muzeum Historii Katowic w Katowicach, Muzeum Zagłębia w Będzinie, Muzeum Górnicztwa Węglowego w Zabrzu wraz ze Skansenem Górniczym „Królowa Luiza”, Muzeum w Bielsku-Białej (z oddziałami: Juliana Fałata w Bystrej Śląskiej, Muzeum Techniki i Włókiennictwa oraz „Dom Tkacza”), Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Muzeum Literatury im Władysława Reymonta w Bielsku-Białej, Muzeum Produkcji Zapalek w Częstochowie (unikat na skalę europejską), Muzeum Częstochowskie wraz z Skansenem Archeologicznym (zabytki kultury łużyckiej), Muzeum Chleba w Radzionkowie (jedyna tego typu placówka w Polsce), Muzeum Zamkowe w Pszczynie, Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie oraz muzeum Skarbiec przy Klasztorze oo. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie (arsenał z bogatymi i cennymi zbiorami narodowego dziedzictwa kulturowego). Województwo zajmuje ostatnią pozycję w kraju pod względem liczby osób przypadających na placówkę muzealną 112 tys. osób (prawie dwukrotnie wyższą niż w kraju – 57 tys.) i kinową 84,2 tys. osób (kraj 64,8 tys.).

Do upowszechniania kultury w zasadniczy sposób przyczynia się praca bibliotek. Opiekę merytoryczną nad nimi pełni Biblioteka Śląska, najstarsza księżnica na terenie województwa i największa biblioteka naukowa w regionie, równocześnie najnowocześniejsza w Polsce oraz jedna z najlepiej wyposażonych w Europie. Jej zbiory liczą około 1,6 mln woluminów o charakterze uniwersalnym. Ważną część księgozbioru stanowią materiały i dokumenty o charakterze regionalnym. Pomimo że stan bazy placówek bibliotecznych, teatralnych i kinowych plasuje województwo śląskie w czołówce krajowej (9,7% bibliotek publicznych kraju, 12,7% teatrów, 9,5 % kin) to obciążenie

placówek bibliotecznych w województwie jest największe w kraju i wynosi 5,6 tys. osób/placówkę (kraj 4,4 tys.). Wielkość zgromadzonych w bibliotekach publicznych księgozbiorów najwyższa jest w subregionie zachodnim i wynosi 3.831 woluminów na 1.000 ludności. Drugim miejscem cieszy się subregion środkowy 3.589 woluminów, następnie południowy 3.459 woluminów. Najniższy zgromadzony księgozbiór występuje w subregionie północnym, gdzie na 1.000 mieszkańców dostępnych jest 3.137 woluminów. Przekłada się to również na liczbę czytelników na 1.000 ludności, których najwięcej odnotowuje się w subregionie zachodnim (246 osób), następnie środkowym (240 osób), południowym (218 osób) i najmniej w północnym (190 osób).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Teatry i instytucje muzyczne (placówka)	23	183
Liczba przedstawień i koncertów ogółem (impreza)	4.519	46.167
• na 1.000 ludności (impreza)	1,0	1,2
Miejsca w teatrach i instytucjach muzycznych (miejsce)	8.621	66.651
• na 1.000 ludności (miejsce)	1,8	1,7
Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych ogółem (osoba)	1.132,7	9.518,9
• na 1.000 ludności (osoba)	240	249
Muzea (placówka)	42	665
Zwiedzający muzea i wystawy w ciągu roku (tys. osób)	706,3	16.881,2
• na 1.000 ludności (osoba)	150	442
Kina stałe ogółem (obiekt)	56	581
Miejsca na widowni w kinach stałych na 1.000 ludności (miejsce)	5,6	6,0
Widzowie w kinach na 1.000 ludności (osoba)	578	661

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

W województwie śląskim funkcjonuje 56 kin stałych (drugie miejsce po województwie mazowieckim – 66 kin). Najmniej miejsc na widowni w kinach stałych na 1.000 ludności przypada w subregionie południowym (2,6 miejsc) i północnym (4,0 miejsc). Najlepsza sytuacja występuje w subregionie zachodnim, gdzie na 1.000 ludności dostępnych jest 8 miejsc, oraz środkowym (6,2 miejsc). Liczba widzów w kinach stałych na 1.000 ludności najwyższa jest w subregionie środkowym (765 osób), jest więc 2-krotnie wyższa niż w subregionie zachodnim (349,8 osób), 3-krotnie wyższa od liczby widzów w subregionie północnym (279,6 osób) oraz 3,5-krotnie przewyższa liczbę widzów przypadających na subregion południowy (213,3 osób). Odrębnym problemem województwa jest nierównomierne rozmieszczenie profesjonalnych instytucji kultury.

5. Infrastruktura, aspekty przestrzenne, środowisko

5.1. Transport

Województwo śląskie to wielki węzeł komunikacji drogowej i kolejowej, obszar dużej wymiany towarowej, bardzo dużego ruchu tranzytowego o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Teren województwa, w szczególności główne miasta aglomeracji górnośląskiej, przecinają magistralne linie kolejowe, zapewniające połączenia krajowe i międzynarodowe.

Region położony jest na skrzyżowaniu transeuropejskich korytarzy transportowych (A1, A4, E30, E65) – newralgicznych szlaków transportowych i komunikacyjnych (drogowych i kolejowych) o znaczeniu krajowym i europejskim. Na terenie tym spotykają się dwie drogi międzynarodowe Lwów – Kraków – Katowice – Wrocław - Zgorzelec (A4) oraz Gdańsk – Bratysława (A1). Północną część województwa przecina również najkrótszy szlak, łączący Kijów przez Lublin – Kielce – Częstochowę – Opole z Drezniem i przez Kudowę z Pragą. Drogi dwujezdniowe łączą Katowice z Łodzią i Warszawą na północy oraz na południu z Bielskiem-Białą.

Region w stosunku do reszty kraju posiada dość dobrze rozwiniętą infrastrukturę komunikacyjną. Przecina go ponad 20,0 tys. km dróg publicznych o twardej nawierzchni (8% dróg

krajowych), z tego 2,6 % stanowią drogi dwujezdniowe, co daje najwyższy wskaźnik gęstości w kraju 161,9 km/100 km² powierzchni, przy średniej krajowej wynoszącej 79,6 km/100 km². Z ogólnej liczby 6.074 km powiatowych dróg publicznych regionu o twardej nawierzchni połowa przypada na subregion środkowy (3.051 km), 19,0% należy do subregionu południowego, a 18,8 % znajduje się w subregionie północnym. Podobnie przedstawia się sytuacja w długości dróg gminnych województwa. Na region środkowy przypada 42,9% gminnych dróg publicznych regionu, 29,2% stanowią drogi subregionu południowego, 14,0% subregionu północnego. Najkrótszą długość powiatowych i gminnych dróg publicznych o twardej powierzchni posiada subregion zachodni (12% dróg powiatowych województwa i 13,8% dróg gminnych).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Drogi publiczne o twardej nawierzchni (tys. km)	20,0	248,8
• miejskie	8,9	48,8
• zamiejskie	11,1	200,0
Drogi publiczne o twardej nawierzchni ulepszonej (tys. km)	17,9	219,7
• krajowe	1,1	18,2
• wojewódzkie	1,4	28,3
Drogi publiczne o twardej nawierzchni ulepszonej (%)	89,6	88,3
• krajowe	5,4	7,3
• wojewódzkie	7,1	11,4
Drogi publiczne miejskie o twardej nawierzchni ulepszonej (%)	95,2	94,2
• krajowe	6,5	8,9
• wojewódzkie	5,9	8,7
• powiatowe	26,9	27,8
• gminne	55,9	48,9
Drogi publiczne zamiejskie o twardej nawierzchni ulepszonej (%)	85,2	86,9
• krajowe	4,5	7,0
• wojewódzkie	8,0	12,0
• powiatowe	32,3	47,3
• gminne	40,5	20,6
Gęstość dróg publicznych o twardej nawierzchni (km/100 km ²)	161,9	79,6

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Największe natężenie ruchu przekraczające 30 tys. pojazdów na dobę występuje na drogach krajowych i wojewódzkich w wielu miastach aglomeracji górnośląskiej. Wypadki drogowe oraz rosnące zatłoczenie miast wymuszają poszukiwanie nowych systemów transportu alternatywnego do samochodowego (transport lotniczy, żegluga śródlądowa, transport szynowy). Przewozy pasażerów transportem samochodowym w 2003 r. wynosiły 84,5 mln osób (10,3% przewozów krajowych), przewozy ładunków transportem samochodowym stanowiły tylko 1,6% przewozów krajowych ogółem (tj. 15,8 mln ton).

Sieć połączeń komunikacyjnych w regionie należy do lepiej zorganizowanych w kraju. Rozwinięta jest sieć linii autobusowych i tramwajowych. Komunikacją miejską objętych jest 48 miast województwa. W regionie działa ponad 1.333 linii regularnej komunikacji autobusowej, których łączna długość wynosi ponad 64,7 tys. km. W obsłudze pasażerskiej największa liczba pasażerów korzysta ze środków komunikacji zbiorowej, głównie z autobusów, którymi podróżuje około 65% pasażerów.

Obok sieci drogowej znaczącą rolę w infrastrukturze województwa odgrywa sieć linii kolejowych. Województwo posiada najgęściej w kraju rozwiniętą sieć eksploatowanych linii kolejowych normalnotorowych, należąca do najdłuższych w kraju (11,2% krajowych linii kolejowych normalnotorowych eksploatowanych) oraz wysoki stopień jej elektryfikacji. Daje to 18,4 km na 100 km² i jest prawie 2,8-krotnie większa od średniej krajowej wynoszącej 6,5 km/100 km² (województwo

opolskie 9,1 km/100 km² – drugie miejsce). Ponad 81,4% sieci kolejowej w województwie jest zelektryfikowana. Gęstość zelektryfikowanych eksploatowanych linii kolejowych normalnotorowych wynosi 15,0 km/100 km². Na sieci kolejowej województwa stanowiącej niecałe 11,% sieci krajowej koncentruje się ponad 60% ładunków przewożonych w kraju i 11% przewozów pasażerskich. Sieć ta jest 7-krotnie bardziej obciążona aniżeli średnio w kraju. Codziennie przewozi się w województwie ponad 1 mln ton ładunków i 3 mln pasażerów. W strukturze przewozów województwa 56% przewozów przypada na przewozy koleją, 43% transport samochodowy i zaledwie 0,6% żeglugę śródlądową.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Linie kolejowe eksploatowane ogółem (km/100km ²)	18,4	5,4
• normalnotorowe	18,4	6,5
• w tym zelektryfikowane	15,0	3,9
Samochody osobowe zarejestrowane na 1.000 ludności (pojazd)	290	294
Autobusy miejskie na 1000 ludności (pojazd)	1,9	2,2
Liczba wypadków drogowych (zdarzenie)	6.379	51.078
w tym:		
• zabici na 100 tys. ludności (osoba)	10,9	14,9
• zabici na 100 tys. samochodów zarejestrowanych (osoba)	29,8	35,5

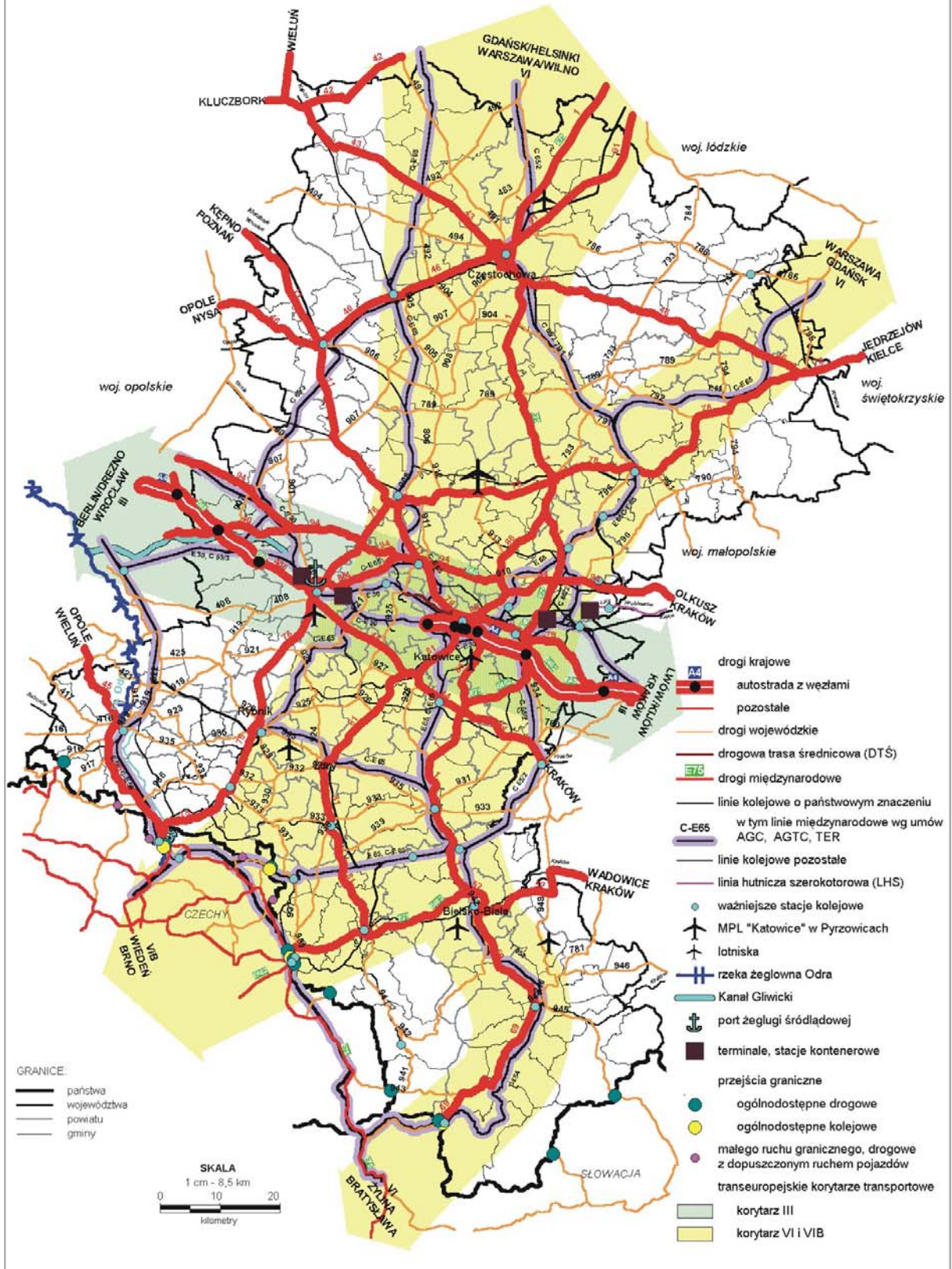
Zródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Region dysponuje bezpośrednim połączeniem kolejowym z Pragą, Bratysławą, Wiedniem, Berlinem, Kijowem, Frankfurtem, Dreznem, Budapesztem i Lwowem. Tu znajduje się jedna z największych stacji rozrządowych w Europie – Tarnowskie Góry – oraz terminal kontenerowy w Gliwicach Sośnicy (realizujący przewozy kombinowane kontenerów, nadwozi wymiennych i naczep samochodowych), a także jedna z największych w kraju rozrządowych stacji kolejowych Zabrzeg-Czarnolesie (Czechowice-Dziedzice). Umożliwia to sprawne i szybkie transportowanie towarów do krajów Europy Zachodniej.

Istotnym elementem układu kolejowego na terenie regionu jest końcówka szerokiego toru linii hutniczo szerokotorowej (LHS), sięgająca w głąb województwa w okolice Huty Katowice, jedyna tego typu linia w Polsce, dająca możliwość bezpośredniej wymiany towarowej z Ukrainą i pozostałymi krajami Wspólnoty Niepodległych Państw. Połączenie z torem normalnym umożliwia szybki przeładunek towarów i bezpośrednie połączenie z krajami Dalekiego Wschodu. W Sławkowie na 140 ha leżących przy zakończeniu tzw. szerokiego toru kolejowego powstaje Międzynarodowe Centrum Logistyczne, miejsce dystrybucji towarów z Dalekiego Wschodu do Europy Zachodniej.

Województwo śląskie posiada międzynarodowe połączenia lotnicze, realizowane z położonego w odległości 34 km od Katowic Międzynarodowego Portu Lotniczego „Katowice” w Pyrzowicach. Port posiada terminal pasażerski o przepustowości 700.000 pasażerów rocznie, utrzymuje stałe połączenia z portami krajowymi i zagranicznymi, w tym z najważniejszymi lotniskami Europy (Frankfurt n. Menem, Brukselą, Paryżem, Londynem, Wiedniem, Zurychem, Hanowerem, Kolonią, Hamburgiem). Każdego roku port lotniczy notuje kilkudziesięcioprocentowy wzrost przewozów cargo.

SYSTEM TRANSPORTOWY

źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego

Nieznaczna część towarów województwa przewożona jest drogami wodnymi. Jediną drogą wodną na terenie województwa jest 41,2-kilometrowy Kanał Gliwicki, łączący port rzeczny w Gliwicach z rzeką Odrą. Za jego pośrednictwem dopłynąć można do zespołu portowego Szczecin-Świnoujście, uzyskując tym samym dostęp do Morza Bałtyckiego, a poprzez powiązania kanałami żeglugi śródlądowej w Niemczech – Łabę i Ren – do wielu portów Europy Zachodniej. Z uwagi na przestarzałe urządzenia i budowle hydrotechniczne zdolność przewozowa (6 mln ton rocznie) wykorzystywana jest zaledwie w 50%.

Przy Kanale Gliwickim funkcjonuje Wolny Obszar Celny, posiadający pomieszczenia magazynowe, place składowe, stacje obsługi kontenerów, bocznicę kolejową. Jednym z większych jego atutów to lokalizacja (stacje kolejowe, port śródlądowy, dostęp do dróg krajowych i międzynarodowej trasy A4), położenie na skrzyżowaniu szlaków komunikacyjnych umożliwia realizację zleceń transportowych za pomocą transportu samochodowego, kolejowego i wodnego.

Rozbudowana sieć drogowa i kolejowa, rozwijający się transport rzeczny i lotniczy dają województwu śląskiemu znaczącą pozycję w skali kraju oraz stanowią jednocześnie ogromną szansę dla rozwoju regionu. Przyciągnęło to do regionu wiele międzynarodowych firm transportowych i spedycyjnych. Usługi tego typu świadczą zarówno PKP, PKS, jak również Hartwig, Atlantico-Trans, Periba, Olech, Rentrans, Transbud Masiwa czy Deltatrans i szereg innych firm. W ciągu ostatnich lat swoje oddziały założyły tu największe firmy kurierskie: DHL, TNT i UPS.

5.2. Telekomunikacja

System łącznościowy województwa, mimo wyraźnego w ostatnich latach postępu w zakresie telefonii przewodowej i komórkowej, jest nadal niewystarczający w stosunku do istniejących potrzeb. W ostatnich latach po wybudowaniu kilku nowoczesnych central telefonicznych wzrosła liczba abonentów, nadal jednak województwo śląskie posiada niższy niż średnio w kraju wskaźnik nasycenia siecią telefoniczną przewodową, mierzony liczbą abonentów na 1.000 mieszkańców wynoszący 316,8 abonentów (kraj 322,2 abonentów). W rankingu województw daje to 8. miejsce w kraju.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Abonenci telefonii przewodowej na 1.000 ludności (osoba)	316,8	322,2
• miasto	342,9	480,4
• wieś	213,8	158,3

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004, Rocznik Statystyczny Województwa Śląskie, US Katowice, 2004, Rocznik Statystyczny RP, GUS Warszawa 2004

Duże inwestycje poczynione w dziedzinie telekomunikacji spowodowały, że znaczna część sieci telefonicznej obsługiwana jest przez koncerny międzynarodowe. Z roku na rok coraz korzystniej przedstawia się obraz telekomunikacji regionu, która obsługuje prawie 1,5 mln abonentów. Oprócz klasycznych usług telekomunikacyjnych dostępne są także: usługi tzw. sieci inteligentnej IN (infolinia 800, Country-Direct, Centrex), usługi w sieci cyfrowej z integracją usług ISDN, pakietowa transmisja danych w sieci POLPAK (publiczna sieć teleinformatyczna) oraz poczta elektroniczna POLKOM (publiczny szyfrowy system obsługi wiadomości).

W ostatnich latach nastąpił szybki wzrost użytkowników sieci Internet. W 2003 roku z istniejących w województwie gospodarstw domowych zaledwie 28,9% gospodarstw wyposażonych było w komputery osobiste, w tym z dostępem do Internetu 14,1% (6. miejsce w kraju), średnia krajowa to 29,0%, z dostępem do Internetu 14,1% (najkorzystniejszą sytuacją przedstawiała się w województwach: pomorskim 35,5% i 19,3% z Internetem, mazowieckim 33,4% i 17,0% z Internetem oraz dolnośląskim 30,4% i 17,0% z Internetem). Województwo śląskie należy do liderów w kraju pod względem liczby gmin mających własne serwisy internetowe. W latach 2001-2003 procent gmin posiadających strony internetowe (www) wyraźnie uległ poprawie. W 2001 r. wynosił 66%, w 2002 r. – 67%, w 2003 natomiast 81%, co daje regionowi 3. miejsce w kraju za województwami: opolskim

i małopolskim. Do maja 2003 r. na 167 gmin województwa własne serwisy internetowe posiadało 135 gmin. Region śląski zamieszkuje 11% wszystkich użytkowników Internetu w kraju. Z badań (TNS OBOP) wynika, że województwo śląskie znajduje się na drugim miejscu w kraju pod względem liczby internautów (osób przynajmniej raz w miesiącu korzystających z Internetu), po województwie mazowieckim 15%. W 2002 r. dostęp do Internetu deklarowało 23% badanych, w 2003 r. liczba deklarujących dostęp do sieci wzrosła do 32%.

5.3. Energetyka, gazownictwo i ciepłownictwo

Z systemów infrastruktury technicznej najlepiej rozwinięty w regionie, poza terenami wiejskimi, jest system energetyczny. Do głównych źródeł zaopatrzenia w energię elektryczną województwa należy 21 elektrowni i elektrociepłowni przemysłowych (głównie górniczych i hutniczych), 22 elektrownie i elektrociepłownie zawodowe (w tym 6 elektrowni systemowych), 3 elektrownie wodne (znajdujące się w jego południowej części) oraz kilkaset komunalnych źródeł ciepła.

Głównymi dystrybutorami ciepła są przedsiębiorstwa energetyki ciepłej, które zarządzają sieciami magistralnymi i urządzeniami rozdzielczymi. Pod względem mocy zainstalowanej w śląskich elektrowniach region zajmuje czołową lokatę w kraju 8.296,5 MW (23,7% krajowej mocy ogółem), w tym na energię wodną przypada 539 MW mocy (2. miejsce).

W produkcji energii elektrycznej województwo śląskie zajmuje drugie miejsce w kraju po województwie łódzkim, dając 19,7% krajowej produkcji energii (29.846,5 GWh). Średnioroczne zużycie energii elektrycznej województwa w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosi 696,4,5 kWh i stawia region na 6. pozycji (kraj 692,4 kWh), na jednego odbiorcę wynosi natomiast 1.824,5 kWh.

Ważnym elementem infrastruktury technicznej energetyki w województwie jest ciepłownictwo, warunkujące prawidłowy rozwój społeczno-gospodarczy, konieczną poprawę warunków ochrony środowiska i racjonalizację gospodarki paliwowo-energetycznej. Regionalny system ciepłowniczy charakteryzuje się silnie wykształconą w węzłowych obszarach województwa (aglomeracja górnośląska i rybnicka), ale nierównomiernie rozmieszczoną w skali całego województwa infrastrukturą przesyłową o zasięgu ponadgminnym oraz dużym procentowym udziałem dostaw ze źródeł energetyki zawodowej i przemysłowej dla komunalnych odbiorców ciepła, przy równoczesnym występowaniu dużej liczby lokalnych, małych i nieekologicznych ciepłowni oraz indywidualnych pieców węglowych.

System gazowniczy województwa nie stanowi zamkniętego układu, lecz jest systemem wyspowym, współpracującym z całym krajem, ponadto jest on powiązany również z innymi systemami nośników energii. Nasycenie siecią gazowniczą w województwie kształtuje się poniżej przeciętnego poziomu występującego w kraju. Świadczy o tym mniejszy odsetek mieszkań wyposażonych w sieć gazową oraz niższe jednostkowe zużycie gazu. Na 71 miast w regionie 62 wyposażonych jest w sieć gazową (4. miejsce w kraju), z tego tylko 74,6% ludności miejskiej korzysta z gazu sieciowego, co jest poniżej średniej krajowej (76,1%). Sieć rozdzielcza gazu w regionie, stanowiąca 15.386,2 km (3. miejsce w kraju) zasila 1.032 tys. odbiorców (1. miejsce w kraju), z tego w miastach 92,3% odbiorców gazu. Gęstość rozdzielczej sieci gazowej najlepsza jest w subregionie południowym 159,9 km na 100 km², następnie zachodnim 130,3 km i środkowym 127,3 km. Najgorsza sytuacja pod względem wyposażenia w sieć gazową występuje w subregionie północnym, gdzie na 100 km² występuje tylko 41,3 km sieci gazowej, co jest 3-krotnie mniej niż w pozostałych regionach.

Zaopatrzenie w gaz województwa opiera się w około 80% na gazie ziemnym dostarczanym spoza województwa, w niewielkim stopniu na gazie koksowniczym oraz pochodzącym z odmetanowania kopalń. Głębszego rozpoznania wymagają zasoby energii geotermalnej w województwie, położone w głębszych pokładach geologicznych, których ewentualne wykorzystanie wymagać będzie przeprowadzenia szeregu badań, w tym kosztownych wierceń.

5.4. Infrastruktura komunalna i mieszkaniowa

5.4.1. Gospodarka komunalna

W działaniach na rzecz polepszenia warunków życia ludności ważne miejsce zajmuje gospodarka komunalna, obejmując swym zasięgiem różnorodną działalność związaną bezpośrednio z codziennymi warunkami bytu ludności zamieszkałej w dużych aglomeracjach, jak również obszarach wiejskich. Występowanie infrastruktury komunalnej w województwie śląskim jest zróżnicowane. Różnice między gminami wiejskimi a miejskimi pod względem długości i gęstości sieci kanalizacyjnej są duże. Odnotowuje się korzystne zmiany jakości wód w rzekach. Na koniec 2003 r. w województwie śląskim czynnych było 214 oczyszczalni komunalnych (mechaniczne, chemiczne, biologiczne i z podwyższonym usuwaniem biogenów) o przepustowości 974.412 m³/dobę, co stanowiło 7,8% wszystkich oczyszczalni tego typu w kraju.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Gęstość sieci wodociągowej (km/100km ²)	142,8	74,3
Gęstość sieci kanalizacyjnej (km/100km ²)	57,4	22,0
Gęstość sieci gazowej (km/100km ²)	124,8	38,9

Zródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004, , Rocznik Statystyczny Województwa Śląskie, US Katowice, 2004, Rocznik Statystyczny RP, GUS Warszawa 2004

Województwo śląskie zajmuje pierwsze miejsce w Polsce pod względem gęstości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz trzecie pod względem sieci gazowej. Wpłynęło na to głównie występowanie na terenie regionu wysoko zurbanizowanych obszarów, zlokalizowanych w środkowej części województwa. Wszystkie 71 miast województwa wyposażone jest w sieć wodociągową i kanalizacyjną, 62 w sieć gazową, a 66 obsługiwanych jest przez oczyszczalnie ścieków.

Z sieci wodociągowej korzysta 98,5% ludności regionu. Z miejskiej sieci wodociągowej korzysta 96,8% ludności (kraj 94,3%), kanalizacyjnej 78,9,5% ludności miast (kraj 83,4%). W sieć wodociągową najlepiej wyposażony jest subregion zachodni, gdzie na 100 km² przypada 205 km sieci wodociągowej, oraz środkowy 160 km/100 km². Najniższą gęstość sieci posiada subregion północny 101 km/100 km², a następnie południowy 119,8 km/100 km². Najlepiej w sieć kanalizacyjną wyposażony jest subregion środkowy (73,7 km/100 km²), następnie południowy (58,4 km/100 km²) i zachodni (54,4 km/100 km²), a najgorzej północny (28,2 km/100 km²). Podobnie kształtuje się sytuacja w wyposażeniu subregionów w sieć wodociągową. Najgęściej w sieć wodociągową wyposażony jest subregion zachodni (205,1 km/100 km²), następnie środkowy (160,0 km/100 km²), południowy (119,8 km/100 km²). Najmniejszą gęstość cechuje subregion północny (101,2 km/100 km²).

Średnioroczne zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych wynosiło 156,8 hm³ (drugie miejsce po województwie mazowieckim – 195,5 hm³), z tego w miastach 85,9%. Na 1 mieszkańca miasta wynosi to 36,1 m³, na wsi 22,1 m³. W poszczególnych subregionach sytuacja przedstawia się następująco: największe zużycie wody w gospodarstwach domowych cechuje subregion środkowy 102,1 hm³ (ponad 5-krotnie wyższe niż w pozostałych trzech subregionach, z których najmniej zużywa subregion południowy 17,0 hm³). W pozostałych subregionach zużycie wody jest prawie identyczne i wynosi: w północnym 18,9 hm³, natomiast zachodnim 18,8 hm³.

Region posiada pierwsze miejsce w kraju w odbiorze energii elektrycznej i drugie w jej zużyciu. Ludność wszystkich gmin województwa w pełni zaopatrywana jest w energię elektryczną (wszystkie gospodarstwa domowe w województwie śląskim korzystają z energii). Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych subregionu środkowego wynosi 1.801,2 GWh i 8-krotnie przewyższa zużycie energii elektrycznej w subregionie północnym (217,5 GWh), 7-krotnie w subregionie południowym (243,0 GWh) i ponad 5-krotnie w subregionie zachodnim (335,3 GWh).

Średnioroczne zużycie gazu sieciowego wynosi w województwie 475,9 hm³ (w miastach

422,3 hm³). W zużyciu gazu pierwsze miejsce zajmuje subregion środkowy 275,3 hm³, następnie południowy 110,9 hm³, północny 50,1 hm³, a tylko 39,6 hm³ zachodni.

Tylko 64,8% ludności województwa obsługiwana jest przez oczyszczalnie ścieków (kraj 58,2%), w miastach 77,7% (kraj 84,2%). Największy odsetek (71,0%) ludności korzystało z oczyszczalni ścieków w subregionie środkowym oraz zachodnim (58,6%), nieco mniej w południowym (54,8%), a tylko połowa mieszkańców w subregionie północnym (51,3%). Gęstość rozdzielczej sieci kanalizacyjnej w województwie jest niska i na 100 km² wynosi 57,4 km. Z miejskich ścieków odprowadzanych siecią komunalną (12,7% ścieków krajowych) 89,4% podlega oczyszczaniu (kraj 87,6%), nieoczyszczanych z kolei jest 10,6% (kraj 12,4%).

5.4.2. Zasoby mieszkaniowe

W 2003 roku zamieszkane zasoby mieszkaniowe województwa śląskiego wynosiły 1.659,7 tys. mieszkań, z tego w miastach znajdowało się 81,9% zasobów (1.359,8 tys. mieszkań), a na terenach wiejskich 18,1% (299,9 tys.). Wskaźnik zasobów mieszkaniowych na 1.000 ludności w województwie był wyższy niż w kraju i wynosił 352 mieszkania, w kraju odpowiednio (329,8 mieszkań). Najwyższy wskaźnik zasobów mieszkaniowych na 1.000 ludności był w subregionie środkowym (367,1 m-k) i północnym (344,5 m-k), najniższy w zachodnim (313,5 m-k) oraz południowym (328,9 m-k).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Zasoby mieszkaniowe zamieszkane ogółem (tys. mieszkań)	1.659,7	12.595,9
• miasto	1.359,8	8.450,0
• wieś	299,9	4.146,0
Zasoby mieszkaniowe na 1.000 ludności (mieszkanie)	352,0	329,8
Przeciętna liczba izb w mieszkaniu (izba)	3,59	3,68
• miasto	3,42	3,49
• wieś	4,39	4,06
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m ²)	65,7	68,8
• miasto	60,5	61,1
• wieś	89,3	84,5
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (m ²)	23,1	22,7
• miasto	22,1	21,9
• wieś	24,4	23,9
Liczba osób na 1 mieszkanie (osoba)	2,84	3,03
• miasto	2,74	2,78
• wieś	3,66	3,54
Liczba osób na 1 izbę (osoba)	0,79	0,82
• miasto	0,80	0,80
• wieś	0,83	0,87
Mieszkania oddane do użytku w 2003 r. ogółem (mieszkanie)	14.692	162.686
• na 1.000 ludności (mieszkanie)	3,1	4,3

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004, Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego, US Katowice, 2004, Rocznik Statystyczny RP, GUS Warszawa 2004

Przeciętna powierzchnia mieszkania w województwie jest niższa niż w kraju i wynosi 65,7 m² (kraj 68,8 m²), w miastach wynosi 60,5m², w kraju (61,1 m²). Region posiada lepsze niż średnio w kraju warunki mieszkaniowe. Średnie zagęszczenie mieszkań w regionie wynosi 2,84 osoby na mieszkanie (w miastach 2,74 os.) oraz 0,79 osoby na 1 izbę (w miastach 0,80 os.) i jest niższe niż w kraju – 3,03 osoby na mieszkanie i 0,82 osoby na izbę. Najlepsze warunki mieszkaniowe, jeżeli chodzi o przeciętną liczbę izb w mieszkaniach, występują w subregionie zachodnim (4,02 izby na 1 mieszkanie) i południowym (3,96 izby), najgorsze w środkowym (3,44 izby), a następnie północnym (3,60 izby). Najmniejszą liczbę osób na 1 mieszkanie posiadał subregion środkowy (2,72 osoby)

i północny (2,90 osób), trochę więcej, bo 3,04 osoby, przypadało w subregionie południowym, najczęściej w zachodnim (3,19 osoby na mieszkanie). W zagęszczeniu izb mieszkalnych najgorsza sytuacja występowała w subregionie północnym (0,81 osób na izbę). W środkowym i zachodnim na 1 izbę przypadało po 0,79 osoby, a południowym (0,77 osoby). Przeciętna powierzchnia jednego mieszkania najwyższa jest w subregionie południowym (76,6 m²) i zachodnim (74,6 m²), w północnym wynosi ona 70,1 m², najniższa w środkowym (61,0 m²). Z kolei powierzchnia użytkowa jednej izby w mieszkaniu najniższa była w subregionie środkowym (22,4 m²) i zachodnim (23,4 m²), w północnym wynosiła 24,2 m², a najwyższa była w południowym (25,2 m²).

Miejskie zasoby mieszkaniowe województwa charakteryzują się niższym niż średnio w kraju odsetkiem wyposażenia w podstawowe (standardowe) instalacje użytkowe i sanitarne, za wyjątkiem sieci wodociągowej. Korzystniej od średniej krajowej przedstawiają się jednak warunki mieszkaniowe na wsi województwa śląskiego. We wszystkich wyszczególnionych urządzeniach przewyższają poziom warunków mieszkaniowych wsi innych regionów kraju. Standard wyposażenia mieszkań w miastach województwa śląskiego jest wyższy niż na terenach wiejskich województwa we wszystkich podstawowych urządzeniach. Zdecydowanie niekorzystna sytuacja występuje na wsi jeżeli chodzi o wyposażenie zasobów mieszkaniowych w instalację sieci gazowej (28% mieszkań wyposażona jest w sieć gazową).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Mieszkania zamieszkałe wyposażone w instalacje (%)		
-wodociąg ogółem	98,7	95,0
• miasto	99,0	98,4
• wieś	94,4	88,0
-ustęp splukiwany ogółem	92,5	87,3
• miasto	92,9	94,2
• wieś	84,6	73,1
-łazienkę ogółem	91,4	86,1
• miasto	91,2	91,8
• wieś	86,0	74,5
-gaz sieciowy ogółem	64,9	55,4
• miasto	71,2	74,1
• wieś	28,0	17,4
-centralne ogrzewanie ogółem	79,6	77,1
• miasto	78,8	83,9
• wieś	77,1	63,1

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004, Rocznik Statystyczny Województwa Śląskie, US Katowice 2004

Ogólny stan techniczny budynków w województwie śląskim jest bardzo zróżnicowany i wynika z okresu ich budowy, przeprowadzonych konserwacji i remontów (konieczność dociepleń i usunięcia elementów zawierających azbest, np. z dachów gospodarstw wiejskich czy elewacji budynków spółdzielczych), jak również negatywnego oddziaływania środowiska przemysłowego. Stan zasobów mieszkaniowych jest o wiele gorszy od średniej krajowej. Ważnym problemem województwa jest konieczność dokonywania wyburzeń substancji mieszkaniowej w związku ze złym stanem technicznym, eksploatacją górniczą, a także koniecznością przebudowy układu komunikacyjnego. Ponad 22% mieszkań zamieszkałych w województwie pochodzi sprzed 1945 roku, 21% stanowią mieszkania wybudowane w latach 1945-1970, prawie tyle samo (20%) z okresu lat 1971-1978, ponad 19% to substancja mieszkaniowa z lat 1979-1988, a 6,3% wybudowanych zostało w ostatnim dziesięcioleciu. W 2003 r. liczba oddanych mieszkań wynosiła 14,7 tys. (z tego 54% w miastach) i była dwukrotnie wyższa od roku poprzedniego.

Liczba oddawanych w województwie na 1.000 ludności mieszkań jest jednym z najniższych wskaźników (po województwie opolskim 2,6 m-k i lubelskim 2,7 m-k) w kraju (4,3 m-k) i wynosi dla województwa 3,1 mieszkania. Najwięcej mieszkań na 1.000 mieszkańców oddanych zostało w subregionie południowym (7,9 m-k) i północnym (4,4 m-k). Najmniej natomiast w środkowym (tylko 2,0 m-k) i zachodnim (2,4 m-k). Liczba oddanych izb na 1.000 ludności największa była w subregionie południowym (41,7 izb) i północnym (23,6 izby), najmniejsza w środkowym (10,2 izby) i zachodnim (13,5 izb). Największą powierzchnię użytkową mieszkań oddanych do użytku ogółem w 2003 roku przekazano w subregionie środkowym 740,4 tys. m² i południowym 645,2 tys. m², najniższą z kolei w subregionie zachodnim 221,3 tys. m² i północnym 320,0 tys. m². Z ogólnej powierzchni mieszkań oddanych do użytku w budownictwie spółdzielczym regionu największy odsetek powierzchni przypadał na subregion północny 44,5% i środkowy 39,0%. W przeważającej części (93,8% powierzchni użytkowej mieszkań oddanych do użytku w województwie) należało do budownictwa indywidualnego, tylko 1,5% przypadało na budownictwo spółdzielcze. Największą powierzchnię użytkową mieszkań oddanych do użytku w zasobach indywidualnych województwa zanotowano w subregionie południowym 34,9% i środkowym 36,2%. Z powierzchni użytkowej mieszkań oddanych do użytku przeznaczonej na sprzedaż (3,3% powierzchni użytkowej województwa) aż 80,8 % powierzchni oddanej zostało w subregionie środkowym. W ogólnej powierzchni użytkowej mieszkań oddanych do użytku w 2003 r. we wszystkich subregionach zdecydowanie największa powierzchnia przypadała na budownictwo indywidualne (subregion zachodni 99,5%, południowy 97,8%, północny 94,1% i środkowy 88,4%).

5.5. Środowisko

Stan środowiska województwa śląskiego w ostatnim dziesięcioleciu uległ zdecydowanej poprawie. Wysoki stopień koncentracji przemysłu i urbanizacji spowodował trwałe przeobrażenia tego obszaru. Wyrażają się one w znacznym zanieczyszczeniu wód i powietrza atmosferycznego, skażeniach gleb, deformacjach terenu, zaburzeniach stosunków hydrologicznych, prawie całkowitym wylesieniu środkowej części województwa i uszkodzeniach pozostałego drzewostanu. Ilość substancji pogarszających stan środowiska oraz wytwarzanych w regionie odpadów jest nieporównywalna z jakimkolwiek innym regionem w Polsce. W skali lokalnej problem jest jeszcze intensywniejszy, ponieważ źródła emisji oraz wytwarzania odpadów skoncentrowane są głównie na terenach miejskich aglomeracji górnośląskiej i rybnickiej.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Emisja pyłów (tys. ton/rok)	28,9	134,7
Emisja gazów, bez dwutlenku węgla (tys. ton/rok)	649,1	1.946,7
Emisja zanieczyszczeń na 1 km ² (tona)		
• pyłowych	2,3	0,4
• gazowych	52,6	6,2
Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji i zagospodarowania (ha)	5.700	70.683

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Województwo śląskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem emisji do powietrza zanieczyszczeń pyłowych (21,5% emisji krajowych) oraz gazowych (33,3%). Na 1 km² w województwie opada rocznie 2,3 tony pyłów i 52,6 tony zanieczyszczeń gazowych. Najgorsza sytuacja występuje w środkowej i zachodniej części regionu. Najwięcej pyłowych zanieczyszczeń powietrza opada w subregionie środkowym 16,2 tys. ton (tj. 56,1% zanieczyszczeń województwa) i zachodnim 9,5 tys. ton (32,9%), stosunkowo mało przypada na subregion północny (6,2%) i południowy (4,8% pyłowych zanieczyszczeń regionu). Podobna sytuacja występuje w emisji zanieczyszczeń gazowych. Najwięcej gazowych zanieczyszczeń powietrza emitowanych z zakładów szczególnie uciążliwych dla środowiska przypada na subregion środkowy (62,1%) i zachodni (30,5%), najmniej w subregionie południowym (3,6%) i północnym (3,8%).

Z istniejących w regionie 335 zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza 83% z nich (tj. 278 zakładów) posiada urządzenia do redukcji zanieczyszczeń. Do największych emitorów zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego należy energetyka. Duży wpływ ma również niska emisja zanieczyszczeń powietrza z komunalnych źródeł ciepła. Ponad 99% zanieczyszczeń pyłowych i 30 % gazowych zatrzymywanych jest w urządzeniach do redukcji (kraj odpowiednio 99% pyłowych i 49% gazowych).

Stan środowiska naturalnego w dużym stopniu zróżnicowany jest w granicach samego województwa, obok terenów zdegradowanych i zdewastowanych występują tu również obszary rekreacyjne i miejsca bogactwa przyrodniczego. Do istotnych problemów ekologicznych należą: zanieczyszczenie wód powierzchniowych, ilość wytwarzanych ścieków komunalnych i odpadów przemysłowych oraz emisja pyłów i gazów. Na ekologicznym obrazie regionu ciążą zaszłości z minionych dziesięcioleci. Są one szczególnie drastyczne w gospodarce odpadami. Na składowiskach, zwałowiskach i hałdach nagromadzonych jest 38,4% ogółu odpadów krajowych.

Od początku lat 90. obserwuje się odczuwalny spadek wytwarzanych odpadów. Nadal powstaje tutaj jeszcze 35,2% (42,4 mln ton w 2003 r.) krajowych odpadów przemysłowych (drugie miejsce zajmuje województwo dolnośląskie 32,8 mln ton). Najwięcej odpadów przemysłowych na 1 km² wytwarza się w subregionie zachodnim (7.616,2 ton) , następnie środkowym (5.533,3 ton), prawie 24 razy mniej w subregionie południowym (319,0 ton) i 45-krotnie mniej w północnym (168,2 ton).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Zakłady przemysłowe wytwarzające odpady (zakład)	243	1.401
Odpady przemysłowe wytworzone w ciągu roku (tys. ton)	42.439,9	120.551,4
w tym:		
wykorzystane (poddane odzyskowi) (%)	96,2	79,1
unieszkodliwione (%)	2,9	18,0
w tym:		
• składowane	1,4	13,3
• magazynowane	0,9	2,9
Odpady przemysłowe wytworzone w ciągu roku (tona)		
• na 1 km ²	3.441,7	385,5
Nagromadzone na składowiskach odpady przemysłowe uciążliwe dla środowiska (mln ton)	683,3	1.779,8
• na km ² powierzchni (tys. tona)	55,4	5,7
Zorganizowane składowiska odpadów komunalnych	47	1.100
• składowiska czynne	44	993
• powierzchnia składowisk czynnych (w ha)	186,2	3.311,6
Odpady komunalne zebrane przez zakłady oczyszczania w ciągu roku (tys. ton):	1.353,2	9.924,6
w tym:		
• unieszkodliwione w spalarniach i kompostowniach (tys. ton)	11,0	170,5
• wywiezione płynne (dam ³)	647,3	13.645,9

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Na terenie województwa śląskiego zbiera się rocznie około 1,4 mln (2003 r.) ton odpadów komunalnych (13,6% komunalnych odpadów krajowych), z tego składowanych jest 96,8%. Kompostowaniem objętych jest około 1% odpadów wywiezionych ogółem. Najwięcej odpadów komunalnych w regionie zebranych zostało w subregionie środkowym (897,3 tys. ton), prawie 5-krotnie więcej niż w subregionie zachodnim (181,1 tys. ton), 6-krotnie więcej niż w północnym (146,6 tys. ton) i 7-krotnie niż w południowym (128,3 tys. ton). Na 1 mieszkańca zebranych zostało w subregionie środkowym 310,8 kg, zachodnim 281,4 kg, północnym 271,4 kg i 199,1 kg w subregionie południowym.

Silnie zurbanizowany, z nadmierną koncentracją przemysłu, obszar województwa śląskiego rodzi wiele problemów w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków. Niezbyt bogate zasoby wód powierzchniowych województwa (region leży na dziale wodnym między Wisłą i Odrą oraz obszarze sztucznego deficytu wody wywołanego nadmierną i długotrwałą eksploatacją zasobów dla celów komunalnych i przemysłowych), pogarszane są przez wysokie zanieczyszczenia wód. Największe zagrożenia ekologiczne w województwie śląskim dotyczą wód powierzchniowych.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Odprowadzane ścieki przemysłowe i komunalne do wód powierzchniowych lub ziemi (hm ³)	371,7	9.220,1
• odprowadzane bezpośrednio z zakładów	204,7	7.896,4
w tym: wody chłodnicze	2,9	7.044,3
• odprowadzane siecią kanalizacyjną	167,0	1.323,7
Ścieki wymagające oczyszczenia (hm ³)	368,8	2.175,8
Ścieki oczyszczone (hm ³)	322,2	1.964,8
Ścieki nieoczyszczone (hm ³)	46,6	211,0
Ścieki przemysłowe i komunalne nieoczyszczone na 1 km ² (dam ³)	3,8	0,7
Odsetek ścieków wymagających oczyszczenia (%)	99,2	23,6
Ścieki wymagające oczyszczenia (%)		
z tego:		
• oczyszczone razem	87,4	90,3
• nieoczyszczone razem	12,6	9,7
Oczyszczalnie ścieków (obiekt)		
• komunalne	214	2.761
• przemysłowe	193	1.364
Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków (%)	64,8	58,2
• miasto	77,7	84,2

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Ze względu na przemysłowy charakter województwa oraz wysoką gęstość zaludnienia region zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem ilości wytwarzanych ścieków przemysłowych i komunalnych. Głównymi przyczynami zanieczyszczenia wód powierzchniowych są: nieoczyszczone i niedostatecznie oczyszczone ścieki komunalne, ścieki z zakładów przemysłowych, zasolone wody dołowe z odwadniania zakładów górniczych, spływy obszarowe. Do wód powierzchniowych i ziemi województwa śląskiego wprowadza się rocznie 371,7 hm³ ścieków przemysłowych i komunalnych, z tego 55,1% ścieków przemysłowych (w tym 0,8% to wody chłodnicze – umownie czyste) i 44,9% ścieków komunalnych. Odprowadzane ścieki z województwa stanowią 4,1% ogólnej ilości ścieków kraju (w tym 13,6% krajowych ścieków komunalnych i 2,6% krajowych ścieków przemysłowych). Niewielki w stosunku do produkcji udział ścieków przemysłowych jest wynikiem powszechnego stosowania w przemyśle obiegów zamkniętych.

Poprawę zaopatrzenia regionu w wodę upatruje się w zmniejszeniu poboru wody z ujęć wód podziemnych przez przemysł oraz w zwiększeniu pojemności zbiorników retencyjnych. Na terenie województwa śląskiego istnieje 16 zbiorników retencyjnych, których łączna pojemność całkowita wynosi 590,3 mln m³. Są one głównym źródłem zaopatrzenia w wodę ludności i przemysłu, ważnym elementem ochrony przeciwpowodziowej oraz odgrywają istotną rolę w wyrównywaniu przepływów (szczególnie w okresach posusznych). Do głównych należy zaliczyć zbiorniki: na rzece Sole – „Tresna” (powierzchnia zbiornika 1000 ha, maksymalna pojemność 117 mln m³), „Porąbka” (pojemność 28,4 mln m³) oraz „Czaniec” (pojemność 1,3 mln m³), rzece Wapienicy „Wapienica” (pojemność 1,1 mln m³), na rzece Warcie „Poraj” (pojemność 25,1 mln m³), na rzece Wiśle – „Goczałkowice” (166,8 hm³) zbiornik służy głównie dla celów wodociągowych, którego głównym ciekim zasilającym jest rzeka Wisła dostarczająca około 82% wody.

Woda w województwie śląskim charakteryzuje się niską jakością. Zanieczyszczenia powietrza, nieodpowiednie składowanie odpadów, wypłukiwane z pól nawozy i chemiczne środki ochrony oraz zrzuty ścieków komunalnych i przemysłowych do zbiorników i cieków wodnych prowadzą do sytuacji, w której jedynie niewielka część wód nadaje się do gospodarczego wykorzystania.

Na terenie województwa znajdują się uciążliwe źródła hałasu. Stałe zwiększanie się poziomu i zasięgu hałasu wynika z postępującej urbanizacji i rozwoju komunikacji. Głównymi sprawcami uciążliwości akustycznej dla środowiska zewnętrznego jest przede wszystkim ruch drogowy, kolejowy lotniczy oraz działalność prowadzona na terenie obiektów przemysłowych.

5.6. Turystyka, sport i wypoczynek

Województwo śląskie obejmuje swym zasięgiem jeden z najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo obszarów południowej Polski: Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Pogórze Śląskie oraz Beskid Zachodni.

Atrakcyjność Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej podnoszą dodatkowo ruiny zamków i strażnic piastowskich ze Szlaku Orlich Gniazd z XIV i XV wieku. Najlepiej zachowane i największe ruiny gotycko-renesansowego zamku „Ogrodzieniec” znajdują się w Podzamczu. W obrębie województwa śląskiego znajduje się Klasztor oo. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie, stanowiący centrum kultu religijnego o zasięgu światowym. Co roku słynny klasztor odwiedza 3-4 mln osób, w tym 70 tys. turystów zagranicznych. Dużą atrakcją turystyczną jest również fragment unikatowej na skalę europejską Pustyni Błędownskiej na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. Mimo niezwyklej atrakcyjności tego terenu jego zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne jest stosunkowo ubogie, niewystarczająca jest baza gastronomiczna i noclegowa.

Na południu województwa znajduje się jedno z najlepiej zagospodarowanych górskich regionów kraju – Beskidy. Turystyczny charakter Beskidów znajdujących się w obrębie województwa (Beskid Śląski, Żywiecki, Mały) tworzą góry i zbiorniki wodne, stwarzając bardzo dobre warunki do wypoczynku i rekreacji w różnych formach. Obszar ten poszczycić się może rozwiniętą bazą turystyczną. Skupiona jest ona w największych beskidzkich centrach wypoczynkowych: Ustroniu, Wiśle, Szczyrku i Żywcu.

Do atrakcji turystycznych w środkowej części województwa zaliczyć należy zabytki dawnej techniki oraz wiele zabytków architektury i budownictwa. Jedną z największych atrakcji Górnego Śląska jest 600-metrowa „Sztolnia Czarnego Pstrąga” w Tarnowskich Górach, a także szereg zabytków techniki w Zabrze, Rybniku, Bytomiu, Rudzie Śląskiej, Gliwicach (Radiostacja), Katowicach (kolonie robotnicze) oraz Browar Książęcy w Tychach. Na obszarze województwa zachowały się liczne rezydencje ziemiańskie, pałace i dwory z XVIII i końca XIX wieku. Do najciekawszych tego typu obiektów należą: zamek w Pszczynie, pałac w Brynku, Zameczek Myśliwski w Promnicach, pałac w Nakle, zespół pałacowo-parkowy w Pławniowicach oraz Pałac Kawalera w Świerklańcu. W samym centrum regionu znajduje się Wojewódzki Park Kultury i Wypoczynku, pod wieloma względami wyjątkowy. Ten ogromny kompleks przyrodniczo-rekreacyjny jest swoistą enklawą krajobrazową z licznymi atrakcjami, wesołym miasteczkiem, ogrodem zoologicznym, planetarium, obserwatorium astronomicznym, skansenem, niziną kolejką krzeselkową oraz Stadionem Śląskim. Park powstał na około 552 ha powierzchni nieużytków przemysłowych. Rocznie odwiedza go 12-15 mln ludzi z kraju i zagranicy. Do znanych i często odwiedzanych zaliczyć należy również sanktuarium w Piekarach Śląskich oraz liczne miejsca kultu religijnego (szlak sakralnej architektury drewnianej).

Województwo śląskie oferuje ponad 35,1 tys. miejsc noclegowych. Bazę turystyczną stanowi 474 skategoryzowanych obiektów noclegowych (6,7% krajowej bazy noclegowej). Najlicniejszą bazą turystyczną dysponuje subregion południowy (270 obiektów z 20,5 tys. miejsc noclegowych), tj. 57% regionalnej bazy noclegowej i 58,6% miejsc noclegowych dostępnych w regionie, następnie

subregion środkowy (133 obiekty o 9,0 tys. miejsc noclegowych), tj. 28,0% bazy noclegowej i 25,6% miejsc noclegowych. Tylko 9,0% turystycznej bazy noclegowej i 10,2% miejsc przypada na subregion północny (42 obiekty na 3.578 miejsc), a 6% bazy i taki sam procent miejsc noclegowych przypada na subregion zachodni (29 obiektów z 2.102 miejscami noclegowymi). Największy stopień wykorzystania miejsc noclegowych przypada na subregion południowy 29,7% oraz północny 29%, najniższy na zachodni 20,9%, zaś na środkowy 26,4%.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Baza noclegowa turystyki (obiekt)	474	7.116
• w tym: hotele	103	1.155
Miejsca noclegowe ogółem (miejsce)	35.118	596.460
• w tym: hotele	9.212	117.138
Miejsca noclegowe na 10.tys. ludności (miejsce)	74,4	156,2
• w tym: hotele	19,5	30,7
Korzystający z noclegów (tys. osób)	1.170,5	14.644,3
• turyści zagraniczni	150,4	3.331,9
w tym: hotele	485,6	6.863,5
• turyści zagraniczni	113,6	2.612,1
Korzystający z noclegów na 1.000 ludności (osoba)	248,3	383,5
• turyści zagraniczni	31,9	81,2
w tym: hotele	103,0	179,7
• turyści zagraniczni	24,1	68,4
Udzielone noclegi ogółem (tys. os.)	2.827,6	45.347,8
• turyści zagraniczni	357,4	7.828,2
w tym: hotele	902,1	12.652,6
• turyści zagraniczni	238,6	5.239,0

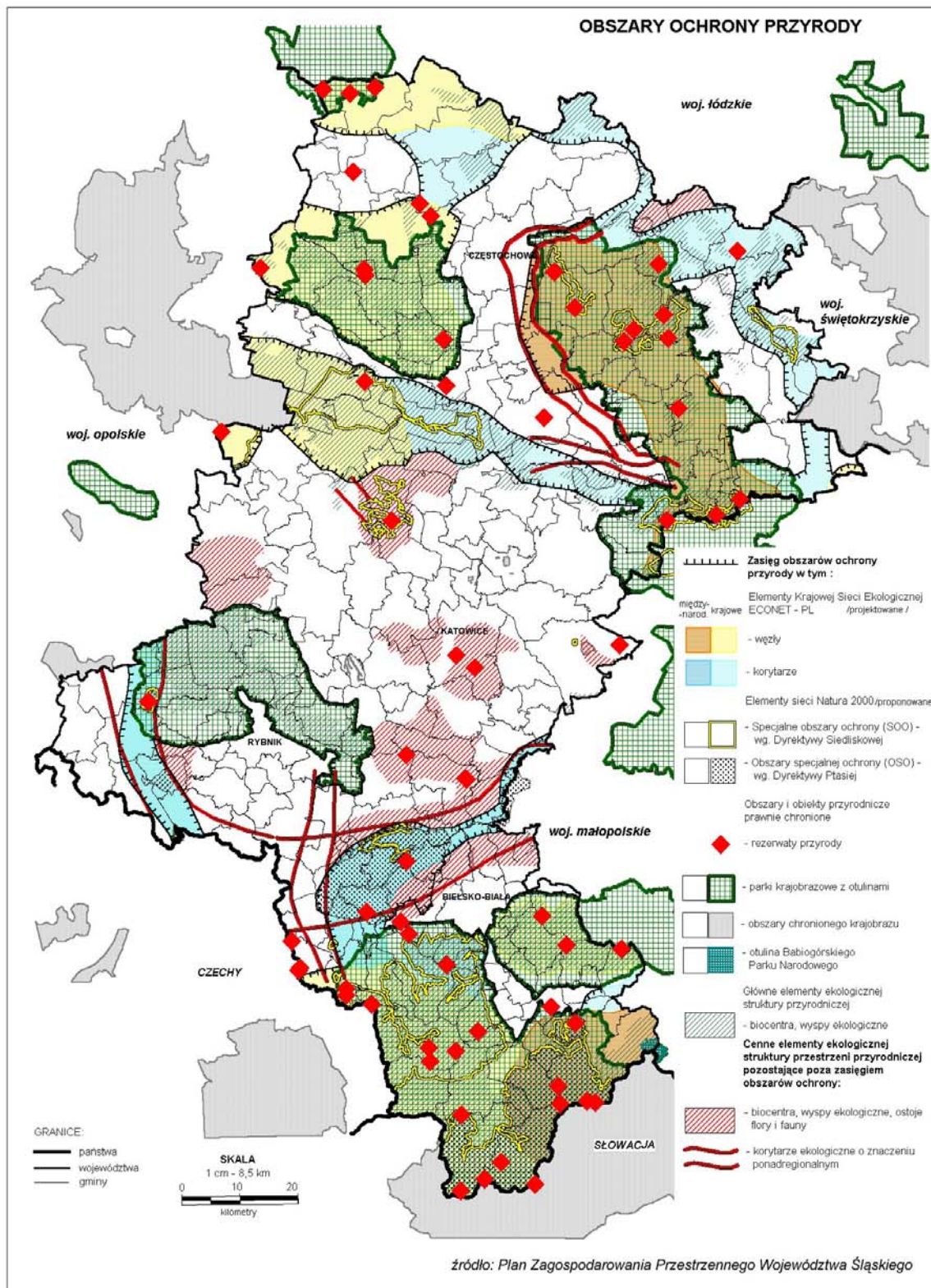
Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Do największych żeglarskich akwenów województwa należy zespół sztucznych jezior na rzece Sole (Jeziora: Żywieckie i Międzybrodzkie), a także zbiorniki: „Przeczycze” koło Siewierza, „Rybnik” na rzece Rudzie, „Pogoria” w Dąbrowie Górniczej, „Poraj” i „Blachownia” w pobliżu Częstochowy oraz Jezioro Pławniowickie koło Gliwic. Na południu regionu na żeglarzy czekają stacje wodne pobliskiego Jeziora Żywieckiego, na którym rozgrywane są regaty. Miejscem startów szybowników i paralotniarzy jest, usypana jako element elektrowni wodnej, góra Żar z górską kolejką szynową.

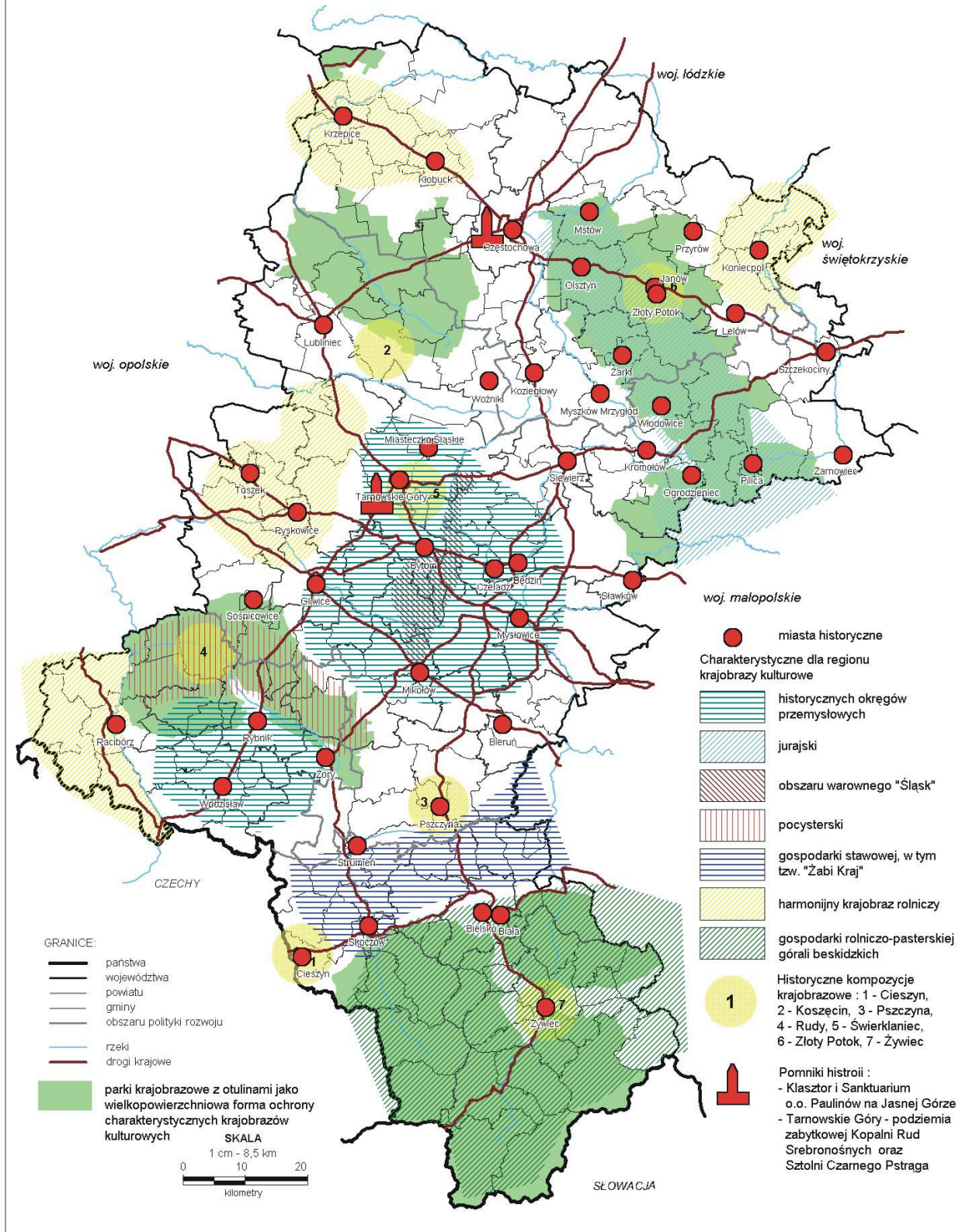
5.7. Lasy i obszary chronione

Mimo intensywnej wielowiekowej działalności gospodarczej prowadzonej na terenie województwa śląskiego, prawie 31,7% powierzchni regionu zajmują lasy z dobrze zachowanymi zespołami roślinnymi i różnorodnością szaty roślinnej: rezerваты przyrody, parki krajobrazowe (4,4% ogólnej powierzchni lasów kraju). Pod względem lesistości daje to 5. miejsce w kraju (średnia krajowa 28,6%) po województwach: lubuskim (48,5%), podkarpackim (36,4%), pomorskim (35,8%) i zachodniopomorskim (34,6%).

Do form ochrony przyrody i krajobrazu w województwie śląskim zalicza się 60 rezerwatów przyrody (o powierzchni 3.636,5 ha) oraz 8 parków krajobrazowych o powierzchni wynoszącej 229.325,1 ha, chroniących obszary o szczególnych wartościach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, 16 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i otulina Babiogórskiego Parku Narodowego (w znacznej części przynależnego do województwa małopolskiego).

ŚRODOWISKO KULTUROWE I OBSZARY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego

Na 1 mieszkańca przypada w województwie 573 m² powierzchni chronionej (w kraju 2.664 m²) i jest to najniższy wskaźnik w kraju.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Powierzchnia gruntów leśnych ogółem (tys. ha)	399,3	9.138,8
w tym: lasy	390,7	8.941,7
Lesistość (%)	31,7	28,6
Powierzchnia obszarów prawnie chronionych (tys. ha)	270,3	10.173,2
Powierzchnia obszarów prawnie chronionych (%)	21,9	32,5
• na 1 mieszkańca (m ²)	573	2.664

Zródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Odmiennej charakter parków przyrodniczo-krajobrazowych oddaje różnorodność krajobrazową i przyrodniczą regionu. W południowej części województwa znajdują się 3 parki o charakterze górskim: „Żywiecki Park Krajobrazowy”, Park Krajobrazowy „Beskidu Śląskiego”, Park Krajobrazowy „Beskidu Małego”. Na północy regionu usytuowany jest Park Krajobrazowy „Orlich Gniazd” (ze zróżnicowanym krajobrazem tworzonym przez malownicze wąwozy, jaskinie i skaliste wzgórza, na szczytach niektórych skał znajdują się ruiny dawnych zamków warownych, wyznaczających Szlak Orlich Gniazd), Park Krajobrazowy „Stawki” oraz „Załęczański Park Krajobrazowy” (fragment w granicach województwa). W południowo-zachodniej części województwa leży Park Krajobrazowy „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich”, utworzony dla ochrony wartości przyrodniczych i przyrodniczo-kulturowych, związanych z działalnością zakonu cystersów na Górnym Śląsku. Najmłodszym parkiem województwa jest Park Krajobrazowy „Lasy nad Górną Liswartą”.

Do największych rezerwatów województwa, charakteryzujących się obecnością naturalnych lub mało zmienionych ekosystemów, rzadkich roślin i zwierząt, należą: „Żubrowisko” – powołany w celu zachowania populacji żubra (742,56 ha), „Łęczczok” – obszar leśno-stawowy obejmujący między innymi miejsca masowego gnieźdzenia się ptactwa (396,21 ha), „Barania Góra” (383,04 ha) oraz „Sokole Góry” (215,95 ha).

6. Obszary wiejskie

Wbrew utartym opiniom rolnictwo i tereny wiejskie województwa śląskiego stanowią istotny element gospodarki regionu. Na terenach wiejskich województwa żyje 994,8 tys. osób, co stanowi 21,1% ogółu mieszkańców regionu i 6,8% ludności wiejskiej kraju.

W strukturze agrarnej, podobnie jak w całym pasie Polski południowej, przeważają drobne gospodarstwa. Choć województwo śląskie kojarzone jest często wyłącznie z przemysłem ciężkim, powierzchnia użytków rolnych stanowi 39,2% powierzchni województwa (w kraju 51,7%). Obszar ich wynosi 483,1 tys. ha, tj. 3,1% użytków rolnych kraju, z czego 89,3% znajduje się w gospodarstwach indywidualnych. Mały obszar i duże zaludnienie powodują, że powierzchnia użytków rolnych na 1 mieszkańca wynosi 0,11 ha, przy średniej krajowej 0,42 ha. Większość użytków rolnych zajmują grunty orne (76,7%). Do jednego z najwyższych w skali kraju należy udział łąk i pastwisk (22,8% użytków rolnych województwa), zlokalizowanych przede wszystkim w regionach górskich i podgórskich.

W tej przestrzeni produkcyjnej funkcjonuje 102,1 tys. gospodarstw rolnych. Ponad 82% gospodarstw rolnych województwa to gospodarstwa, których powierzchnia nie przekracza 5 ha (w kraju 59% gospodarstw rolnych). Spośród wszystkich gospodarstw rolnych aż 45% z nich stanowią gospodarstwa o powierzchni do 2 ha. Przeciętna powierzchnia 1 gospodarstwa indywidualnego wynosi 4,5 ha, w tym przeciętna powierzchnia użytków rolnych 4,0 ha. W konsekwencji sprawia to, że rolnictwo województwa należy do najbardziej rozdrobnionych w Polsce (14. miejsce w kraju po województwie małopolskim 3,9 ha/3,2 ha i podkarpackim 4,0 ha/3,5 ha).

Największy udział powierzchni użytków rolnych przypada na gospodarstwa duże o powierzchni 50 ha i więcej, grupa ta stanowi 18,3% ogólnej powierzchni użytków rolnych regionu. Największy obszar użytków rolnych posiada subregion północny (54% powierzchni). Drugi pod względem wielkości jest subregion zachodni (48,8% swojej powierzchni). W pozostałych dwóch subregionach sytuacja kształtuje się podobnie, w subregionie południowym powierzchnia użytków rolnych zajmuje 36,8 % powierzchni, a środkowym 36,6% powierzchni ogólnej obszaru.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Powierzchnia ogółem (km ²)	12.331	312.685
Powierzchnia użytków rolnych (tys. ha)	483,1	16.169,4
w tym: grunty orne	369,9	12.650,5
Odsetek powierzchni użytków rolnych (%)	39,2	51,7
w tym:		
• grunty orne	76,6	78,3
• sady	0,6	1,5
• łąki i pastwiska	22,8	20,2

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004

Gleby województwa należą do przeciętnych, ich przydatność dla rolnictwa obniża skażenie odpadami (metale ciężkie) i emisjami przemysłowymi (kwaśne deszcze). Na terenie województwa dominują gleby brunatne i płowe stanowiące 24,0% użytków rolnych. Do najżyźniejszych gleb w województwie należą czarnoziemy występujące w Kotlinie Raciborskiej.

Warunki przyrodniczo-glebowe na obszarze województwa są bardzo zróżnicowane. Najkorzystniejsze warunki dla produkcji roślinnej występują w subregionie zachodnim (dobre gleby, długi okres wegetacji, możliwość uprawy wymagających gatunków roślin), przeciętnymi warunkami charakteryzuje się subregion środkowy (szczególnie powiaty: gliwicki, tyski, tarnogórski, mikołowski, lubliniecki). Trudnymi warunkami charakteryzuje się subregion południowy, gdzie występują słabe i kwaśne gleby oraz tereny górskie. Równie trudnymi warunkami do produkcji rolniczej charakteryzuje się subregion północny (przewaga gleb lekkich o niskich klasach bonitacyjnych, często kwaśne i bardzo kwaśne).

Główną pozycję w strukturze zasiewów zajmują uprawy zbożowe, ziemniaki i rośliny pastewne. Mimo utrudnionych warunków produkcyjnych spowodowanych skutkami przemysłu, stałym zmniejszaniem się powierzchni użytków rolnych oraz dużym rozdrobnieniem gospodarstw rolnych, w rolnictwie województwa występuje wzrost we wszystkich podstawowych kierunkach produkcji. Powierzchnia zasiewów roślin podstawowych stanowi 2,8% powierzchni zasiewów kraju. W powierzchni tej znaczący udział mają zboża (56,7%, w tym: pszenica-19,2%, żyto-12,0%), ziemniaki (8,8%) oraz buraki cukrowe (0,8). Dominującą pozycję w strukturze zasiewów zajmują zboża. Stanowią prawie 78% wszystkich zasiewów przy małym zróżnicowaniu w subregionach (najmniejszy w subregionie południowym). Rośliny przemysłowe stanowią zaledwie 5% powierzchni zasiewów. Tylko w subregionie zachodnim ich udział przekroczył 10%, co związane jest z koncentracją uprawy buraka cukrowego. Powierzchnia uprawy ziemniaków w ostatnich latach wykazuje tendencję spadkową. Województwo śląskie jest znaczącym producentem warzyw (udział w produkcji krajowej 2,2%).

Grunty orne stanowią średnio w województwie 76,6% użytków rolnych (60% w subregionie południowym, 83% w subregionie zachodnim). Subregion południowy charakteryzuje się najwyższym w skali województwa udziałem trwałych użytków zielonych (38% użytków rolnych). Niepokój budzi bardzo wysoki (35%) udział powierzchni odłogów i ugorów w powierzchni gruntów ornych. Najgorsza sytuacja występuje w subregionie północnym, gdzie ich udział wynosi prawie 42%.

Województwo śląskie charakteryzuje się niską i zróżnicowaną w subregionach obsadą zwierząt (bydła i trzody chlewnej). Główną przyczyną tego stanu jest mały udział trwałych użytków zielonych i roślin pastewnych w strukturze zasiewów. Województwo wyróżnia się bardzo wysoką

obsadą drobiu, w tym brojlerów kurzych i indyckich w chowie fermowym. Region jest znaczącym producentem żywca drobiowego i jaj. Udział żywca drobiowego województwa śląskiego w bilansie krajowym wynosi około 3,0%, w produkcji jaj konsumpcyjnych sięga 8,3%. Największa koncentracja pogłowa drobiu występuje w subregionach zachodnim i środkowym. Produkcja towarowa mleka w województwie od kilku lat utrzymuje się na stosunkowo niskim poziomie i stanowi 2,8% udziału w produkcji krajowej. Region cechuje się dobrą wydajnością jednostkową w produkcji mleka, przeciętny roczny udój od jednej krowy w województwie wynosi 4.744 litry, podczas gdy w kraju 3.969 litry, co daje drugą po województwie opolskim (5.015 litrów) lokatę w rankingu województw.

Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich upatruje się w agroturystyce i dynamicznym rozwoju usług produkcyjnych i bytowych oraz wysokospecjalistycznych (doradztwo prawne, produkcyjne, podatkowe), co wiązać się musi z podniesieniem poziomu infrastruktury technicznej i społecznej wsi. W województwie śląskim coraz więcej gospodarstw rolnych (w 2003 r. około 300 gospodarstw) świadczy usługi agroturystyczne. Najszybciej ten kierunek działalności rozwija się w subregionie południowym (najlepiej wyposażone w bazę noclegową są powiaty cieszyński i bielski, z gmin miejskich największą pojemnością bazy noclegowej charakteryzują się Ustroń i Szczyrk, wśród gmin wiejskich natomiast Czernichów i Jaworze) oraz północnym.

Województwo charakteryzuje się trudnymi warunkami gospodarowania z wyjątkiem subregionu zachodniego. Mimo bardzo dużego udziału gospodarstw małoobszarowych z dominującą produkcją na własne potrzeby, jedna piąta gospodarstw produkuje na rynek, stosując najnowsze technologie. W strukturze upraw dominuje nadal zboże, które pod wpływem nowej polityki UE będzie stopniowo ustępować na rzecz roślin przemysłowych wykorzystywanych głównie w celach energetycznych. W produkcji zwierzęcej rozwijają się gospodarstwa o dużej skali produkcji, w tym fermowe. Następuje zmiana źródeł dochodów w domowych gospodarstwach wiejskich. Zmniejsza się udział dochodów z rolnictwa na rzecz źródeł pozarolniczych, w tym z agroturystyki. Przebudowa rolnictwa regionu to również modernizacja infrastruktury technicznej. Systematycznie wzrasta liczba maszyn specjalistycznych do produkcji roślinnej oraz wzrasta liczba gospodarstw stosujących nowe technologie w produkcji zwierzęcej. Najwyższą żywotność ekonomiczną w województwie wykazują gospodarstwa sklasyfikowane do typów rolniczych: uprawy ogrodnicze oraz chów zwierząt żywionych paszami treściwymi (kierunki produkcji rolniczej mające szansę rozwoju niezależnie od wielkości pomocy z zewnątrz). Wśród gospodarstw prowadzących działalność rolniczą najwięcej było gospodarstw produkujących wyłącznie i głównie na własne potrzeby. Gospodarstwa te łącznie stanowiły 79,9% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą. Pozostałe gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą (26,9 tys.) produkowały z przeznaczeniem głównie na rynek.

W około 30% gospodarstw rolnych województwa prowadzących działalność rolniczą osoba kierująca gospodarstwem posiadała wykształcenie rolnicze. W tej grupie gospodarstw 2,1% to gospodarstwa, gdzie osoba kierująca posiadała wykształcenie wyższe, 11,5% średnie zawodowe, a 19,3% zasadnicze zawodowe.

Źródło danych:

Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego, US Katowice 2004
Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego, US Katowice 2003
Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, GUS Warszawa 2004
Rocznik Statystyczny Województw, GUS Warszawa 2004
Rocznik Statystyczny Pracy, GUS Warszawa 2003
Rocznik Demograficzny, GUS Warszawa 2004
Rocznik Statystyczny Przemysłu GUS Warszawa 2004
Turystyka w 2003 r., GUS Warszawa 2004
Rolnictwo w I półroczu 2004 r., GUS 2004
Powiaty w Polsce, GUS Warszawa 2003
„Aktywność zawodowa ludności” - Kwartalnik Urzędu Statystycznego w Katowicach 2003
Kwartalna informacja o aktywności ekonomicznej ludności Polski (www.stat.gov.pl)
Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Wydziału Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, Sprawozdania MPiPS za 2000-2003 r.
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego, Samorząd Województwa Śląskiego
Raport o stanie województwa śląskiego w województwie śląskim za 2003 r., Wojewoda Śląski, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach, Katowice 2004

II. BILANS STRATEGICZNY REGIONU

W oparciu o opis sytuacji społeczno-gospodarczej oraz analizę programów i strategii opracowanych po uchwaleniu obowiązującej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2015 zidentyfikowano nowe czynniki i uwarunkowania rozwoju regionu. Następnie przeprowadzono analizę SWOT z uwzględnieniem przekrojów pól strategicznych określonych w dokumencie Podstawy Wsparcia Wspólnoty.

Gospodarka, innowacyjność i inne ramowe uwarunkowania	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Wysoki PKB na 1 osobę w porównaniu do Polski ➤ Duży regionalny rynek konsumencki (4,7 mln ludzi) ➤ Zdywersyfikowana działalność gospodarcza – zróżnicowana struktura branżowa i własnościowa ➤ Duża koncentracja obszarów działalności gospodarczej i przemysłowej ➤ Duża liczba MSP w strukturze gospodarki ➤ Duża koncentracja inwestycji zagranicznych ➤ Wysoki udział firm wprowadzających nowe rozwiązania w zakresie produktu, metody produkcji lub organizacji ➤ Rosnący potencjał instytucji wsparcia biznesu oraz ich wpływ na rozwój gospodarczy ➤ Duży potencjał intelektualny sektora B+R ➤ Rozwijająca się współpraca jednostek sektora B+R, także z ośrodkami w kraju i za granicą ➤ Rozbudowana współpraca międzyregionalna i międzynarodowa (liczne porozumienia, udział w pracach organizacji międzynarodowych, uczestnictwo w projektach współfinansowanych ze środków UE) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Niski procentowy wzrost PKB – poniżej 5% w skali roku ➤ Zbyt wolne procesy restrukturyzacyjne i prywatyzacyjne ➤ Duży udział mikroprzedsiębiorstw generujących stosunkowo niską wartość dodaną w ogólnej liczbie przedsiębiorstw ➤ Niska przeżywalność przedsiębiorstw sektora MSP ➤ Niski udział eksportu w ogólnej sprzedaży firm ➤ Niski poziom wdrożeń rozwiązań innowacyjnych w MSP ➤ Silne powiązanie sektora MSP z restrukturyzowanymi gałęziami przemysłu ➤ Struktura świadczonych przez instytucje wsparcia biznesu usług doradczych i finansowych niedostosowana do potrzeb MSP ➤ Oferta instytucji B+R skierowana głównie do dużego przemysłu w tradycyjnych branżach gospodarki ➤ Niskie zasoby innowacyjne (patenty, publikacje, licencje) sektora B+R oraz brak zdolności komercjalizacji własnych osiągnięć
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ożywienie gospodarki europejskiej i światowej ➤ Istnienie rządowych programów restrukturyzacji i prywatyzacji tradycyjnych sektorów gospodarczych ➤ Udział firm i sektora B+R w europejskich i światowych programach badawczo-rozwojowych ➤ Dostosowanie instrumentów finansowych rządu wspierających innowacje do wymogów firm oraz możliwości sektora B+R ➤ Dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji rozwojowych dla podmiotów gospodarczych 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zahamowanie decentralizacji finansów publicznych ➤ Wysoki poziom fiskalizmu i skomplikowany system podatkowy ➤ Niestabilny system prawny ➤ Ograniczona skuteczność i opóźniające się efekty rządowych programów restrukturyzacji sektorów gospodarczych ➤ Niekorzystny wizerunek województwa śląskiego w kraju i za granicą jako obszaru zagrożenia ekologicznego i nieatrakcyjnego kulturowo ➤ Wysoka pozycja konkurencyjna metropolii Warszawy, Krakowa, Gdańska, Poznania i Wrocławia ➤ Niestabilność decyzji politycznych

Zasoby ludzkie, równość szans i zagadnienia społeczne	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Duży potencjał demograficzny cechujący się wysoką kulturą i etosem pracy ➤ Różnorodność kulturowa regionu, duże poczucie tożsamości społeczności lokalnych i tolerancja odmienności kulturowych ➤ Duży potencjał środowisk twórczych ➤ Duża koncentracja wysoko wykwalifikowanej kadry naukowo-technicznej (technicznej, ekonomicznej i medycznej) ➤ Wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców ➤ Rosnąca aktywność społeczna środowisk lokalnych oraz organizacji pozarządowych ➤ Koncentracja specjalistycznych placówek służby zdrowia (kliniki i szpitale specjalistycznych) ➤ Liczne ośrodki edukacyjne, naukowe i badawcze ➤ Bogata infrastruktura związana z kulturą 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Niekorzystne tendencje demograficzne (ujemny przyrost naturalny, ujemne saldo migracji, rosnący wskaźnik starzenia się społeczeństwa) ➤ Niski wskaźnik zatrudnienia ➤ Duża liczba osób bezrobotnych, w tym: osób pozostających długotrwale bez pracy, osób młodych oraz kobiet ➤ Duży udział osób pozostających bez prawa do zasiłku w ogólnej liczbie bezrobotnych ➤ Wysoka gęstość zaludnienia na obszarach miejskich powodująca kumulację problemów społecznych ➤ Niedostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy na skutek braku analiz rynku pracy ➤ Niedoinwestowana infrastruktura edukacyjna ➤ Niechęć do reorientacji zawodowej i podnoszenia kwalifikacji zawodowych (kształcenie ustawiczne) ➤ Wysoki wskaźnik osób z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym ➤ Ubożenie ludności regionu, marginalizacja grup społeczno-zawodowych, poszerzanie się zjawisk przestępczości i patologii społecznych ➤ Wysoki wskaźnik zachorowalności i umieralności społeczeństwa ➤ Niedoinwestowanie i zły stan infrastruktury społecznej
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dostępność funduszy unijnych przeznaczonych na rozwój zasobów ludzkich ➤ Wzrost dostępności do usług edukacyjnych poprzez wykorzystanie technologii informacyjno-edukacyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Wysoka pozycja konkurencyjna ośrodków naukowych i kulturalnych poza regionem ➤ Brak rozwiązań systemowych w zakresie ochrony zdrowia

Infrastruktura, aspekty przestrzenne, środowisko	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Korzystne usytuowanie geograficzne województwa w strefie nadgranicznej wzdłuż międzynarodowych szlaków komunikacyjnych i transportowych ➤ Gęsta sieć infrastruktury transportowej (kolejowej, drogowej i wodnej) ➤ Międzynarodowy Port Lotniczy „Katowice” w Pyrzowicach ➤ Atrakcyjne warunki krajobrazowo-przyrodnicze oraz bogate i zróżnicowane dziedzictwo kulturowe sprzyjające rozwojowi różnych form turystyki i wypoczynku ➤ Policentryczność i wielofunkcyjność sieci osadniczej regionu, złożonej z aglomeracji miejskich oraz licznej grupy miast dużych i średnich ➤ Gęsta sieć infrastruktury komunalnej ➤ Duży stopień lesistości terenu oraz powierzchni obszarów zielonych na terenach miejskich 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zły stan techniczny i niedoinwestowanie infrastruktury komunikacyjnej, telekomunikacyjnej i środowiskowej ➤ Niedrożność systemu transportowego i niespójność układu komunikacyjnego ➤ Niewystarczający wzrost liczby nowych mieszkań oraz niski standard zasobów mieszkaniowych ➤ Degradacja starych dzielnic przemysłowych i centrów miast wymagających rewitalizacji ➤ Niski procent zrekultywowanych terenów przemysłowych ➤ Wysoki poziom niskiej emisji, miejscowe i okresowe wysokie stężenie pyłów i zanieczyszczeń gazowych, wysoki poziom hałasu ➤ Nagromadzenie znacznych ilości odpadów przemysłowych i odpadów niebezpiecznych oraz znikomy stopień ich wykorzystania ➤ Nadmierne zanieczyszczenie wód ➤ Degradacja naturalnej rzeźby terenu spowodowana działalnością gospodarczą ➤ Nadmierne zanieczyszczenie wód powierzchniowych i wysoki stopień antropopresji
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Włączenie regionu w budowane transeuropejskie systemy transportowe i telekomunikacyjne ➤ Bezpośrednie połączenie szerokotorową linią kolejową z Dalekim Wschodem oraz połączenie województwa poprzez Kanał Gliwicki i Odrę z systemem śródlądowych dróg wodnych Europy ➤ Zintensyfikowanie współpracy sektora B+R z przemysłem w obszarze ochrony środowiska oraz skuteczna komercjalizacja technologii środowiskowej 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Wzrost natężenia ruchu pojazdów przy braku wydajnego systemu komunikacji międzyregionalnej i związane z tym zanieczyszczenie środowiska i hałas ➤ Brak systemowych rozwiązań w zakresie rewitalizacji zdegradowanych terenów miejskich, przemysłowych i powojсковych ➤ Transgraniczne zanieczyszczenia wód i powietrza

Rozwój obszarów wiejskich, rolnictwo	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Duże zwarte obszary ekosystemów leśnych i rolniczych ➤ Powierzchnie użytków rolnych stanowią połowę obszaru województwa, z czego 90% znajduje się w gospodarstwach indywidualnych ➤ Występowanie obszarów o bardzo korzystnych warunkach do rozwoju rolnictwa specjalistycznego ➤ Wzrost we wszystkich podstawowych kierunkach produkcji rolnej ➤ Rosnący udział przemysłu spożywczego w produkcji sprzedanej województwa ➤ Niski poziom chemizacji produkcji rolnej ➤ Korzystne warunki rozwoju dla rolnictwa ekologicznego ➤ Wysokie walory turystyczne i przyrodnicze krajobrazu rolniczego, wzrastający potencjał turystyczny 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Niedoinwestowanie terenów wiejskich w zakresie infrastruktury technicznej, społecznej i ochrony środowiska ➤ Niska dostępność komunikacyjna terenów wiejskich ➤ Rozdrobnienie struktury obszarowej gospodarstw rolnych ➤ Stałe zmniejszanie się powierzchni użytków rolnych ➤ Niski stopień wyposażenia rolnictwa w nowoczesne środki techniczne ➤ Niski poziom usług wsparcia rolnictwa ➤ Brak właściwie funkcjonujących organizacji rynkowych (hurtownie, giełdy towarowe) ➤ Niska liczba gospodarstw towarowych ➤ Niski stopień specjalizacji gospodarstw ➤ Niska rentowność gospodarstw ➤ Brak kapitału własnego gospodarstw rolnych ➤ Niska aktywność grup oraz organizacji producenckich i rynkowych ➤ Ukryte bezrobocie na terenach wiejskich, niska absorpcja na rynku pracy ➤ Niski poziom wykształcenia ludności rolniczej i wiejskiej ➤ Odływ młodzieży z terenów wiejskich
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Korzystna koniunktura gospodarcza, umożliwiająca wykorzystanie obszarów rolnych jako obszarów upraw roślin energetycznych ➤ Wysoka atrakcyjność zarówno pod względem jakości, jak i ceny produktów rolnych z Polski na rynkach światowych ➤ Wspólna Polityka Rolna UE kładąca nacisk na rozwój obszarów wiejskich i restrukturyzację sektora rolno-spożywczego ➤ Istnienie instrumentów do dywersyfikacji gospodarstw rolnych w kierunkach działalności pozarolniczej 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Konkurencja ze strony Jednolitego Rynku Europejskiego ograniczająca udział polskiej produkcji rolnej w rynku krajowym i UE ➤ Nadmierna intensyfikacja rolnictwa prowadząca do problemów środowiskowych ➤ Niewystarczające działania restrukturyzacyjne w sektorze rolnictwa wobec silnej konkurencji z zewnątrz ➤ Centralizacja polityki rolnej przy ograniczeniu roli samorządu regionalnego

KLUCZOWE ZAGADNIENIA

W oparciu o przeprowadzoną analizę SWOT zidentyfikowano kluczowe zagadnienia, które wskazują na główne problemy rozwojowe województwa śląskiego. Stały się one podstawą określenia priorytetów oraz sformułowania celów rozwoju regionu. Zagadnienia zostały zaprezentowane z uwzględnieniem podziału na pola strategiczne. Fakt, iż tematyka: **Rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwo** ma charakter horyzontalny, spowodował ujęcie zidentyfikowanych w nim kluczowych zagadnień w ramach pozostałych trzech pól strategicznych.

Wśród zidentyfikowanych kluczowych zagadnień w polu **Gospodarka, innowacyjność i inne ramowe uwarunkowania** najistotniejsze to:

- Utrzymująca się znacząca pozycja tradycyjnych sektorów gospodarki, cechujących się – mimo intensyfikacji modernizacji technologicznej – niską rentownością.
- Dystans konkurencyjny aglomeracji górnośląskiej do największych polskich metropolii, spowodowany m.in. słabymi powiązaniem instytucjonalnymi i niskim poziomem współpracy miast.
- Niski poziom kapitału społecznego ze względu na słabe więzi społeczne, niski poziom zaufania społecznego i brak umiejętności współpracy, skutkujące m.in. małą skutecznością promocji atutów i mocnych stron oraz osiągnięć i ofert województwa w skali krajowej i europejskiej.
- Utrzymująca się niska ranga innowacji technicznych, społecznych i organizacyjnych w systemie wartości przedsiębiorców i menedżerów oraz ograniczony dostęp przedsiębiorstw do zewnętrznych źródeł finansowania innowacji.
- Dekapitalizacja infrastruktury, luka pokoleniowa w sektorze B+R i słabo rozwinięte instytucje wsparcia innowacji oraz niski stopień wykorzystania sieci międzynarodowych do transferu technologii.
- Niska intensywność transferu wiedzy i rozwiązań z ośrodków naukowo-badawczych oraz niewystarczające powiązanie nauki z gospodarką regionu, a także niewielka skłonność ośrodków naukowych do tworzenia sieci współpracy.
- Ograniczenie działalności dużej części sektora MSP do rynku regionalnego, słabe bezpośrednie związki MSP z sektorem B+R.
- Mała obecność międzynarodowych instytucji finansowych wspierających rozwój MSP.
- Niewystarczające zaawansowanie procesów modernizacji i restrukturyzacji obszarów wiejskich.
- Niewystarczająca organizacja współpracy w zakresie produkcji, przetwórstwa i zbytu produktów rolnych.

Wśród zidentyfikowanych kluczowych zagadnień w polu **Infrastruktura, aspekty przestrzenne, środowisko** najistotniejsze to:

- Zły stan i niewydolność infrastruktury transportowej oraz słabe zintegrowanie poszczególnych elementów sieci, w szczególności drogowej, kolejowej i lotniczej.
- Słabe zintegrowanie publicznego transportu pasażerskiego.
- Brak koordynacji działań w zakresie modernizacji i rozbudowy komunalnej infrastruktury wodno-ściekowej oraz nieracjonalne wykorzystanie istniejących zasobów.
- Niewystarczająca gęstość i niski standard energetycznej sieci przesyłowej, powodujący duże obciążenie środowiska.
- Nieracjonalne systemy ciepłownicze, cechujące się przestarzałymi obiektami i dużym rozdrobnieniem, generujące wysokie koszty ekonomiczne i środowiskowe w postaci zanieczyszczeń powietrza.
- Brak powszechnego dostępu do infrastruktury teleinformatycznej.
- Brak systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki odpadami w skali całego kraju.

- Nieefektywny ekologicznie system transportowy, generujący hałas o nadmiernym natężeniu, emitujący nadmierne ilości spalin, zanieczyszczający glebę, prowadzący do fragmentacji przestrzeni, w tym korytarzy ekologicznych.
- Duża powierzchnia terenów zdegradowanych oraz przypadkowość i doraźność działań prowadzonych w zakresie ich zagospodarowania.
- Przystarzała i zdegradowana struktura urbanistyczna wielu dzielnic oraz słaba intensywność programów rewitalizacji społecznej terenów miejskich i przemysłowych.
- Niewystarczająca koordynacja regionalnego systemu obszarów chronionych oraz działań na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych.
- Słaba współpraca miast w zakresie realizacji wspólnych projektów, co opóźnia m.in. wykreowanie obszarów metropolitalnych.
- Niekorzystny, stereotypowy wizerunek województwa.
- Słaby rozwój funkcji pozarolniczych na obszarach wiejskich.

Wśród zidentyfikowanych kluczowych zagadnień w polu **Zasoby ludzkie, równość szans i zagadnienia społeczne** najistotniejsze to:

- Bariery finansowe w dostępie do edukacji, nauki i kultury.
- Występująca w niektórych środowiskach mała świadomość wagi edukacji dla rozwoju indywidualnego; brak motywacji do poprawy kwalifikacji ze względu na brak perspektyw pracy.
- Braki w wyposażeniu technicznym placówek edukacyjnych.
- Uboga oferta kształcenia ustawicznego na różnych poziomach wykształcenia oraz niska skłonność części mieszkańców województwa do reorientacji zawodowej i podwyższania kwalifikacji.
- Słabe rozpoznanie popytu na kwalifikacje na rynku pracy i brak ciągłości od edukacji do zdobycia pracy.
- Niewystarczający poziom partnerstwa trójsektorowego oraz współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi.
- Bariery finansowe instytucji kultury i mieszkańców korzystających z usług kulturalnych.
- Bariery postaw, mentalności środowisk twórczych oraz niski poziom przedsiębiorczości środowisk twórczych.
- Dezorganizacja funkcjonowania służby zdrowia, wprowadzona przez reformę służby zdrowia.
- Braki w profilaktyce i kształtowaniu postaw prozdrowotnych.
- Intensyfikacja zjawisk wykluczenia społecznego.
- Migracja zarobkowa mieszkańców o najsilniejszym potencjale rozwojowym.
- Brak spójnej polityki zapewniania bezpieczeństwa publicznego, wiążącej wszystkie aspekty rozwoju społecznego i ekonomicznego.
- Bariery mentalne mieszkańców wsi w zakresie korzystania z zewnętrznego wsparcia.
- Niewystarczająca wiedza rolników w zakresie ekonomiki produkcji rolnej, funkcjonowania rynków unijnych, wsparcia unijnego.

III. USTALENIA STRATEGICZNE

1. WIZJA WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Województwo śląskie będzie:

- regionem o ugruntowanym, pozytywnym wizerunku, funkcjonującym w świadomości Europejczyków,
- regionem, w którym nowoczesna gospodarka, rozwój przedsiębiorczości, edukacji i kultury zapewniają utrzymanie pozycji jednego z kilku centrów rozwoju cywilizacyjnego Polski i Europy; obszarem stwarzającym szanse rozwojowe mieszkańcom, dającym poczucie bezpieczeństwa publicznego, socjalnego i zdrowotnego,
- regionem, którego mieszkańców cechuje otwartość, tolerancja, solidaryzm społeczny, przedsiębiorczość, wysokie kompetencje, zdolność adaptacyjna i kreatywna, mobilność zawodowa, ugruntowana tożsamość kulturowa i wysoki stopień identyfikacji z macierzystym regionem,
- kreatywnym regionem innowacyjnym o dużej koncentracji aktywności w dziedzinie badawczo-rozwojowej, zaawansowanych technologii, tworzącym i absorbującym liczące się w skali międzynarodowej innowacje, dysponującym dużym potencjałem wysoko wykwalifikowanej kadry naukowo-badawczej, otwartym na współpracę z otoczeniem europejskim i światowym,
- regionem o dobrze rozwiniętym i dostępnym systemie szkolnictwa na wszystkich poziomach, zapewniającym wysoką jakość kształcenia i dostosowanym do potrzeb rynku pracy,
- regionem o efektywnym i innowacyjnym systemie kształcenia ustawicznego, zorientowanym na różne środowiska i zaspokajającym oczekiwania różnych grup wiekowych ludności oraz aktywnym systemie przekwalifikowań zawodowych zwiększającym mobilność zawodową,
- regionem rozwijającym nowe produkty przy wykorzystaniu dorobku innowacyjnego i wynalazczego regionu oraz zdolności do komercjalizacji technik i rozwiązań innowacyjnych,
- regionem o zdywersyfikowanej strukturze gospodarczej, wydatnie przyczyniającej się do wzrostu gospodarczego kraju, m.in. odgrywającą czołową rolę w jego systemie energetycznym dzięki swoim tradycyjnym przemysłom oraz posiadającym silny sektor MSP, charakteryzujący się licznymi powiązaniem z międzynarodowymi koncernami,
- regionem o rozbudowanej i zmodernizowanej infrastrukturze, włączonym w transeuropejskie systemy infrastrukturalne – zwłaszcza transportowo-logistyczne, energetyczne, komunikacyjne i informacyjne,
- regionem „czystym” we wszystkich składnikach środowiska naturalnego, zapewniającym zachowanie bioróżnorodności obszarów, stwarzającym warunki do zdrowego życia i realizującym zasady zrównoważonego rozwoju,
- regionem o dużych walorach przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, a także turystyczno-rekreacyjnych, z różnorodną ofertą spędzania czasu wolnego,
- regionem otwartym na współpracę zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej, w tym w ramach euroregionów,
- regionem organizującym procesy rozwojowe i skuteczną współpracę społeczności lokalnych w dobrze zorganizowanych i ukształtowanych w wymiarze administracyjno-gospodarczym obszarach metropolitalnych.

2. PRIORYTETY ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Osiągnięcie wizji wymaga skoncentrowania działań prowadzonych w regionie na priorytetach, wynikających z konfrontacji wyników analizy strategicznej, na którą złożyły się relacje między wewnętrznymi słabymi i mocnymi stronami regionu oraz jego zewnętrznymi zagrożeniami i szansami, z aspiracjami zawartymi w wizji.

W ramach 3 pól strategicznych, dla których przeprowadzono analizę SWOT, zidentyfikowano po 2 priorytety dziedzinowe:

- w polu *Zasoby ludzkie, równość szans i zagadnienia społeczne* wyznaczono:
 - priorytet: edukacja, kultura, mobilność i aktywizacja zasobów ludzkich,
 - priorytet: integracja społeczna, bezpieczeństwo i zdrowie,
- w polu *Gospodarka, innowacyjność i inne ramowe uwarunkowania* wyznaczono:
 - priorytet: restrukturyzacja i rozwój gospodarki,
 - priorytet: innowacje, technologie, działalność B+R,
- w polu *Infrastruktura, aspekty przestrzenne, środowisko* wyznaczono:
 - priorytet: ochrona i kształtowanie środowiska oraz przestrzeni,
 - priorytet: transport, komunikacja i informacja,

ponadto wyznaczono 2 priorytety horyzontalne powiązane z wszystkimi polami:

- priorytet: współpraca międzyregionalna i międzynarodowa, w tym transgraniczna,
- priorytet: współpraca wewnątrzregionalna.

PRIORYTET: EDUKACJA, KULTURA, MOBILNOŚĆ I AKTYWIZACJA ZASOBÓW LUDZKICH

Województwo śląskie jest obszarem wielokulturowym o licznych powiązaniach kulturowych i cywilizacyjnych. Społeczność tego województwa cechuje historycznie ukształtowana otwartość wobec tradycji europejskiej, a także silne poczucie tożsamości lokalnej i regionalnej. Zróżnicowanie kulturowe województwa śląskiego stwarza możliwości do wzmacniania atrakcyjności regionu, zarówno dla mieszkańców, jak i dla przyjezdnych.

Przełamaniu stereotypowego wizerunku województwa i wzmocnieniu funkcji metropolitalnych ośrodków regionalnych powinny służyć inwestycje m.in. w sferze kultury i edukacji.

Szczególnej dbałości wymaga materialne bogactwo kulturowe województwa, które tworzą charakterystyczne dla regionu zabytki, takie jak: drewniane kościołki, zabytki związane z kulturą przemysłową, zabytki architektury mieszkalnej, kompozycje krajobrazowe, a także zabytki „architektura militaris” od warowni jurajskich po śląski obszar warowny. Podkreślić należy znaczenie i rolę Jasnej Góry jako jednego z najbardziej znanych na świecie ośrodków religijnych i pielgrzymkowych oraz Pomnika Historii Narodu. Wykorzystanie materialnego dziedzictwa wymaga podjęcia działań zapobiegających jego niszczeniu, nadawania nowych funkcji obiektom (np. zabytki techniki) oraz popularyzacji atrakcyjności zachowanych zabytków.

Wspierać należy wzrost aktywności środowisk twórczych, zarówno profesjonalnych, jak i amatorskich, przede wszystkim poprzez tworzenie warunków dla rozwoju działalności twórczej oraz promocję na terenie województwa, kraju i poza jego granicami. Należy dążyć do poszerzania oferty przedsięwzięć kulturalnych regionu. Oparciem i bazą dla tych działań są instytucje, ośrodki i organizacje kultury.

Podstawą rozwoju regionu jest kapitał ludzki. Konieczne zatem jest umiejętne promowanie zdolności do zatrudnienia i mobilności na rynku pracy oraz potrzeby stałego doksztalcania, zwiększania kwalifikacji zawodowych i poziomu wykształcenia mieszkańców. Wspieranie zróżnicowania kierunków kształcenia, poprawa jakości i rozwój systemu edukacji na wszystkich

poziomach zdecydują o pozycji konkurencyjnej regionu. Istotne jest zatem zarówno zapewnienie rozwoju odpowiedniej jakości bazy edukacyjnej, jak i wykwalifikowanej kadry, otwartej na realizację nowatorskich programów nauczania i wykorzystanie nowoczesnych metod i technik przekazywania wiedzy.

W regionie, w którym trwają procesy restrukturyzacyjne, ważną kwestią jest podnoszenie aktywności zawodowej oraz rozwój zdolności przystosowania się i przedsiębiorczości. Duże znaczenie ma stworzenie efektywnego systemu przekwalifikowań i reorientacji zawodowej. Wspierana winna także być forma przedsiębiorczości przez samozatrudnienie. Działania te przyczynią się do ograniczenia negatywnych skutków restrukturyzacji gospodarki oraz ułatwią tworzenie miejsc pracy na poziomie lokalnym.

PRIORYTET: INTEGRACJA SPOŁECZNA, BEZPIECZEŃSTWO I ZDROWIE

Rozwój gospodarczy regionu musi być ściśle powiązany z polepszeniem jakości życia mieszkańców. Przyjazne warunki życia m.in. oznaczają powszechny i łatwy dostęp mieszkańców do opieki zdrowotnej, mieszkań, systemu pomocy społecznej oraz zapewnienie bezpieczeństwa zarówno socjalnego, jak i publicznego.

Wspieranie grup zagrożonych marginalizacją lub patologią społeczną, jak np. długotrwale bezrobotnych, ludzi starszych i bezdomnych, niepełnosprawnych czy opuszczających zakłady penitencyjne, pozwoli na ograniczenie tych niekorzystnych zjawisk. Dlatego też należy wzmacniać zarówno działania instytucjonalne, jak i tworzyć warunki do rozwoju oraz efektywnej działalności organizacji pozarządowych, realizujących cele społeczne. Istotną kwestią jest współdziałanie administracji publicznej, organizacji pozarządowych i społeczności lokalnych. Realizacja tych działań pozwoli na wyrównywanie szans rozwoju zawodowego i poprawę sytuacji materialnej środowisk oraz grup zmarginalizowanych lub zagrożonych marginalizacją. Działania te będą miały wpływ na umacnianie solidarności i więzi międzyludzkich oraz przyczynią się do kształtowania postaw prorodzinnych, prospołecznych i budowania tożsamości regionalnej.

Niezbędne jest również podjęcie kroków mających na celu poprawę warunków mieszkaniowych. Do wzrostu liczby i jakości mieszkań na terenie województwa przyczyni się m.in. rewitalizacja zabudowy mieszkaniowej w centrach miast, tworzenie nowych dzielnic mieszkaniowych na obrzeżach miast i na terenach niezdegradowanych ekologicznie, dostępnych dla wszystkich grup społecznych.

Dla mieszkańców regionu bardzo ważne jest poczucie bezpieczeństwa i ładu publicznego, które z jednej strony wpływa na kształtowanie zachowań społecznych, a z drugiej poprawia wizerunek naszego regionu na zewnątrz. Problematyka bezpieczeństwa publicznego jest przez mieszkańców regionu stawiana na jednym z pierwszych miejsc w hierarchii potrzeb. Zadanie to powinno być w zasadniczej warstwie realizowane przez administrację rządową, dysponującą odpowiednimi instytucjami, finansami i strukturą organizacyjną. Kształtując rozwój regionalny, należy jednak uwzględnić możliwości wspierania tego procesu. Jednym z zadań, które powinno być realizowane w tym zakresie, jest wspieranie inicjatyw samorządowych i społeczności lokalnych w celu zapobiegania przestępczości i narkomanii szczególnie wśród nieletnich. Istotną sprawą będzie również wspomaganie rozwoju instytucji obywatelskich, współpracujących w tym obszarze z wyspecjalizowanymi instytucjami powołanymi do zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Zapewnienie powszechności dostępu do profilaktyki i świadczeń zdrowotnych z zachowaniem równych praw co do zakresu i jakości opieki dla wszystkich osób uprawnionych będzie służyć poprawie bezpieczeństwa zdrowotnego. Wdrożenie i stała koordynacja działań z zakresu ratownictwa medycznego, wysoka jakość usług zdrowotnych oraz łatwy do nich dostęp pozwoli na zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego i poprawę warunków życia w regionie.

Do poprawy stanu zdrowia mieszkańców regionu przyczyni się również powstanie w regionie ośrodków leczenia o europejskim standardzie oraz podwyższenie standardu ośrodków leczenia

specjalistycznego – w szczególności kardiologicznego, onkologicznego, nerkozastępczego, okulistycznego, leczenia uzdrowiskowego i rehabilitacyjnego oraz ratownictwa medycznego.

Do poprawy stanu zdrowia mieszkańców przyczynić się powinna także promocja zdrowego, aktywnego trybu życia. Sport i rekreacja są ważnymi czynnikami prawidłowego rozwoju oraz poprawy stanu zdrowia ludzi w każdym wieku. Dlatego też należy dążyć do rozbudowy zaplecza i tworzenia atrakcyjnej oferty spędzania wolnego czasu.

PRIORYTET: RESTRUKTURYZACJA I ROZWÓJ GOSPODARKI

Działania restrukturyzacyjne prowadzone na szczeblu krajowym powinny być uzupełnione komplementarnymi działaniami regionu, skoncentrowanymi przede wszystkim na zmniejszaniu negatywnych skutków społecznych restrukturyzacji, a szczególnie trwałego bezrobocia i obniżania się mobilności zawodowej, przestrzennej i sektorowej pracowników związanych np. z górnictwem i hutnictwem. Warunkiem tworzenia nowych miejsc pracy w regionie jest zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw, dlatego też w proces restrukturyzacji sektorowej należy włączyć cały zbiór działań wspierania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, tj. zróżnicowane pakiety usług specjalistycznych, w tym np.: finansowych, ubezpieczeniowych i konsultingowych.

Dużego znaczenia nabiera współpraca pomiędzy firmami sektora MSP, a także ich powiązanie z koncernami działającymi na rynku światowym. Pożądaną formą współpracy i tworzenia powiązań jest funkcjonowanie i rozwój klastrów.

Dywersyfikacja struktury gospodarczej regionu wymaga szybszego tempa inwestycji na rzecz usług i uruchamiania produkcji wyrobów o wysokim stopniu przetworzenia i myśli technologicznej. Dla zwiększenia konkurencyjności przemysłu konieczne jest stworzenie środowiska rozwoju przedsiębiorczości, które zapewni dobrą obsługę inwestorów, od poszukiwania lokalizacji po zakończenie procesu inwestycyjnego i nabór pracowników. Wymaga to także zmian w przedsiębiorstwach kooperujących z przedsiębiorstwami restrukturyzowanych sektorów posiadających niejednokrotnie wysoki potencjał technologiczny, który jednak dotychczas był w niskim stopniu wykorzystywany.

Istniejący potencjał gospodarczy może być wykorzystany w rozwoju dotychczasowych i kreowaniu nowych specjalności województwa, m.in. przetwórstwie przemysłowym, informatyce, automatyce, telekomunikacji, elektronice, farmacji, specjalistycznych usługach medycznych i rehabilitacyjnych, inżynierii materiałowej, biotechnologii i technologii ochrony środowiska.

Dla rozwoju gospodarczego regionu duże znaczenie posiada także integracja środowisk gospodarczych poprzez przynależność do samorządu gospodarczego czy też izb przemysłowo-handlowych odgrywających dużą rolę opiniotwórczą, organizacyjną, promocyjną, kooperacyjną i szkoleniową dla swoich członków we współpracy z administracją rządową i samorządową.

W gospodarce regionu coraz większego znaczenia nabiera sektor turystyki, w tym agroturystyka. Jednak osiągnięcie wysokiej atrakcyjności turystycznej jest uzależnione od modernizacji infrastruktury i wzbogacenia oferty turystycznej. Wymaga to także zwiększenia kwalifikacji zatrudnionych w tym sektorze osób. Wobec konieczności ograniczenia zatrudnienia w sektorze rolnictwa sektor turystyki stwarza alternatywne miejsca pracy dla znacznej części społeczeństwa zamieszkującego tereny wiejskie. O korzystaniu z oferty turystycznej zadecyduje przede wszystkim powszechność informacji o niej oraz umiejętność promocji regionu. Dlatego też konieczne jest zbudowanie systemu informacji turystycznej, szerokie promowanie walorów regionu wśród jego mieszkańców oraz w kraju i za granicą. Konieczne jest także integrowanie różnego rodzaju produktów i usług turystycznych, co pozwoli na lepsze spełnianie oczekiwań turystów.

PRIORYTET: INNOWACJE, TECHNOLOGIE, DZIAŁALNOŚĆ B+R

Globalizacja gospodarki spowodowała zniesienie barier w światowym przepływie informacji, towarów, usług, technologii oraz kapitału i ludzi. W tym samym czasie, zamiast produkcji masowej,

coraz częściej kładzie się nacisk na elastyczne systemy produkcji w ramach sieci kooperacyjnych. Kluczem do rozwoju jest zdolność do uczenia się i stawania się bardziej innowacyjnym.

Zmiany poziomu aktywności w sferze badań naukowych, rozwoju technologicznego oraz innowacji pozostaną ważnymi składowymi środowiska produkcyjnego, przyczyniając się do jego konkurencyjności. Środowiska naukowo-badawcze powinny współdziałać między sobą, jak i z firmami zarówno w skali krajowej i międzynarodowej, aby w ten sposób wspierać sektor biznesu.

Działania wspierające sferę badań naukowych, zmiany technologiczne i dyfuzja innowacji powinny koncentrować się na:

- promowaniu innowacji poprzez rozwój wyspecjalizowanych usług biznesowych, lepszym wykorzystaniu technologii informatycznych oraz rozwoju rynku kapitału podwyższonego ryzyka,
- kreowaniu potencjału ludzkiego przygotowanego do rozwoju i absorpcji nowych technologii,
- stworzeniu systemu edukacji, który powinien być skierowany na kształcenie i uczenie się przez całe życie,
- wprowadzaniu programów absorpcji nowych technologii dla małych i średnich firm,
- wprowadzaniu innowacyjnych audytów oraz szkoleń i projektów wspierających mobilność absolwentów, naukowców, inżynierów i menadżerów,
- uruchamianiu dostępności do sieci międzynarodowych, specjalizujących się w transferze technologii,
- stworzeniu systemu pomocy w zakresie uzyskiwania patentów na nowe rozwiązania techniczno-technologiczne,
- stworzeniu efektywnego systemu umożliwiającego wdrażanie i komercjalizację rozwiązań innowacyjnych.

Przedsiębiorstwa działające w województwie śląskim są bardzo zróżnicowane, jeśli chodzi o poziom innowacyjności, sposoby wdrażania działań innowacyjnych oraz nawiązywanie kontaktów z otoczeniem. Dlatego polityka wspierania innowacyjności powinna uwzględnić zestaw różnorodnych instrumentów, które mogą prowadzić do zwiększonej konkurencyjności firm, co pozwoli na wzmocnienie pozycji gospodarki województwa śląskiego wśród regionów Unii Europejskiej.

PRIORYTET: OCHRONA I KSZTAŁTOWANIE ŚRODOWISKA ORAZ PRZESTRZENI

W województwie śląskim konieczna jest rozbudowa oraz unowocześnianie infrastruktury ochrony środowiska na całym jego obszarze. Jej wysoka jakość będzie przyczyniała się do wzrostu konkurencyjności regionu. Infrastruktura środowiskowa w zakresie gospodarki wodnej powinna zapewniać dostawę odpowiedniej ilości wody pitnej oraz zbieranie, oczyszczanie i zrzut ścieków. Szczególną uwagę trzeba zwrócić na zintegrowane projekty wodne, które powinny brać pod uwagę zarówno jakość, jak i ilość wody w dorzeczach, wymaga to m.in. porozumień ponadregionalnych np. w zakresie ochrony rzek.

Budowa infrastruktury środowiskowej w zakresie gospodarki wodnej powinna łączyć w miarę możliwości retencję wód oraz gospodarcze i rekreacyjne jej wykorzystanie. Szczególną uwagę należy zwrócić na przebudowę systemu retencji wód powierzchniowych oraz ochronę terenów występowania zbiorników wód głębinowych. Rozbudowa obiektów infrastruktury hydrotechnicznej powoduje zwiększenie obecnie retencionowanych wód powierzchniowych, co ma ogromne znaczenie dla poprawy warunków wodnych terenów, szczególnie tych, które charakteryzują się ubogimi warunkami wodnymi. Wspierane będą nietechniczne sposoby zwiększania retencji oraz procesów samooczyszczania wody w dolinach nieuregulowanych rzek i hamowane tendencje do wprowadzenia nowej zabudowy na terenach zalewowych dolin rzecznych. Obecność zbiorników wodnych przyczynia się do zmniejszenia zagrożenia przeciwpowodziowego poprzez spłaszczenie fali powodziowej. Należy przeprowadzić restytucję zbiorników małej retencji i tam, gdzie jest to możliwe, zbudować nowe, aby przywrócić równowagę stanu wód w glebie.

Warunkiem uzyskania i utrzymania wysokiej jakości wód powierzchniowych jest budowa systemów gromadzenia i oczyszczania ścieków, systemów dopasowanych do przestrzennej struktury

zabudowy i układu hydrograficznego województwa. Istotnym czynnikiem wpływającym na stan wód jest także dostępność i jakość infrastruktury komunalnej.

Problem racjonalnego gospodarowania odpadami zdecydowanie wykracza poza obszar gminy czy powiatu, dlatego też działania te muszą być koordynowane na szczeblu regionalnym, a dla odpadów niebezpiecznych nawet na szczeblu ponadregionalnym. Skuteczna gospodarka odpadami ma duże znaczenie dla poprawy atrakcyjności terenu i powinna obejmować m.in.: minimalizację ilości powstających odpadów, segregację, powtórne wykorzystanie bądź bezpieczne składowanie.

Ochrona powietrza przed zanieczyszczeniami jest najważniejszym zagadnieniem w ochronie środowiska, bowiem zanieczyszczenia powietrza oddziałują bezpośrednio na zdrowie człowieka, organizmy żywe, gleby, wody, a także na zabytki i budowlę. Ponadto zanieczyszczenia powietrza szybko przenoszą się na znaczne odległości, oddziałują na zmiany klimatu i wywołują niekorzystne zmiany w warstwie ozonowej. Należy ograniczać główne źródła zanieczyszczenia powietrza, którymi są emisja przemysłowa, niska emisja oraz emisja z wyrobów zawierających azbest, m.in. poprzez zastosowanie nowoczesnych technologii i alternatywnych źródeł energii oraz technologii eliminujących ze środowiska wyroby zawierające azbest. Znacznym emitorem zanieczyszczeń powietrza jest również transport samochodowy, który stanowi również główne źródło hałasu.

W celu podniesienia atrakcyjności regionu konieczna jest rewitalizacja terenów poprzemysłowych (w tym pogórnicych) i powojkowych oraz rekultywacja terenów zdegradowanych. Ważne jest również odnowienie i modernizacja infrastruktury urbanistycznej zdegradowanych centrów i dzielnic miast oraz struktury osadniczej obszarów wiejskich. W celu zapobieżenia defragmentaryzacji ogólnodostępnych terenów otwartych niezbędna staje się ochrona i wzmocnienie walorów środowiska przyrodniczego oraz kształtowanie powiązań terenów otwartych w ramach regionalnej sieci ekologicznej i systemu obszarów chronionych.

Podjęcie powyższych działań będzie miało pozytywny wpływ na środowisko przyrodnicze, walory krajobrazowe i jakość życia mieszkańców.

PRIORYTET: TRANSPORT, KOMUNIKACJA I INFORMACJA

Województwo śląskie jest położone w obszarze węzłowym dwóch głównych europejskich korytarzy wymiany i komunikacji, które biegną z zachodu na wschód i z północy na południe Europy, są to:

- korytarz III dla relacji Berlin-Wrocław-Katowice-Kraków-Kijów,
- korytarz VI dla relacji Sztokholm-Gdańsk-Katowice-Żylna.

Budowa autostrad, dróg ekspresowych, obwodnic, przebudowa dróg wojewódzkich oraz modernizacja europejskich szlaków kolejowych w województwie śląskim przesądzi o strukturze komunikacyjnej i kierunkach rozwoju urbanistycznego regionu. Należy przyjąć, że ulepszenie sieci i systemów transportowych będzie prowadzone w celu obniżenia kosztów transportu, zmniejszenia zagęszczenia i skrócenia czasu podróży, zmniejszenia obciążeń środowiskowych generowanych przez transport, jak również poprawy jakości usług i bezpieczeństwa. Przy planowaniu rozwoju infrastruktury transportowej prowadzone będą rozpoznania i uwzględniane potrzeby wprowadzania rozwiązań technicznych zapewniających możliwość swobodnego przemieszczania się organizmów żywych.

Niezbędne w systemie transportowym są m.in.:

- poprawa jakości infrastruktury transportowej,
- poprawa stanu bezpieczeństwa w transporcie,
- wyprowadzenie ruchu tranzytowego z ulic śródmiejskich,
- budowa Miejsc Obsługi Pasażerów (MOP) i centrów przesiadkowych,
- budowa parkingo-garaży,
- dostosowanie ciągów do charakteru ruchu, jaki obsługują,
- wprowadzenie inteligentnych systemów sterowania ruchem w miastach,
- uporządkowanie odcinków dróg przy przejściach granicznych,

- poprawa dostępności terenów wiejskich.

W dalszym ciągu wzrastać powinno znaczenie Międzynarodowego Portu Lotniczego „Katowice” w Pyrzowicach, szczególnie w przewozach ładunków. Rozwój lotniska pociąga za sobą konieczność zwiększenia jego dostępności zewnętrznej z głównych ośrodków miejskich województwa, jak i miast regionów ościennych.

Wykorzystaniu szans związanych z położeniem regionu na szlaku korytarzy komunikacyjnych służyć powinno wspieranie budowy centrów logistycznych i terminali transportu kombinowanego oraz powiązań między nimi, w tym sieci dróg publicznych przystosowanych do ciężkiego transportu.

Konieczny jest również wzrost jakości usług świadczonych przez transport publiczny i integracja systemu komunikacji pasażerskiej, w tym działania ukierunkowane na rozbudowę i modernizację infrastruktury tramwajowej. Poprawi to stan bezpieczeństwa podróżowania i transportu oraz umożliwi szybkie przemieszczanie się mieszkańców na obszarze województwa.

Jednym z wymogów współczesnej gospodarki będzie także proekologiczna przebudowa i rozbudowa istniejących systemów przesyłowych, ze szczególnym uwzględnieniem wartości krajobrazowych.

Dążyć należy do wyrównywania standardów usług telekomunikacyjnych i informatycznych zarówno w miastach, jak i w ośrodkach wiejskich. Obok dostępności przyłączy ważna jest jakość infrastruktury telekomunikacyjnej, która warunkować będzie poszerzenie świadczonych usług odpowiednio do wzrostu zaawansowania technologicznego systemów telekomunikacyjnych i informatycznych.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego wymaga nie tylko dostępności do odpowiedniego sprzętu, ale przede wszystkim zintegrowania technologii w spójne działania mające na celu efektywne zaspokojenie gospodarczych, społecznych, administracyjnych, naukowych i kulturalnych potrzeb. Na tym polu obszarami działań strategicznych winny być: stymulowanie rozwoju usług (np. w zakresie handlu, administracji, edukacji, zdrowia, rozrywki i kultury) oraz stosowanie sieci informacyjnych dla telepracy.

W województwie śląskim, a szczególnie w aglomeracjach, zwiększone winny być możliwości rozwoju sieci informatycznych, niezbędnych między innymi dla precyzyjnego zarządzania procesami, na przykład: ruchem drogowym, transportem publicznym, systemami bezpieczeństwa, nadzoru i kontroli infrastruktury, systemem przeciwdziałania nadzwyczajnym zagrożeniom środowiska, administracją. Tego typu zarządzanie jest niezbędne w warunkach silnego zagęszczenia różnorodnych zjawisk i procesów, jakie występują w aglomeracji w kontekście zapewnienia funkcjonalności i bezpieczeństwa obszaru.

PRIORYTET: WSPÓŁPRACA MIĘDZYREGIONALNA I MIĘDZYNARODOWA, W TYM TRANSGRANICZNA

Współpraca międzynarodowa województwa powinna obejmować w szczególności realizację porozumień na poziomie regionalnym, udział w pracach organizacji międzynarodowych, uczestnictwo w projektach oraz współpracę z instytucjami unijnymi. Współpraca międzynarodowa nie jest celem samym w sobie, lecz metodą osiągania celów głównie w zakresie: rozwoju gospodarki, ochrony środowiska, zagospodarowania terenów przemysłowych, przeciwdziałania bezrobociu, polityki społecznej, nauki i kultury, m.in. poprzez wykorzystanie wiedzy i doświadczenia regionów o podobnej strukturze gospodarki i potencjale ludnościowym. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej nadało nowy wymiar współpracy międzyregionalnej poprzez położenie nacisku na wykorzystanie doświadczeń w zarządzaniu rozwojem regionalnym. Ranga współpracy międzynarodowej może nadal rosnąć w perspektywie proponowanych zmian celów polityki spójności od roku 2007.

Ważnym elementem współpracy międzynarodowej jest współpraca transgraniczna, polegająca na wspieraniu wspólnych działań podejmowanych m.in. w ramach istniejących euroregionów funkcjonujących na pograniczu polsko-czeskim oraz polsko-słowackim. W procesie tym szczególnie ważna jest rozbudowa infrastruktury współpracy transgranicznej oraz przełamanie barier kulturowych

i prawnych w kontaktach międzyludzkich. Istotne jest także, by współpraca ta bazowała na wspólnym dziedzictwie kulturowym.

Współpraca rozwijana powinna być również w układzie krajowym, w szczególności w pasie Polski południowej i obejmować powinna przede wszystkim:

- zachowanie wspólnego dziedzictwa kulturowego,
- współdziałanie w zakresie rozbudowy transeuropejskich korytarzy komunikacyjnych i transportowych,
- restrukturyzację rolnictwa i leśnictwa na obszarach górskich,
- współpracę w zakresie użytkowania i retencji wód,
- współpracę w zakresie likwidacji zanieczyszczeń transgranicznych.

Prowadzenie współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej umożliwi także promocję regionu i jego produktów regionalnych, co wpłynie na kształtowanie pozytywnego wizerunku województwa śląskiego.

PRIORYTET: WSPÓLPRACA WEWNĄTRZREGIONALNA

Sukces rozwojowy województwa w dużej mierze zależy od racjonalnej, wewnątrzregionalnej organizacji procesów rozwojowych oraz skutecznej współpracy gmin i powiatów. Rozwój współpracy na poziomie lokalnym zwiększy możliwości wykorzystania szans płynących z otoczenia, jednocześnie pozwoli na wdrożenie polityki przestrzennej. Dlatego celowe jest organizowanie procesów rozwojowych na poziomie lokalnym w ramach czterech zidentyfikowanych obszarów polityki rozwoju, tj.:

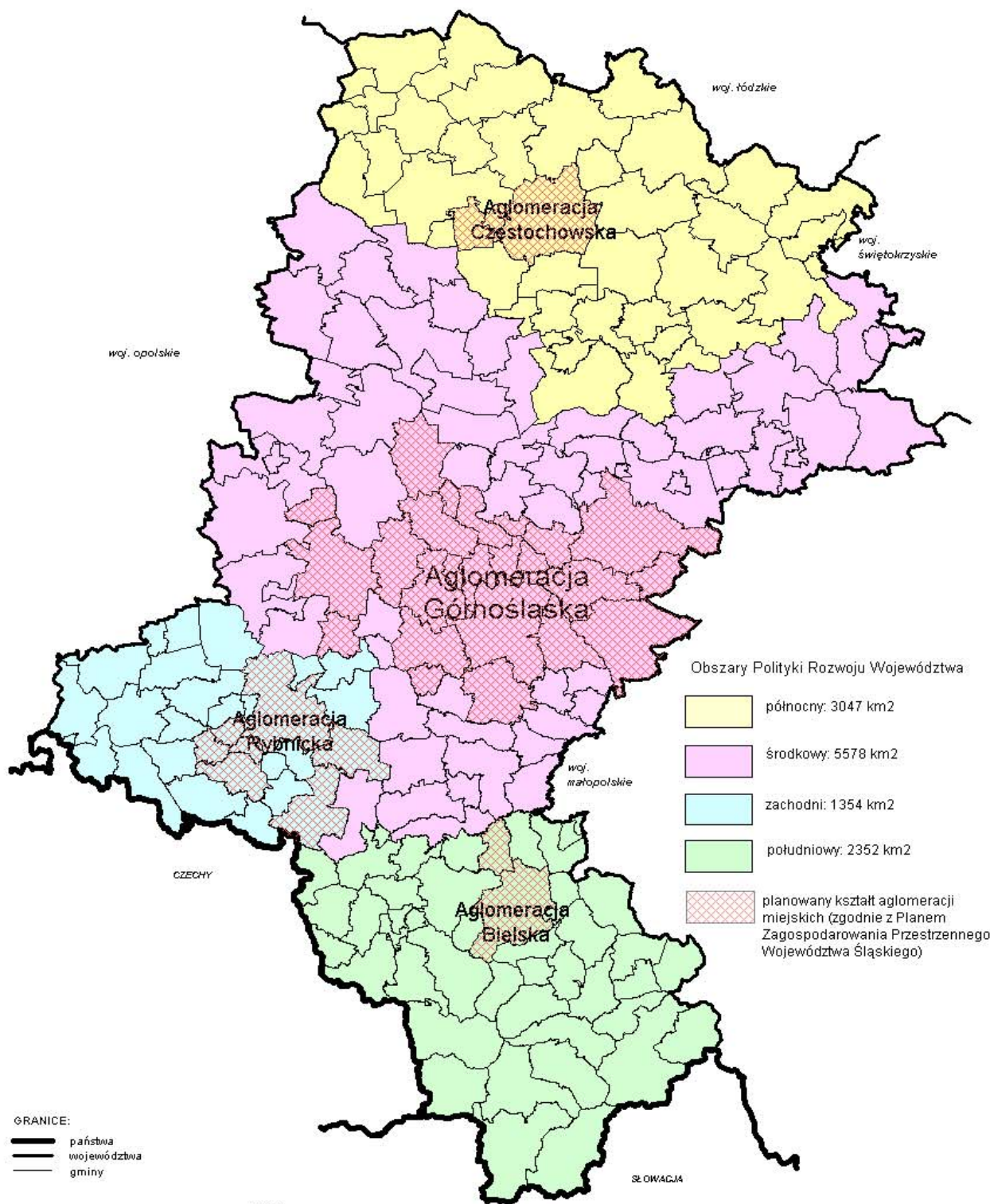
- a) Środkowy obszar polityki rozwoju – jego główną składową jest, mająca znaczenie europejskie, aglomeracja górnośląska z takimi miastami, jak: Katowice, Bytom, Chorzów, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Jaworzno, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy, Zabrze. Będzie to obszar o zrównoważonym wyskalowaniu funkcji rozwoju cywilizacyjnego i gospodarczego, zrestrukturyzowanej gospodarce z dużą liczbą przedsiębiorstw nowoczesnych technologii oraz koncentracją sfery usług zapewniających wysoką pozycję konkurencyjną regionu w skali globalnej oraz o dobrze rozwiniętych związkach z waloryzowanym otoczeniem miejskim i wiejskim. Będzie to obszar o dobrze funkcjonującym wewnętrznym systemie transportowym i dostępny poprzez różne formy transportu z ośrodków metropolitalnych Europy i świata oraz ośrodków rozwoju cywilizacyjnego kraju. Dobrze rozwinięte funkcje metropolitalne zapewnią wysoką pozycję konkurencyjną w skali kraju i wysoką atrakcyjność dla inwestorów zewnętrznych. W otoczeniu zespołu metropolitalnego zachowane zostaną walory przestrzenne o naturalnym krajobrazie, w tym wielkie kompozycje lublinieckie, kozielsko-jaworzniackie, jurajskie. Będzie on przyjaznym środowiskiem zamieszkania i pracy dla ponad 3 milionów ludzi.
- b) Północny obszar polityki rozwoju, zorganizowany wokół aglomeracji częstochowskiej – jego rozwój zwiększy atrakcyjność obszaru sąsiedzkiego. Funkcje edukacyjne, kulturowe i usługowe Częstochowy zostaną rozwinięte dla wzmocnienia rozwoju przedsiębiorczości, w tym sektora małych i średnich przedsiębiorstw, obsługi światowego centrum pielgrzymkowego Jasnej Góry oraz poprawy jakości życia na otaczających Częstochowę obszarach wiejskich. Powinien nastąpić także rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych oraz rolniczych tego obszaru.
- c) Południowy obszar polityki rozwoju – zorganizowany wokół aglomeracji bielskiej, która z innymi miastami obszaru powiązana jest międzyregionalną i regionalną siecią transportową. Dzięki swojej „żywności” i rozwiniętej przedsiębiorczości, przez poprawę dostępności komunikacyjnej stanie się ośrodkiem ekologicznie bezpiecznego przemysłu, edukacji i konkurencyjnym centrum turystyki i rekreacji w obszarze Polski południowej, z dobrze chronionym krajobrazem i rozwiniętą siecią usług. Dodatkowym walorem obszaru jest jego położenie na styku granic trzech państw: Polski, Czech i Słowacji.
- d) Zachodni obszar polityki rozwoju regionalnego – zorganizowany wokół aglomeracji rybnickiej, będzie obszarem o zróżnicowanej strukturze gospodarczej z ograniczonym wydobyciem węgla kamiennego, dobrze rozwiniętej sieci małych i średnich przedsiębiorstw o profilu usługowym i wytwórczym. Poprzez budowę autostrady A1 i towarzyszącej jej sieci dróg uzyska nowy impuls do

współpracy z regionami południowych sąsiadów. Nowego znaczenia nabiorą w nim aktywności gospodarcze związane z zagospodarowaniem doliny Odry oraz Cysterskich Kompozycji Krajobrazowych Rud Wielkich.

Poprzez realizację budowy sieci autostrad, dróg ekspresowych oraz zmodernizowanych sieci kolejowych region zostanie wewnętrznie zintegrowany oraz otwarty na sąsiadów szczególnie w części południowej. Województwo dzięki integracji aglomeracji miejskich regionu ma szansę stać się ważnym ośrodkiem rozwoju Europy.

Zarysowane powyżej obszary polityki rozwoju odpowiadają wyznaczonym w Planie Zagospodarowania Przestrzennego obszarom metropolitalnym.

OBSZARY POLITYKI ROZWOJU WOJEWÓDZTWA

GRANICE:
 — państwa
 — województwa
 — gminy

3. CELE STRATEGICZNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

W obrębie wyznaczonych priorytetów dziedzinowych określono 4 cele strategiczne:

- I. Wzrost wykształcenia mieszkańców oraz ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych w poczuciu bezpieczeństwa społecznego i publicznego.
- II. Rozbudowa oraz unowocześnienie systemów infrastruktury technicznej.
- III. Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki.
- IV. Poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni.

Dla realizacji wyznaczonych celów strategicznych określono kierunki działań. Wyznaczone kierunki działań w przyszłości staną się podstawą dla konstrukcji regionalnych programów operacyjnych.

Wybór celów i kierunków dokonany został na podstawie przeprowadzonej analizy sytuacji społeczno-gospodarczej, zidentyfikowanych czynników i uwarunkowań oraz analizy dotychczasowych strategii i programów regionalnych.

CEL STRATEGICZNY I: WZROST WYKSZTAŁCENIA MIESZKAŃCÓW ORAZ ICH ZDOLNOŚCI ADAPTACYJNYCH DO ZMIAN SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH W POCZUCIU BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO I PUBLICZNEGO

Zasoby ludzkie są jednym z podstawowych czynników konkurencyjności zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym. Niezbędnym warunkiem rozwoju regionu jest społeczeństwo o korzystnej strukturze demograficznej, odpowiednio wykwalifikowane i zmotywowane do pracy. Za nieodzowny element rozwoju społeczno-gospodarczego należy uznać także poprawę warunków życia oferowanych mieszkańcom, rozumianych jako powszechny dostęp do wysokiej jakości opieki zdrowotnej, systemu pomocy społecznej, mieszkań, instytucji kultury, sportu i rekreacji. Za istotny czynnik rozwoju uważa się współcześnie również poczucie bezpieczeństwa społecznego i publicznego oraz utożsamianie się społeczności z zamieszkiwanym przez nią regionem.

Stworzenie wykształconego społeczeństwa, zdolnego do sprostania wyzwaniom rynku pracy wymaga rozwoju szkolnictwa wyższego zmierzającego do poszerzenia bazy, form i specjalności kształcenia oraz wzrostu liczby studentów, upowszechnienia wykształcenia średniego poprzez wspieranie rozwoju sieci szkół ponadgimnazjalnych we współpracy z samorządami powiatowymi oraz wspierania działań na rzecz poprawy dostępności i jakości szkolnictwa na wszystkich poziomach kształcenia.

Elastyczność i umiejętność przystosowania się do dynamicznie zmieniających się uwarunkowań społeczno-gospodarczych współczesnego świata wymaga ciągłego kształcenia, podnoszenia posiadanych kwalifikacji i reorientacji zawodowej. Działania takie przyczyniają się również do ograniczenia negatywnych skutków procesów restrukturyzacji gospodarki województwa.

Ważnym elementem na drodze do poprawy zdolności adaptacyjnych mieszkańców do zmian społecznych i gospodarczych jest tożsamość regionalna, stąd konieczność prowadzenia działań mających na celu ukształtowanie kulturowej tożsamości. Pielęgnowanie istniejącego dziedzictwa kulturowego i tradycji, historii, osiągnięć kulturalnych, lokalnych obyczajów, języka pozwoli na wzmocnienie poczucia identyfikacji ludzi z miejscem, w którym żyją. Uzasadnione zatem jest wspieranie środowisk twórczych i podnoszenie poziomu instytucji kulturalnych – stanowiących wizytówkę regionu oraz warunkujących uczestnictwo mieszkańców w kulturze.

Wzrost poczucia bezpieczeństwa społecznego i publicznego, jako czynnik kształtujący zachowania społeczne, a z drugiej strony decydujący o wizerunku regionu na zewnątrz, wymaga podjęcia szeregu odpowiednich działań. Wspieranie grup osób zagrożonych marginalizacją i patologią

społeczną pozwala na ograniczenie tych negatywnych zjawisk oraz umocnienie solidarności i więzi międzyludzkich. Należy zatem wspierać zarówno samorządy lokalne, jak i organizacje pozarządowe oraz społeczne w organizowaniu pomocy społecznej, prowadzeniu działań na rzecz wyrównywania szans rozwoju zawodowego i społecznego z uwzględnieniem równego statusu kobiet i mężczyzn.

Do polepszenia jakości życia w regionie przyczyni się zwiększenie dostępności do świadczeń zdrowotnych zarówno tych podstawowych, jak i specjalistycznych oraz tworzenie warunków do uprawiania sportu i prowadzenia aktywnego trybu życia. Niezbędne jest także podjęcie działań na rzecz poprawy warunków mieszkaniowych, stanowiących podstawę rozwoju i funkcjonowania rodziny.

Kierunek działań 1: Poprawa jakości i dostępności szkolnictwa oraz jego dostosowanie do aktualnych i prognozowanych potrzeb rynku pracy

Mimo dobrych wskaźników skolaryzacji duża część absolwentów ma problemy ze znalezieniem pracy. Przyczyną tego stanu jest wyraźne niedopasowanie podaży i popytu na rynku pracy.

Rozwój szkolnictwa doprowadzić ma do zwiększenia liczby mieszkańców ze średnim i wyższym wykształceniem, przy uwzględnieniu zmieniających się uwarunkowań demograficznych i wymagań rynku pracy. Do głównych wyzwań związanych z poprawą jakości szkolnictwa w regionie zaliczyć należy między innymi przygotowanie i realizację nowatorskich programów nauczania, kształtowanie postaw prospołecznych i budowanie poczucia tożsamości regionalnej, co wymaga kadry o wysokich kwalifikacjach, motywacji i mającej odpowiednie warunki do ciągłego rozwoju umiejętności i wiedzy. Niezbędne jest podnoszenie stanu technicznego placówek edukacyjnych na wszystkich poziomach kształcenia od podstawowego do wyższego. Należy również podjąć kroki na rzecz zwiększenia dostępności oferty edukacyjnej oraz uelastycznienia i powiązania kierunków kształcenia na poziomie średnim i wyższym z potrzebami gospodarki regionu.

Pożądanym kierunkiem działań jest wspieranie tworzenia nowych i rozbudowa istniejących ośrodków akademickich, w szczególności w ośrodkach regionalnych, oraz wspieranie współpracy środowiska akademickiego z uczelniami i ośrodkami naukowo-badawczymi w kraju i za granicą, co pozwoli na zwiększenie i wzmocnienie potencjału innowacyjnego regionu.

Kierunek działań 2: Rozszerzenie skali i zasięgu przekwalifikowań zawodowych i kształcenia ustawicznego

Rozwój zdolności adaptacyjnych mieszkańców do zmian społecznych i gospodarczych wymaga kształcenia ustawicznego, umożliwiającego podnoszenie posiadanych kwalifikacji oraz reorientację zawodową. Działania te przyczynią się do ograniczenia negatywnych procesów restrukturyzacji gospodarki województwa. Regionalny system kształcenia ustawicznego oraz orientacji zawodowej może być tworzony na bazie już istniejących jednostek edukacyjnych publicznych i prywatnych oraz jednostek monitorujących zmiany na regionalnym rynku pracy.

Niskie kwalifikacje są jedną z przyczyn utrzymywania się długotrwałego bezrobocia, prowadzącego do wykluczenia społecznego oraz słabego popytu na produkty i usługi. W regionie konieczne jest zatem stymulowanie zróżnicowanych form przekwalifikowań zawodowych i kształcenia ustawicznego. Elastyczność i dostosowanie kształcenia do rozwoju nowoczesnych gałęzi przemysłu i wzrostu zaawansowania technologicznego procesów gospodarczych będzie miało wpływ na rozwój województwa, podnosząc jednocześnie jego atrakcyjność i siłę konkurencyjną w otoczeniu. Sprawny system przekwalifikowań zawodowych i kształcenia ustawicznego powinien stwarzać warunki do rozwoju zdolności do podejmowania pracy (wzrostu zatrudnialności) oraz funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym. Wzrost umiejętności korzystania z nowoczesnych środków wymiany i przekazu informacji przyczyni się do powstania regionu innowacyjnego i otwartego.

Kierunek działań 3: Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w kulturze i wzmocnienie środowisk twórczych

W procesie rozwoju regionu kultura pełni istotną rolę jako niezbędny element kształtowania nowoczesnego społeczeństwa, tolerancyjnego i kreatywnego – przyczyniając się do wzrostu wartości zasobów ludzkich. Uczestnictwo w kulturze pełni fundamentalną rolę w kształtowaniu i rozwoju osobowości człowieka; buduje sferę wartości, umożliwia realizację twórczych uzdolnień, rozwija wyobraźnię i wrażliwość emocjonalną, jest warunkiem dla korzystnych społecznie zmian. Należy więc tworzyć warunki instytucjom kultury, środowiskom twórczym oraz wszystkim podmiotom prowadzącym działalność kulturalną do formułowania oferty programowej odpowiadającej na potrzeby społeczne, oferty obejmującej w szczególności: rozwijanie twórczych uzdolnień, kształcenie potrzeby uczestnictwa w kulturze i upowszechnianie dziedzictwa kultury narodowej, edukację regionalną, pracę na rzecz środowisk zmarginalizowanych i zagrożonych.

Prężne instytucje kulturalne pomagają budować poczucie tożsamości regionalnej, wzmocniają poczucie więzi z miejscem, w którym się żyje. Wzmocnienie środowisk twórczych pozwoli na pełniejsze wykorzystanie istniejącego potencjału kulturalnego i artystycznego, co stanowi realny czynnik rozwoju regionalnego, wpływający na zwiększenie atrakcyjności regionu dla mieszkańców, inwestorów i turystów.

Należy poprawiać standard bazy kulturalnej, tworzyć nową oraz stwarzać warunki dla wykorzystania istniejącego potencjału środowisk twórczych. Konieczne jest również promowanie kultury regionu w kraju i poza jego granicami. Rozwinięta wymiana kulturalna będzie ważnym obszarem współpracy wewnątrzregionalnej, międzyregionalnej i międzynarodowej.

Kierunek działań 4: Upowszechnienie wśród społeczeństwa aktywnego stylu życia

Do poprawy stanu zdrowia prowadzi m.in. aktywny tryb życia i profilaktyka zdrowotna. Aktywność fizyczna jest niezbędna dla prawidłowego rozwoju oraz zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego ludzi w każdym wieku. Kreowaniu postaw zdrowego stylu życia towarzyszyć powinny działania zmierzające do powstania odpowiedniego zaplecza i atrakcyjnej oferty spędzania wolnego czasu. Wymaga to przede wszystkim stworzenia regionalnej sieci ośrodków turystyki, rekreacji i utworzenia systemu szlaków pieszych, wspierania budowy tras rowerowych i konnych, zwiększania liczby obiektów sportowych, poprawy standardu istniejącej bazy sportowej i rekreacyjnej, systemu promocji rekreacji wewnątrz regionu oraz stworzenia zróżnicowanej jakościowo oferty spędzania czasu wolnego. Ponadto rozwoju i dbałości wymagają tereny zielone, parki, skwery i place zabaw oraz inne publiczne miejsca rekreacji i wypoczynku dziennego mieszkańców miast.

Aktywnemu spędzaniu wolnego czasu służyć będzie także ciągle rozwijanie i uatrakcyjnianie oferty instytucji kulturalnych i edukacyjnych oraz organizacji imprez plenerowych.

Realizacja koncepcji aktywnego społeczeństwa wymaga podjęcia skoordynowanych działań promocyjnych i informacyjnych oraz zaangażowania władz lokalnych, regionalnych, przedstawicieli sektora zdrowia, edukacji, a także organizacji pozarządowych i mediów. Stworzenie warunków dla aktywnego wypoczynku spowoduje również podniesienie atrakcyjności województwa.

Kierunek działań 5: Zintegrowanie systemu pomocy społecznej, aktywna polityka społeczna

Przeciwdziałanie i łagodzenie skutków negatywnych zjawisk, w tym: ubóstwa, bezrobocia, bezdomności, uzależnień oraz towarzyszącym im zjawiskom wykluczenia społecznego i marginalizacji, jest niezbędnym elementem rozwoju społeczno-gospodarczego. Do najbardziej zagrożonych jednostek i grup należą: dzieci, młodzi ludzie, rodziny w trudnej sytuacji życiowej, zwłaszcza rodzice samotnie wychowujący dzieci, imigranci, mniejszości etniczne i narodowe, ludzie niepełnosprawni, ludzie starsi, a także osoby powracające z zakładów penitencjarnych.

Rodzina odgrywa decydującą rolę w przygotowaniu dzieci do życia w społeczeństwie. Priorytetem jest więc wsparcie rodziny w pełnieniu jej funkcji. Rodzice potrzebują pomocy w

przeciwdziałaniu szkodliwym naciskom społecznym i rynkowym, zwłaszcza kiedy muszą godzić wymogi pracy i życia rodzinnego. Bezrobocie, będące głównym powodem korzystania ze świadczeń pomocy społecznej, skutkuje ubożeniem rodzin oraz ich dezintegracją. Dlatego ważne jest podejmowanie działań umożliwiających wzmocnienie rodziny, w szczególności poprzez tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu różnych form asystencji socjalnej nad osobami zależnymi, w tym m.in. dziećmi, osobami niepełnosprawnymi i starszymi.

Pomoc społeczna zorientowana jest na zaspokajanie niezbędnych potrzeb życiowych osób i rodzin oraz umożliwianie im bytowania w warunkach odpowiadających godności człowieka. Pomoc społeczna powinna w miarę możliwości doprowadzić do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie z organizacjami społecznymi, Kościołem katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi, fundacjami, stowarzyszeniami, pracodawcami oraz osobami fizycznymi i prawnymi. By mogły one zagwarantować właściwy zakres oraz poziom świadczeń mieszkańcom regionu, ważne jest zapewnienie odpowiednich standardów świadczonych usług, w tym poprzez modernizację obiektów, w których przebywają pensjonariusze np. w Domach Pomocy Społecznej. Wiąże się to z koniecznością wspierania instytucji pomocy społecznej działających w ramach sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego.

Skuteczność systemu pomocy społecznej w dużej mierze zależy będzie od prawidłowej koordynacji działań wszystkich szczebli samorządu terytorialnego oraz administracji rządowej z organizacjami społecznymi i pozarządowymi.

Kierunek działań 6: Poprawa stanu zdrowia mieszkańców regionu oraz zapewnienie powszechności dostępu do świadczeń zdrowotnych

Stan zdrowia mieszkańców województwa śląskiego jest znacznie gorszy od przeciętnego w kraju. Występuje tu znacznie wyższy niż w innych regionach Polski stopień zachorowalności i umieralności ludności, w głównej mierze na choroby układu krążenia, nowotwory, choroby zawodowe, choroby dróg oddechowych zwłaszcza u dzieci.

Uzyskanie pełnego potencjału zdrowotnego dla wszystkich powinno być rozumiane jako najlepszy stan zdrowia, jaki jednostka może osiągnąć, poprzez możliwość podejmowania decyzji i kontrolowania własnego życia oraz pewność, że społeczeństwo, w którym się żyje, stwarza warunki pozwalające na uzyskanie i poprawę zdrowia przez wszystkich jego członków. Prowadzenie działań profilaktycznych i wzrost powszechności dostępu do świadczeń zdrowotnych równocześnie z rosnącą jakością opieki jest niezbędnym elementem rozwoju społeczno-gospodarczego i decyduje w dużej mierze o poczuciu bezpieczeństwa społecznego. Rozwój profilaktyki oraz rynku usług medycznych – zarówno podstawowych, jak i specjalistycznych – dopasowany do zmieniających się potrzeb pozwoli na poprawę warunków życia w regionie.

Redukcja chorób, w tym cywilizacyjnych, powinna odbywać się poprzez dobrze rozwinięty, na wysokim poziomie, łatwo dostępny system lecznictwa oparty w pierwszej kolejności na podstawowej opiece zdrowotnej bądź instytucji lekarza rodzinnego, jest to bowiem najkrótsza droga zapewniająca profilaktykę, ułatwienie leczenia chorób we wcześniejszym, często odwracalnym stadium, a w dalszej kolejności system szpitalny zarówno ogólny, specjalistyczny, tzw. szpitale ostre, jak i opiekę długoterminową, lecznictwo uzdrowiskowe, rehabilitację i hospicja.

Zatem zapewnienie mieszkańcom dostępności do świadczeń zdrowotnych wymaga stworzenia efektywnego sektora zdrowia poprzez redukcję kosztów opieki stacjonarnej, poprawę standardu i wyposażenia szpitali oraz spójnego systemu zarządzania jakością opieki zdrowotnej.

Kierunek działań 7: Poprawa warunków mieszkalnych

Własne mieszkanie w przyjaznym otoczeniu jest jednym z warunków prawidłowego rozwoju rodziny, czyli społeczeństwa. Stan mieszkalnictwa bowiem bezpośrednio rzutuje na zdrowie, bezpieczeństwo i dobrobyt mieszkańców. Liczba mieszkań w województwie śląskim jest znacznie mniejsza niż liczba gospodarstw domowych. Przy założeniu, że każde gospodarstwo domowe dąży do uzyskania samodzielnego mieszkania, zasoby mieszkaniowe w województwie pokrywają zapotrzebowanie w 87%. Przy niewielkim tempie budownictwa mieszkaniowego i prognozowanym wzroście jednoosobowych gospodarstw domowych wskaźnik niezaspokojenia potrzeb mieszkaniowych może wzrastać. Do powszechnego i dobrego dostępu mieszkańców do mieszkań oraz podniesienia jakości życia w województwie przyczyni się rozbudowa i modernizacja infrastruktury urbanistycznej, przebudowa dzielnic zdegradowanych lub przeludnionych, rewitalizacja centrów miast i układów wiejskich oraz rewitalizacja terenów przemysłowych. Poprawa dostępności zasobów mieszkaniowych warunkuje mobilność ludności wewnątrz regionu, która może wtedy swobodniej podążać za ofertami rynku pracy.

Poprawa warunków zamieszkania oraz wspieranie inicjatyw podnoszenia standardów istniejącej substancji mieszkaniowej wraz ze wzrostem podaży nowych mieszkań, uwzględniającym prognozy demograficzne i możliwości finansowe społeczeństwa, przyczyni się do polepszenia jakości życia w regionie i tym samym rozwoju regionalnego.

Kierunek działań 8: Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i przeciwdziałanie dezorganizacji i patologii społecznej

Rozwojowi społeczno-gospodarczemu towarzyszyć musi wzrost zainteresowania problemami bezpieczeństwa publicznego, wiktymizacji życia społecznego oraz przeciwdziałanie dezorganizacji i przejawom patologii społecznej. Istotnym zadaniem jest również zorganizowanie sprawnego i skutecznego systemu ratowniczego oraz zapewnienie opieki osobom dotkniętym skutkami klęsk żywiołowych i katastrof.

Skuteczność działań w dużej mierze zależeć będzie od prawidłowej koordynacji działań wszystkich szczebli samorządu terytorialnego, administracji rządowej oraz odpowiednich służb.

W zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego istotne jest wsparcie działań prowadzonych przez policję oraz inne służby porządkowe, zorganizowanie sprawnego i skutecznego systemu ratowniczego i systemu reagowania kryzysowego, systemu monitoringu i prewencji oraz wsparcie osób, które ucierpiały w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof.

CEL STRATEGICZNY II: ROZBUDOWA ORAZ UNOWOCZEŚNIENIE SYSTEMÓW INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

Znaczące zaniedbania w zakresie infrastruktury technicznej stanowią największą barierę rozwoju społeczno-gospodarczego i są najbardziej jaskrawym przejawem istniejących różnic w poziomie rozwoju między województwem śląskim a regionami krajów rozwiniętych. Tradycyjnie to właśnie na usuwanie barier infrastrukturalnych alokowana jest znaczna część środków przeznaczanych na wspieranie rozwoju.

Dostępność i jakość infrastruktury decyduje o sprawności funkcjonowania organizmów miejskich oraz regionu jako całości. Odpowiednie wyposażenie w infrastrukturę decyduje w dużej mierze o zdolności do przyciągania inwestorów, jest podstawowym wyznacznikiem poziomu życia mieszkańców, ma znaczący wpływ na zmniejszenie obciążenia środowiska – będącego efektem działalności gospodarczej i bytowej mieszkańców regionu.

Rozwój województwa winien zatem opierać się między innymi na stworzeniu optymalnego systemu transportowego, zwiększającego dostępność komunikacyjną regionu i umożliwiającego szybkie przemieszczanie się mieszkańców na obszarze całego województwa, przy obniżonych kosztach, zmniejszonym obciążeniu emisją spalin i poprawie bezpieczeństwa podróży.

Uzupełnianie braków oraz modernizacja infrastruktury komunalnej, uwzględniająca bieżące i prospektywne potrzeby społeczeństwa korzystnie wpłynie na stan środowiska naturalnego, powodując poprawę warunków życia mieszkańców oraz stworzenie korzystnych warunków rozwoju przedsiębiorstw.

Rozwój informatyki i telekomunikacji oprócz tego, iż stanowi ważny element z punktu widzenia atrakcyjności regionu, jest przede wszystkim niezbędny dla kształtowania społeczeństwa informacyjnego, zdolnego sprostać wyzwaniom współczesnego świata, związanym między innymi z procesami globalizacji i rosnącą konkurencją międzynarodową.

Kierunek działań 1: Optymalizacja i integracja systemu transportowego

Zapewnienie regionowi dogodnych krajowych i zagranicznych połączeń komunikacyjnych wraz z modernizacją i rozbudową sieci drogowej i kolejowej oraz budową zintegrowanego systemu komunikacji wewnątrz województwa, uwzględniającym realne potrzeby i planowane kierunki rozwoju przestrzennego, w zdecydowanym stopniu poprawi konkurencyjność oraz atrakcyjność regionu zarówno dla inwestorów, jak i mieszkańców.

Mimo względnie dobrej sytuacji regionu w zakresie infrastruktury transportowej na tle kraju (duża gęstość dróg kołowych i szlaków kolejowych) konieczne jest podjęcie kroków w celu optymalizacji systemów transportowych w kierunku zwiększenia efektywności, zmniejszenia obciążeń środowiskowych w szczególności w centrach miast, i poprawy bezpieczeństwa. Transport, jako gałąź gospodarki silnie oddziałująca na jakość życia człowieka, powinien być planowany przy priorytetowym uwzględnieniu potrzeb ludzkich i minimalizacji efektów zewnętrznych, w tym ingerencji w środowisko przyrodnicze.

Region położony jest na skrzyżowaniu głównych transeuropejskich szlaków transportowych, co stanowi poważne wyzwanie rozwojowe. Na korytarze te składają się zarówno drogi samochodowe (częściowo autostrady), jak i szlaki kolejowe. Ich przecięcie w województwie śląskim zapewnia regionowi bardzo dobrą dostępność zewnętrzną, jednak stanowi też potencjalne zagrożenie dla spójności wewnętrznej obszaru województwa. Zwłaszcza w sytuacji ogromnych zaniedbań w zakresie transportu kolejowego konieczne jest gąłęziowe równoważenie rozwoju transportu.

Czynnikiem zwiększającym dostępność komunikacyjną regionu, a tym samym podnoszącym jego konkurencyjność, jest Międzynarodowy Port Lotniczy „Katowice” w Pyrzowicach. Z tego względu należy podjąć dalsze kroki w kierunku jego rozwoju, czemu towarzyszyć powinna także rozbudowa układu drogowego, zapewniającego szybki dostęp do portu z głównych ośrodków miejskich województwa, jak i miast regionów ościennych.

Tradycyjnie przemysłowy charakter regionu powoduje generowanie znacznych potrzeb przewozowych w zakresie transportu masowego. Jest to bezpośrednia przyczyna rozwoju niezależnych operatorów kolejowych cargo, wywodzących się z regionu. Liberalizacja w dostępie do sieci kolejowej, zwłaszcza o zasięgu europejskim, jest dużą szansą dla tej grupy podmiotów.

Należy podjąć zatem działania w kierunku optymalizacji oraz integracji systemu transportowego. Problem ten dotyczy zarówno przewozów pasażerskich, jak i towarowych. W zakresie przewozów pasażerskich brakuje wspólnej taryfy, obejmującej przewozy kolejowe, komunikację miejską i autobusowe przewozy międzymiastowe, a także koordynacji sieci połączeń i rozkładów jazdy. W zakresie komunikacji publicznej szczególną rolę odgrywa komunikacja tramwajowa, z tego też względu istotnym działaniem jest wsparcie rozbudowy i modernizacji linii tramwajowych oraz dalsza poprawa jakości taboru.

Konieczne jest też wspieranie tworzenia infrastruktury, służącej powiązaniu poszczególnych gałęzi transportu, poprzez rozbudowę sieci dróg centrów logistycznych i przeładunkowych, centrów przesiadkowych i miejsc postojowych dla samochodów.

W zakresie transportu ładunków narastającym problemem jest zatłoczenie drogowe, powodowane przez transport masowy. Rozwój usług logistycznych pozwoli zmniejszyć tę tendencję, konieczne są też działania w kierunku racjonalizacji wykorzystania infrastruktury kolejowej, zwłaszcza linii przeznaczonych do ruchu towarowego.

Optymalizacji i integracji systemu komunikacyjnego obok budowy i rozbudowy sieci infrastruktury transportowej powinno towarzyszyć stałe podnoszenie i utrzymanie jej jakości m.in. poprzez przebudowę nawierzchni i dostosowanie do standardów nacisków na oś obowiązujących w UE.

Kierunek działań 2: Rozbudowa i unowocześnienie systemów energetycznych

Jednym z wymogów współczesnej gospodarki jest proekologiczna przebudowa i rozbudowa istniejących systemów energetycznych ze szczególnym uwzględnieniem wartości krajobrazowych. Systemy energetyczne muszą również zapewniać bezpieczeństwo zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepłą i gaz, umożliwiać racjonalne gospodarowanie nośnikami energii oraz minimalizację kosztów, a także w jak najlepszym stopniu wykorzystywać lokalne zasoby i nadwyżki paliw i energii z uwzględnieniem wykorzystania odnawialnych źródeł energii, energii cieplnej skojarzonej z wytwarzaniem energii elektrycznej oraz ciepła i paliw odpadowych pochodzących z działalności górniczej i przemysłowej.

Istotnym elementem systemu energetycznego jest sieć przesyłowa. Transport przesyłowy jest gałęzią, w której koszty infrastrukturalne zajmują największy procent globalnej wielkości kosztów. Infrastruktura w tej gałęzi transportu odgrywa znacznie większe znaczenie niż w innych, wszelkie zapóźnienia rodzą tu daleko większe skutki. Sieci przesyłowe to przede wszystkim sieci energetyczne, a także rurociągi. Infrastruktura sieci przesyłowych jest niezmiernie kosztochłonna, w szczególności systemy infrastruktury podziemnej. W powiązaniu z dużym oddziaływaniem sieci przesyłowych na środowisko naturalne należy położyć nacisk na optymalizowanie inwestycji w tym zakresie, by nie ponosić nadmiernych kosztów ekonomicznych i ekologicznych w związku z prowizorycznym charakterem rozwiązań.

Dla regionu sieć przesyłowa ma szczególne znaczenie, ponieważ właśnie województwo śląskie jest znaczącym w skali kraju producentem energii elektrycznej. Jest to naturalna konsekwencja wieloletniej eksploatacji węgla kamiennego jako surowca energetycznego. Jakość sieci przesyłowej decyduje o konkurencyjności regionalnych podmiotów branży energetycznej, dlatego działania w zakresie poprawy infrastruktury przesyłowej zaowocują poprawą także w otoczeniu sektora energetycznego.

Kierunek działań 3: Rozwój informatyki i telekomunikacji

We współczesnej gospodarce jednym z kluczowych elementów sprzyjających podnoszeniu konkurencyjności regionu jest dobrze rozwinięta sieć informatyczna i telekomunikacyjna, warunkująca szybki i swobodny transfer informacji. Dostęp do informacji wpływa na możliwości uczenia się i dynamikę rozwoju w każdym obszarze – od gospodarki przez naukę do kultury. Wsparcie rozwoju informatyki i telekomunikacji jest we współczesnej gospodarce dla województwa śląskiego niezbędnym warunkiem osiągnięcia statusu równorzędnego partnera innych regionów.

Z tego względu istotny jest zarówno rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej i informatycznej, jak również podnoszenie poziomu konkurencji na regionalnym rynku usług telekomunikacyjnych. Należy także podjąć działania ukierunkowane na wsparcie rozwoju usług dostępnych on-line i tworzenia publicznych punktów dostępu do Internetu.

Dla włączenia regionu w procesy rozwojowe kraju i Europy oraz umożliwienie mu konkurowania w skali krajowej i europejskiej istotne jest oddziaływanie na rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego. Rozwój tej infrastruktury wpłynie na podwyższenie jakości życia mieszkańców, zmniejszenie kosztów funkcjonowania administracji publicznej oraz zwiększenie jej efektywności, a także podniesienie dostępności do edukacji. Wpłynie to także korzystnie na dostępność do informacji dla ludności, w tym ludności wiejskiej, zwiększenie atrakcyjności lokalizacyjnej działalności gospodarczej, w tym inwestycji zagranicznych.

Kierunek działań 4: Rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunalnej

Rozwój infrastruktury komunalnej, ze szczególnym naciskiem na zmniejszenie dysfunkcyjności technicznego wyposażenia regionu, uwzględniający niezaspokojone potrzeby, znacząco poprawi warunki życia mieszkańców regionu i stan środowiska naturalnego. Inwestowanie w infrastrukturę komunalną pozwala również na kompleksowe uzbrojenie terenu, poprawę jakości otoczenia i stworzenie warunków do dywersyfikacji działalności gospodarczej. Zmodernizowana infrastruktura komunalna wpłynie na rozwój przedsiębiorczości regionu, umożliwi jego ekonomiczny, ekologicznie zrównoważony rozwój, a tym samym dokona poprawy warunków życia jego mieszkańców.

Działania w zakresie modernizacji i rozbudowy infrastruktury komunalnej powinny koncentrować się przede wszystkim na budowie i rozbudowie sieci kanalizacyjnych, w tym kanalizacji deszczowej, modernizacji i budowie nowych oczyszczalni ścieków oraz innych urządzeń do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków. Ponadto niezbędna jest także budowa i modernizacja urządzeń zaopatrzenia, poboru i uzdatniania wody. Należy także wspierać wykorzystanie efektywnych komunalnych systemów ciepłowniczych, opartych o proekologiczne rozwiązania, przy równoczesnej eliminacji systemów indywidualnych – stanowiących poważne źródło zanieczyszczeń powietrza.

CEL STRATEGICZNY III: WZROST INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI

Konkurencyjność gospodarki jest podstawą rozwoju regionu. Pożądanym trendem jest wzrost zdolności: do eksportu, przyciągania inwestycji zagranicznych i krajowych, dostosowawczych (produkty o większej wartości dodanej oraz produkty wysokiej techniki) oraz do powiększania przychodów (poziom PKB). Konkurencyjność gospodarki regionu może być osiągnięta poprzez wzmocnienie jej innowacyjności, to jest rozwój nowych działalności, nowych produktów i nowych przedsiębiorstw.

Województwo śląskie powinno stać się światowym przykładem gospodarki zrównoważonego rozwoju, gdzie obok unowocześniania tradycyjnych sektorów (węglowy, stalowy i koksowniczy) kreowane są przyszłościowe sektory gospodarki wykorzystujące najnowsze technologie. Region dysponuje wieloma możliwościami pozwalającymi na rozwój działalności zaawansowanych technologicznie, które związane są z kulturą przemysłową, wykwalifikowanymi kadrami oraz zapleczem edukacyjnym i naukowo-badawczym wyższych uczelni i instytutów naukowych. Dodatkowym atutem są międzynarodowe kontakty środowisk akademickich i gospodarczych.

Ważne jest wspieranie procesów innowacyjnych, szczególnie w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw. Firmy te są nośnikami innowacyjnych rozwiązań oraz kreatorami nowych miejsc pracy. Pożądanym działaniem jest zatem tworzenie nowoczesnej tkanki przedsiębiorczości, w tym centrów transferu technologii i rozwijanie współpracy sektora B+R z przedsiębiorstwami wraz z systemem pomocy w zakresie przygotowania dokumentacji i patentowania wynalazków.

Ważnym elementem konkurencyjności regionu jest stałe podnoszenie jego atrakcyjności inwestycyjnej, warunkującej przyciąganie nowych inwestorów, co wiąże się z absorpcją technologii i innowacji.

Pomimo odmiennych uwarunkowań rolnictwo i sektor rolno-spożywczy staje również przed wyzwaniem związanym ze wzrostem poziomu innowacyjności. W regionie istnieje potencjał badawczo-wdrożeniowy, który może przyczynić się do wzrostu konkurencyjności sektora rolnego i zapewnienia odpowiednich standardów produktów w celu ich sprzedaży na rynkach międzynarodowych. Dla wzmocnienia konkurencyjności tego sektora w województwie śląskim potrzebne jest: scalanie gruntów rolnych i poprawa ich żyzności, zorganizowanie systemu rynków hurtowych, wprowadzenie instytucjonalnych form doradztwa i szkoleń zawodowych dla ludności obszarów wiejskich, wspieranie przechowalnictwa, konfekcjonowania i standaryzacji produkcji rolnej oraz wspieranie grup producenckich. Osobne zagadnienie stanowi wspieranie rozwoju działalności pozarolniczych, stanowiących niezbędne uzupełnienie gospodarki terenów wiejskich, jak chociażby działań w zakresie agroturystyki.

Ponadto województwo śląskie dysponuje dużym potencjałem przyrodniczym, posiada bogate dziedzictwo kulturowe i oferuje usługi turystyczne. Sektor turystyczny może stać się czynnikiem wzrostu gospodarki regionu, wspomagać będzie restrukturyzację przemysłu i przebudowę obszarów zurbanizowanych, pozwoli również na zmniejszenie dysproporcji występujących na obszarach wiejskich oraz podniesienie poziomu życia ludności tych terenów. Rozwój oraz promowanie produktów turystyczno-rekreacyjnych województwa będzie oparte na waloryzacji dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu.

Kierunek działań 1: Tworzenie warunków do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw pełni ważną rolę w gospodarce, wpływając na tak istotne kwestie, jak: wzrost gospodarczy, konkurencyjność, zmiany struktury gospodarczej i wielkość bezrobocia, wobec czego wymaga szczególnego zainteresowania. MSP są alternatywą zatrudnieniową w regionie dla pracowników restrukturyzowanych sektorów gospodarki, dają szansę na wykorzystanie endogenicznych potencjałów i stworzenie zróżnicowanej struktury gospodarki, bardziej odpornej na zmiany w koniunkturze światowej. Działania na rzecz wzrostu potencjału, przeżywalności i

zatrudnienia w małych i średnich przedsiębiorstwach warunkują w dużym stopniu możliwości restrukturyzacji i rozwoju regionu.

Prowadzone w regionie działania powinny skupiać się przede wszystkim na pobudzaniu aktywności gospodarczej tego sektora, w tym również działalności rzemieślniczej, zwiększaniu zatrudnienia oraz wzmocnieniu jego konkurencyjności i zdolności do funkcjonowania zarówno na krajowym, jak i jednolitym rynku europejskim.

Dlatego też należy podejmować wysiłki w celu zwiększenia zainteresowania przedsiębiorców modernizacją i rozwojem technologicznym przedsiębiorstw, wprowadzaniem nowych lub zmodernizowanych wyrobów lub technologii, stosowaniem systemów zarządzania jakością i uzyskiwaniem certyfikatów jakości. Trzeba także wspierać działania na rzecz ułatwiania dostępu przedsiębiorstwom sektora MSP do zewnętrznych źródeł finansowania, np. funduszy pożyczkowych czy poręczeniowych.

Istotny jest również dalszy rozwój instytucji o charakterze lokalnym i regionalnym wspierających rozwój przedsiębiorczości, do których należą: izby gospodarcze i rzemieślnicze, agencje rozwoju, inkubatory, centra innowacji i przedsiębiorczości itp. Instytucje te świadczą usługi doradcze, szkoleniowe, informacyjne i finansowe dla sektora MSP.

Kierunek działań 2: Wspieranie sektora B+R i wdrożeń nowych technologii

Poprawa konkurencyjności we współczesnej gospodarce dokonuje się w dużej mierze poprzez wzrost innowacyjności, w tym zwiększenie transferu nowoczesnych rozwiązań technologicznych, produktowych i organizacyjnych do przedsiębiorstw i instytucji. Stąd konieczność zwiększenia wykorzystania infrastruktury naukowo-badawczej na rzecz gospodarki i jej wzmocnienia oraz zwiększenie wykorzystania wyników prac badawczo-rozwojowych poprzez intensyfikację współpracy między sferą naukowo-badawczą a przedsiębiorstwami. Takie działania będą również czynnikiem stymulującym współpracę z regionami partnerskimi oraz otwarcie województwa na otoczenie i rozwój społeczeństwa informacyjnego.

Rozwój nauki może w sposób znaczący przyczynić się do polepszenia sytuacji gospodarczej regionu. Jednak będzie to możliwe, jeżeli: zwiększona zostanie ilość środków przeznaczonych na finansowanie nauki, w tym patentowanie wynalazków, zmieni się alokacja tych środków, z uwzględnieniem priorytetów naukowych państwa, zadziała mechanizm interakcji pomiędzy rzeczywistymi potrzebami gospodarki, mobilizacją zasobów i efektywnością badań naukowych oraz wdrożeń ich wyników.

Zwiększenie nakładów budżetowych na naukę jest konieczne i wynika zarówno z potrzeb gospodarczych i rozwojowych kraju, jak i ze zobowiązań Polski względem UE w zakresie osiągnięcia celów Strategii Lizbońskiej.

Potrzeba rozwoju powiązań między uczelniami a przemysłem wywołana przemianami w nauce, technice i przemyśle zmienia tradycyjne formy i klimat pracy w uczelniach oraz w przedsiębiorstwach regionu. Z jednej strony nauka coraz szerzej wkracza do przemysłu, technologie w coraz większym stopniu opierają się o wyniki badań naukowych, z drugiej strony badania naukowe są w coraz większej mierze pobudzane przez rozwój technologii, rozwój nauki jest coraz bardziej uzależniony od rozwoju i upowszechniania urządzeń technicznych.

Jednym z najważniejszych wyzwań w gospodarce regionu będzie więc stworzenie, podobnie jak to ma miejsce w krajach wysoko rozwiniętych, infrastruktury instytucjonalnej i prawnej komercjalizacji nauki oraz techniki. Brak rozwiniętej infrastruktury komercjalizacji nauki i techniki w województwie śląskim powoduje, że inwestowanie w nowe technologie i tworzenie nowych firm jest związane ze zbyt wysokim ryzykiem, hamującym w konsekwencji wykorzystanie badań naukowych w gospodarce.

Regionalny System Innowacji, powstały w efekcie realizacji projektu RIS-Silesia, powinien być konsekwentnie rozwijany poprzez budowanie partnerstwa i współpracy między organizacjami

wsparcia biznesu, sektorem B+R, samorządem terytorialnym oraz firmami, a także poprzez wzmacnianie i wykorzystanie potencjału regionalnego sektora akademickiego i naukowo-badawczego dla rozwoju przedsiębiorczości i wzmocnienia konkurencyjności regionu.

Kierunek działań 3: Podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej regionu

Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu będzie prowadzić do zwiększenia nowoczesności gospodarki, transferu technologii, rozwoju kooperujących przedsiębiorstw. Tym samym na zasadzie synergii będzie przyrastać liczba nowych miejsc pracy i zwiększy się zdolność konkurencyjna regionu. Wymaga to przede wszystkim działań w zakresie tworzenia stref aktywności gospodarczej, przygotowywania nowych, uzbrojonych, dostępnych komunikacyjnie terenów pod inwestycje, o uregulowanych kwestiach własności, oraz rozwinięcia sieci instytucji otoczenia biznesu.

W tym celu powinna również nastąpić mobilizacja regionalnego potencjału finansowego na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i różnicowania gospodarki, w szczególności w kierunku tworzenia regionalnych funduszy inwestycyjnych, skoncentrowanych na dziedzinach zwiększonego ryzyka, pozyskiwania kapitału i przedsiębiorców z otoczenia światowego.

Działania związane z tworzeniem infrastruktury finansowej powinny się koncentrować m.in. na tworzeniu regionalnych funduszy kapitałowych, inwestujących w obszarze tak zwanej luki kapitałowej, przy wykorzystaniu partnerstwa publiczno-prywatnego, w szczególności tam, gdzie występuje duży poziom ryzyka (komercjalizacja wyników B+R), zniechęcający do inwestowania kapitału prywatnego. Tego typu partnerstwo pozwoli na zachęcenie prywatnych inwestorów, zarówno z regionu, jak i spoza niego, do inwestowania w tym szczególnym i ważnym obszarze.

Należy także prowadzić skoordynowane działania samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, przedsiębiorstw i ich organizacji w celu pozyskiwania inwestorów krajowych i zagranicznych.

Kierunek działań 4: Modernizacja sektora rolno-spożywczego i rozwijanie działalności pozarolniczej

Koniecznym elementem rozwoju gospodarki regionu jako całości jest modernizacja sektora rolno-spożywczego, przyczyniająca się do podniesienia jego konkurencyjności w kraju i za granicą. Przeobrażenia obejmujące zarówno organizację, profil i jakość produkcji pozwalają na stworzenie nowych możliwości rozwojowych gospodarstw rolnych. Do głównych wyzwań w zakresie modernizacji sektora rolno-spożywczego zaliczyć należy m.in.: podnoszenie jakości produktów rolnych, certyfikacja i kontrola oraz kreowanie produktów markowych i ekologicznych oraz promocja produktów żywnościowych o wysokiej jakości, promowanie partnerstwa i współpracy pomiędzy producentami żywności oraz przetwórcami, tworzenie tzw. grup spółdzielczych. Ponadto należy wspierać poprawę komunikacji handlowej producentów żywności z odbiorcami na rynkach światowych – tworzenie sieci kooperacji z partnerami zagranicznymi oraz wprowadzanie i upowszechnianie technik sprzedaży wykorzystujących narzędzia internetowe. Aby poprawić konkurencyjność eksportowanych produktów rolnych z województwa na rynki światowe, należy stworzyć warunki do magazynowania, konfekcjonowania i standaryzacji produkcji. Istotne jest również w tym aspekcie przełamywanie niekorzystnego wizerunku ekologicznego województwa służące poprawie postrzegania produktów żywnościowych wytwarzanych w regionie.

Konkurencyjność sektora rolno-spożywczego zależy również od prowadzenia procesów zmian własnościowych zorientowanych na scalanie gruntów i konsolidację gospodarstw.

Równoległy do restrukturyzacji rolnictwa powinien być proces kreowania alternatywnych funkcji rozwojowych dla obszarów wiejskich poprzez promowanie na terenach wiejskich nowych działalności gospodarczych – pozarolniczych, a w szczególności turystyki, rekreacji i usług.

Do głównych działalności pozarolniczych możemy zaliczyć agroturystykę jako nową funkcję obszarów wiejskich oraz produkcję w zakresie odnawialnych źródeł energii.

Kierunek działań 5: Zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu

Gospodarka turystyczna oceniana jest jako najbardziej przyszłościowy pod względem dynamiki rozwoju dział gospodarki narodowej. Podniesienie atrakcyjności turystycznej regionu przyczyni się zatem do rozwoju działalności związanych z turystyką, gastronomią, wypoczynkiem i rekreacją. Istotne jest wypracowanie i rozwój regionalnych produktów markowych w turystyce, między innymi takich jak turystyka biznesowa, miejska i kulturowa, wiejska, pielgrzymkowa, rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna.

Należy również podjąć działania ukierunkowane na rozbudowę zaplecza noclegowo-gastronomicznego, infrastruktury turystycznej na terenach o walorach przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych, identyfikację, ochronę i turystyczne zagospodarowanie obiektów dziedzictwa kulturowego, tworzenie centrów sportowo-rekreacyjnych z bazą hotelarską oraz zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne zbiorników wodnych.

Konieczne jest także zbudowanie sprawnego systemu promocji produktów turystycznych w kraju i za granicą, obejmującego zintegrowaną sieć informacji i obsługi turystycznej, z zastosowaniem technik informatycznych. Zmiany w tym zakresie pozwolą na wykreowanie nowego wizerunku regionu, będą stymulowały rozwój nowych przedsiębiorstw i powstawanie nowych miejsc pracy.

Kierunek działań 6: Wspieranie procesów poprawy efektywności i adaptacji rynkowej tradycyjnych gałęzi przemysłu

Dominująca pozycja tradycyjnych sektorów w strukturze gospodarki regionu powoduje, iż wszelkie działania podejmowane wobec nich rzutują znacząco na kondycję całej gospodarki regionu. Wprowadzenie gospodarki rynkowej w pełni ujawniło nierentowność wielu zakładów przemysłowych, a także ich niską innowacyjność. Jednym z efektów dotychczasowych przemian gospodarczych regionu jest coraz szybszy rozwój nowoczesnych gałęzi przemysłu, takich jak: elektronika, przemysł samochodowy, przetwórstwo spożywcze.

Konieczna jest dalsza kontynuacja procesów transformacji gospodarczej regionu – głównie tradycyjnych sektorów przemysłu. Rozpoczęty już w latach 90. ubiegłego stulecia proces restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego związany jest z obniżeniem mocy produkcyjnych oraz znacznym zmniejszeniem zatrudnienia. Oba te zjawiska uznawane są obecnie za największe problemy regionu.

Na bazie przemysłu wydobywczego rozwijają się branże związane z jego obsługą, czyli przede wszystkim nowoczesny przemysł maszynowy, dysponujący odpowiednim parkiem oraz doświadczoną kadrą pracowniczą. Po trudnościach transformacji na początku lat dziewięćdziesiątych przemysł ten zaistniał na wielu rynkach zagranicznych i stanowi dziś ważny element gospodarczego krajobrazu województwa. Należy mieć jednak na uwadze, że dla utrzymania pozycji konkurencyjnej górnictwa konieczne będzie systematyczne zwiększanie nakładów na jego modernizację i wprowadzanie nowych technologii.

Drugim obok górnictwa głównym przemysłem regionu jest hutnictwo, które również przechodzi głęboki proces restrukturyzacji. W sektorze tym znacznie szybciej dokonują się przemiany restrukturyzacyjne niż w górnictwie, dlatego też przeważająca liczba największych zakładów tej branży zmienia swoje oblicze. Należy kontynuować ograniczenie wykorzystania urządzeń najbardziej zanieczyszczających środowisko oraz wprowadzanie nowych proekologicznych sposobów produkcji.

Działania wobec tradycyjnych sektorów nie powinny się ograniczać do łagodzenia negatywnych skutków restrukturyzacji, ale również dotyczyć podnoszenia ich konkurencyjności i wspierania procesów adaptacji rynkowej – wykorzystując poprawiającą się koniunkturę na rynkach światowych.

CEL STRATEGICZNY IV: POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA NATURALNEGO I KULTUROWEGO ORAZ ZWIĘKSZENIE ATRAKCYJNOŚCI PRZESTRZENI

Idea zrównoważonego rozwoju zakłada harmonizację rozwoju gospodarczego i społecznego z ochroną walorów środowiskowych. Polepszenie jakości środowiska naturalnego województwa śląskiego zwiększy atrakcyjność regionu (zarówno inwestycyjną, jak i turystyczną), poprawi jakość życia obecnych mieszkańców i zabezpieczy możliwości rozwojowe przyszłych pokoleń.

Poprawa jakości środowiska przyrodniczego musi uwzględniać m.in.: zmniejszenie ilości zanieczyszczeń odprowadzanych do wód i gruntów, budowę systemu oczyszczalni ścieków, ograniczanie zanieczyszczeń powierzchniowych gruntów. Istotną będzie racjonalna gospodarka odpadami poprzez stworzenie infrastruktury do wtórnego ich wykorzystania, a także usuwania i bezpiecznego unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych. Duże znaczenie będzie miała budowa systemu retencji wód powierzchniowych, ograniczenie nadmiernego ich zasolenia, a także objęcie szczególną ochroną najbardziej zasobnych zbiorników wód podziemnych. Zwiększeniu atrakcyjności terenu województwa będzie także sprzyjać zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz ochrona zasobów leśnych.

Dla poprawy atrakcyjności terenu ważną jest również ochrona istniejących zasobów przyrodniczych, będących wyrazem bioróżnorodności regionu. Istotne jest także podjęcie działań dla podniesienia i utrzymania atrakcyjności krajobrazu. Bogate zasoby przyrodnicze powinny służyć rozwojowi turystyki przyjaznej środowisku i kreowaniu proekologicznych zachowań mieszkańców.

Ochrona istniejących zasobów przyrodniczych powinna opierać się na świadomym kształtowaniu dziedzictwa kulturowego, służącego następnym pokoleniom mieszkańców województwa.

Cel ten realizowany będzie również poprzez rewitalizację centrów miast i układów miejskich, tworzenie wielofunkcyjnych ośrodków wiejskich, rewitalizację terenów poprzemysłowych, przebudowę zdegradowanych lub przeludnionych dzielnic.

Kierunek działań 1: Wspieranie rozwoju obszarów metropolitalnych

Współczesne metropolie organizują życie polityczne i gospodarcze regionów i całych krajów. Obszary metropolitalne w najbliższej przyszłości winny stać się punktem styku polskiej gospodarki z gospodarką światową oraz środowiskiem zdolnym do absorpcji, adaptacji i przede wszystkim kreowania innowacji.

W województwie śląskim, jednym z najbardziej zurbanizowanych regionów Polski, szczególnego znaczenia nabierają zagadnienia rozwoju i integracji aglomeracji miejskich. Aglomeracje miejskie są ośrodkami gospodarczego wzrostu i innowacji, a oddziałując na otoczenie, stają się centrami obszarów metropolitalnych. Nadanie aglomeracjom odpowiedniej „masy krytycznej” prowadzić będzie do wykreowania Skonsolidowanego Śląskiego Obszaru Metropolitalnego, integrującego aglomeracje miejskie województwa śląskiego. Rozwój funkcji metropolitalnych promuje rozwój infrastruktury społecznej, kultury, edukacji i wiedzy, co w rezultacie powinno ułatwić zachodzące procesy transformacji tradycyjnej struktury gospodarki.

Kształtujący się Śląski Obszar Metropolitalny w powiązaniu z obszarem krakowskim stanowi największą w kraju koncentrację ludności i potencjału gospodarczego, a także jedną z największych koncentracji zagranicznych inwestycji przemysłowych.

Agglomeracje miejskie, stanowiąc centra obszarów metropolitalnych, mogą stać się biegunami regionalnego rozwoju w województwie śląskim, a odpowiednio dobrze powiązane infrastrukturą techniczną między sobą, jak i z innymi europejskimi aglomeracjami mogą także odgrywać bardziej znaczącą rolę na arenie europejskiej.

Agglomeracje, jako ośrodki gospodarczego wzrostu i innowacji, oddziałują na otoczenie poprzez dyfuzję, a oddziaływanie to tworzy na terytorium województwa śląskiego w miarę

wyrównane warunki życia i równe szanse życiowe wszystkich jego mieszkańców. Z tego też względu rozwijanie funkcji metropolitalnych aglomeracji miejskich ma kapitalne znaczenie dla społecznego i gospodarczego rozwoju województwa śląskiego.

Konieczne jest podjęcie działań mających na celu ukształtowanie się silnego organizmu aglomeracji stanowiących centra obszarów metropolitalnych, w wymiarze prawnym, organizacyjno-administracyjno-gospodarczym. Ponadto należy wesprzeć starania zmierzające do zmiany struktury własności firm świadczących usługi publiczne na poziomie lokalnym, ponadlokalnym i regionalnym w celu lepszego zarządzania tymi przedsiębiorstwami.

Kierunek działań 2: Zagospodarowanie centrów miast oraz zdegradowanych dzielnic

Zasadniczym elementem podniesienia atrakcyjności miast regionu i głównym warunkiem wzrostu jakości życia staje się zagospodarowanie centrów oraz przebudowa dzielnic zdegradowanych, charakteryzujących się złym stanem technicznym i niskim standardem życia mieszkańców. Działania te powinny obejmować modernizację struktury urbanistycznej, rozbudowę i dostosowanie istniejącej infrastruktury do zachodzących procesów suburbanizacji oraz stworzenie warunków do wypoczynku i rekreacji.

Zachodzące w województwie przemiany gospodarcze i społeczne mają bezpośredni wpływ na procesy zachodzące w miastach województwa śląskiego – ich depopulację, degradację przestrzeni miejskich, substandaryzację zasobów mieszkaniowych oraz niską jakość przestrzeni publicznych. Wiele miast województwa wymaga modernizacji struktury urbanistycznej (zwłaszcza historycznych osiedli robotniczych i dzielnic o zabudowie typu „blokowiska”), rewitalizacji centrów miast i starych oraz zabytkowych dzielnic, a także stworzenia warunków do wypoczynku i rekreacji. Dodatkowym czynnikiem powodującym degradację przestrzeni miejskich jest wysokie natężenie ruchu tranzytowego, prowadzonego przez centra miast. Zachowanie i odpowiednie wyeksponowanie walorów środowiska kulturowego miast, w tym charakterystycznych dla przemysłowych tradycji regionu obiektów poprzemysłowych, będzie miało istotne znaczenie dla nadania krajobrazowi miast województwa śląskiego indywidualnego charakteru. Wysokie walory przestrzeni wspierają proces restrukturyzacji obszarów zdominowanych przez tradycyjne przemysły i pilnie wymagających rekultywacji. Nasilający się proces urbanizacji stref podmiejskich aglomeracji powoduje zagospodarowanie najbliższej położonych małych miast i gmin wiejskich w sposób dekomponujący ich dotychczasową strukturę funkcjonalno-przestrzenną i powodujący powstawanie zagrożeń dla krajobrazu przyrodniczo-kulturowego i ładu przestrzennego.

Postępująca urbanizacja obrzeży miast powoduje zmniejszanie powierzchni terenów zielonych i otwartych oraz prowadzi do nieodwracalnych zmian w krajobrazie. Ośrodki osadnicze wymagają gruntownej rehabilitacji i restrukturyzacji przestrzeni miejskich, poprawy ich wewnętrznej struktury przestrzennej, ekonomicznej i społecznej oraz realizacji brakujących powiązań komunikacyjnych. Ośrodki miejskie wymagają podniesienia standardu i rozbudowy infrastruktury społecznej i technicznej oraz wzmocnienia funkcji miejskich decydujących o ich randze i konkurencyjności.

Można spodziewać się zwiększenia negatywnych rezultatów procesu suburbanizacji, jeżeli nie zostaną podjęte odpowiednie działania ukierunkowane na polepszenie warunków mieszkaniowych w miastach, podniesienie jakości architektury i przestrzeni publicznych oraz radykalną zmianę wizerunku przemysłowych miast.

Kierunek działań 3: Rewitalizacja terenów zdegradowanych

Większość obszarów miejskich województwa śląskiego zawiera w sobie tereny przemysłowe lub z nimi sąsiaduje. Zakłady przemysłowe przez lata wrastały w krajobraz regionu, potwierdzając historię i tradycję, przez co stały się symbolami identyfikacji miejsca, elementami tożsamości regionu. W ostatnich latach przemysł podlega znacznym przemianom związanym między innymi z procesami globalizacji gospodarki, co powoduje degradację zurbanizowanych obszarów o przemysłowym charakterze, pozostawianie w centrach miast nieużytkowanych terenów i obiektów poprzemysłowych.

Przebudowie gospodarczej i społecznej oraz tworzeniu nowego wizerunku regionu towarzyszyć musi rewitalizacja terenów zdegradowanych, w tym poprzemysłowych, pogórnich i powojkowych. Znaczenie problematyki przekształcania terenów poprzemysłowych wynika z masowości ich występowania, a także z ich lokalizacji w potencjalnie wartościowych miejscach – centrach miast, w pobliżu arterii komunikacyjnych, w sąsiedztwie obszarów o walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Głównym celem tych działań będzie przystosowanie zdegradowanych terenów do pełnienia nowych funkcji, m.in.: gospodarczych, społecznych, rekreacyjnych, edukacyjnych, a w konsekwencji ich rewitalizacja i poprawa warunków życia mieszkańców. Działania w tym zakresie w istotny sposób przyczynią się również do podniesienia atrakcyjności regionu. Zakres prac, kosztowność oraz złożoność procesów związanych z rewitalizacją wymaga współpracy podmiotów publicznych i prywatnych. Niedostrzeżenie konieczności rewitalizacji skutkuje dalszą degradacją terenu oraz stwarza zagrożenie dla ludzi i środowiska.

W województwie śląskim, podobnie jak w całym kraju, nie istnieją rozwiązania systemowe ukierunkowane na kompleksowy proces przekształcania terenów poprzemysłowych. Konieczne jest więc przeprowadzenie ich rzetelnej inwentaryzacji i klasyfikacji, rozwiązanie kwestii własnościowych. Na przeszkodzie efektywnej rehabilitacji terenów zdegradowanych stają także bariery prawne i finansowe.

Kierunek działań 4: Kształtowanie ośrodków wiejskich

Rozwój i wzrost atrakcyjności terenów wiejskich uzależniony jest od potencjału ośrodków wiejskich. Powstanie wielofunkcyjnych ośrodków na terenach wiejskich wymaga tego, by były one wyposażone w odpowiednią infrastrukturę, przygotowane do skutecznego organizowania i integrowania życia oraz wspierania lokalnych inicjatyw na tych obszarach. Działalność ośrodków wiejskich stanowi ważne ogniwo wspierania inicjatyw na rzecz rozwoju rolnictwa poprzez zwiększenie potencjału zasobów ludzkich.

Ukształtowanie wielofunkcyjnych, zróżnicowanych oraz atrakcyjnych do zamieszkania ośrodków wiejskich wymaga tworzenia środowiska przyjaznego rozwojowi przedsiębiorczości, działalności ośrodków kulturalnych i edukacyjnych, rozwijania lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw. Niezbędne są także działania na rzecz rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, przyciąganie inwestycji przyjaznych środowisku i podnoszących atrakcyjność obszarów wiejskich oraz zniesienie barier przestrzennych – czasu dostępu ludności wiejskiej do usług oferowanych na terenach miejskich. Istotne jest również zapewnienie zbieżności i powiązania regionalnych kierunków rozwoju obszarów wiejskich z uwzględnieniem funkcji i oddziaływania obszarów metropolitalnych.

Uwzględniając rozwój ośrodków wiejskich w oparciu o specyficzne walory społeczno-kulturowe, należy również podjąć wysiłki zmierzające do zachowania ich różnorodności i spuścizny kulturowej. Dlatego też tak istotne jest zachowanie i kształtowanie krajobrazu, ochrona i wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego wsi, dokumentowanie i popularyzacja tradycji oraz wspieranie lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw skierowanych na kultywowanie tradycji obszaru wiejskiego.

Kierunek działań 5: Uporządkowanie i wdrożenie systemu gospodarki odpadami

Dla zapewnienia właściwego rozwoju regionu i poprawy atrakcyjności terenu ważne jest uporządkowanie gospodarki odpadami w województwie. Skuteczne wydzielenie odpadów niebezpiecznych i ich neutralizacja oraz bezpieczne składowanie pozostałych odpadów jest czynnikiem wpływającym na bezpieczeństwo istniejących zasobów przyrodniczych, w tym przede wszystkim wody i gleb. Minimalizacja ilości powstających odpadów, segregacja i powtórne wykorzystanie zmniejszy powierzchnię i pojemność składowisk oraz ogólne zużycie surowców.

Uporządkowaniu i wdrożeniu systemu gospodarki odpadami służyć powinna realizacja planów gospodarki odpadami na poszczególnych szczeblach administracji publicznej w zakresie

gospodarki odpadami komunalnymi, odpadami powstającymi w sektorze gospodarczym oraz odpadami niebezpiecznymi.

W zakresie gospodarki odpadami komunalnymi należy dążyć do uporządkowania pod względem organizacyjnym systemów zbiórki i transportu, podniesienia świadomości społecznej mieszkańców, podniesienia skuteczności selekcji odpadów oraz rozwoju selektywnej zbiórki odpadów wielkogabarytowych, budowlanych i niebezpiecznych wytwarzanych w grupie odpadów komunalnych.

W gospodarce odpadami powstającymi w sektorze gospodarczym podjęte działania winny być ukierunkowane w szczególności na ograniczenie ilości wytwarzanych odpadów, w tym poprzez stosowanie niskoodpadowych technologii produkcji, odzysk i ich unieszkodliwianie, w ostateczności ich bezpieczne składowanie oraz ograniczenie negatywnego wpływu składowisk odpadów na środowisko w szczególności starych, nieczynnych składowisk, niespełniających wymogów ekologicznych.

W gospodarce odpadami niebezpiecznymi głównym celem podejmowanych działań musi być maksymalne ograniczenie odpadów trafiających do środowiska, w tym na składowiska odpadów. Odpady niebezpieczne wytworzone w sektorze gospodarczym oraz odpady niebezpieczne wydzielone ze strumienia odpadów komunalnych winny być poddane odzyskowi lub unieszkodliwione w instalacjach istniejących na terenie województwa lub na terenie sąsiednich województw. W celu wydzielenia odpadów niebezpiecznych ze strumienia odpadów komunalnych należy zbudować sieć gminnych punktów zbiórki odpadów niebezpiecznych. Niezbędnym elementem tworzonego systemu musi być sieć stacji przeładunkowych odpadów niebezpiecznych. System gospodarki odpadami niebezpiecznymi, ze względu na istniejącą sieć instalacji do ich unieszkodliwiania, musi mieć zasięg ponadregionalny.

Kierunek działań 6: Utworzenie systemu kształtowania i wykorzystania zasobów wodnych

Ograniczone zasoby wodne województwa śląskiego wymuszają wdrożenie racjonalnego systemu zarządzania zasobami wodnymi. Uporządkowanie zasad zarządzania gospodarką wodną pozwoli na racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi oraz zmniejszenie zagrożenia ekologicznego związanego z deficytem wód powierzchniowych i podziemnych oraz ich rosnącym zanieczyszczeniem. Wody podziemne są nośnikiem wewnętrznego ciepła Ziemi, które może być wykorzystywane w różnych celach: między innymi do produkcji energii elektrycznej, w ciepłownictwie i balneologii. Niezbędne jest określenie możliwości pozyskania i zagospodarowania energii geotermalnej na terenie województwa.

Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi oraz konsekwentne prowadzenie działań zmierzających do poprawy ich jakości, ilości i dostępności w znaczący sposób poprawi warunki życia mieszkańców województwa śląskiego. Polepszeniu ulegnie jakość wód wykorzystywanych do zaspokajania potrzeb ludności i przemysłu. Należy również oczekiwać znaczącej poprawy jakości środowiska przyrodniczego, czego przejawem będzie wzrost bioróżnorodności, rozwój ekosystemów wodnych i związanych z wodami. W konsekwencji wzrośnie atrakcyjność regionu w aspekcie rozwoju turystyki.

Szczególnie ważne jest między innymi zmniejszenie ładunków zanieczyszczeń odprowadzanych do wód podziemnych i powierzchniowych, w tym budowa systemu oczyszczalni ścieków organizowanych w zlewniach rzek, eliminowanie zrzutów zasolonych wód kopalnianych do cieków, ochrona obiektów, które w naturalny sposób zapewniają retencję wodną oraz zwiększają procesy samooczyszczania się wód.

Odpowiednie gospodarowanie zasobami wodnymi pozwoli również na podniesienie bezpieczeństwa obszarów zagrożonych powodzią. W zakresie ochrony przeciwpowodziowej istotne jest wdrażanie zasad racjonalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego dolin rzecznych, w tym budowa wałów. Konieczne jest również stworzenie sprawnego systemu retencji wodnej (budowa zbiorników retencyjnych) oraz modernizacja urządzeń melioracyjnych. Trzeba także dążyć do

zachowania naturalnych zbiorników retencyjnych, takich jak: tereny podmokłe i nieuregulowane ciekły wodne.

Kierunek działań 7: Polepszenie jakości powietrza

Zapobieganie powstawaniu zanieczyszczeń powietrza oraz ograniczanie lub eliminowanie wprowadzanych do powietrza substancji zanieczyszczających, w celu zmniejszenia stężeń do dopuszczalnego poziomu, wpłynie pozytywnie na poprawę jakości gleb i wód powierzchniowych oraz w znacznym stopniu przyczyni się do polepszenia stanu zdrowia mieszkańców regionu. Poprawa jakości powietrza należy również do najistotniejszych elementów nowego wizerunku województwa.

Największym problemem w kontekście zanieczyszczenia powietrza w województwie śląskim jest wysokie stężenie pyłu zawieszonego. Pył zawieszony pochodzi z wielu źródeł komunalnych, przemysłowych i oddziaływania komunikacji. Głównie związany jest z ruchem samochodowym i zużyciem paliw na cele grzewcze i bytowe. Za emisję pyłu oprócz przemysłu odpowiada również gospodarka komunalna, powszechność stosowania węgla w indywidualnym ogrzewaniu oraz stosowanie paliw o niskiej jakości, a także spora ilość skorodowanych materiałów budowlanych zawierających azbest. Na jakość powietrza negatywnie wpływa także emisja gazowych zanieczyszczeń, w tym zwłaszcza zubożających warstwę ozonową tj. chlorowcopochodne węglowodory alifatycznych – CFC oraz powodujących efekt cieplarniany zwłaszcza CO₂. Problemy te będą rozwiązane zgodnie z programami ochrony powietrza.

W celu poprawy zaistniałej sytuacji należy przede wszystkim ograniczyć emisję pyłu związaną z wytwarzaniem energii cieplnej do celów bytowo-gospodarczych poprzez podłączanie do istniejących sieci ciepłowniczych, zwiększenie wykorzystania energii elektrycznej i gazu oraz lokalnych zasobów energii odnawialnej, stosowanie nowoczesnych technologii, przestrzeganie standardów energooszczędności w nowo budowanych i modernizowanych obiektach. Trzeba także ograniczyć emisję z transportu i komunikacji poprzez kontynuację inwestycji drogowych, w tym wspieranie działań zmierzających do wyeliminowania tranzytowego ruchu samochodowego z centrów miast, modernizację i przebudowę dróg, modernizację taboru komunikacji zbiorowej, rozwój i modernizację transportu szynowego, zmianę organizacji ruchu lokalnego i regionalnego, eliminowanie pojazdów niespełniających standardów technicznych. Należy również ograniczyć i likwidować emisję wtórną ze zwałowisk odpadów, w szczególności termicznie czynnych oraz wielkoobszarowych składowisk przemysłowych i komunalnych.

Kierunek działań 8: Ochrona przed hałasem

Hałas zalicza się do czynników środowiskowo uciążliwych, obniża warunki życia człowieka i powoduje negatywne konsekwencje dla zdrowia. Ma on inną specyfikę w porównaniu ze szkodliwością gazowych i pyłowych zanieczyszczeń, bowiem następstwa uciążliwości akustycznej – hałasu dotyczą głównie człowieka. Stałe zwiększanie się poziomu i zasięgu hałasu wynika z postępującej urbanizacji i komunikacji. Za najbardziej uciążliwe dla środowiska zewnętrznego źródła hałasu należy uznać przede wszystkim ruch drogowy, kolejowy i lotniczy oraz działalności prowadzone na terenach obiektów przemysłowych. Największe natężenie hałasu występuje wzdłuż ciągów komunikacyjnych (terenów położonych w bezpośrednim sąsiedztwie tras komunikacyjnych) oraz w obrębie obszarów przemysłowych. Jednak natężenie hałasu pochodzącego ze źródeł przemysłowych jest dużo mniejsze niż hałasu komunikacyjnego. Wpłynęło na to ograniczenie produkcji przemysłowej oraz likwidacja części szczególnie uciążliwych wydziałów produkcyjnych.

Do głównych kierunków działań zmierzających do ograniczenia poziomu hałasu w województwie zaliczyć należy sporządzenie mapy akustycznej województwa, budowę ekranów przeciwakustycznych przy drogach szybkiego ruchu przebiegających w pobliżu zabudowy mieszkaniowej, obsadzenie głównych tras komunikacyjnych pasami zieleni, modernizację środków transportu, w tym modernizację linii transportu szynowego z wymianą taboru. Ponadto konieczne jest opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem poziomu hałasu i

wprowadzaniem zapisów dotyczących standardów akustycznych danego terenu, a także rozbudowa systemu monitoringu hałasu oraz wzmoczenie kontroli jednostek gospodarczych w zakresie emitowanego hałasu.

Kierunek działań 9: Ukształtowanie regionalnego systemu obszarów chronionych

Dla zachowania bioróżnorodności, będącej wyrazem dziedzictwa przyrodniczego województwa śląskiego, konieczne jest odtwarzanie i utrzymywanie istniejących wartości przyrodniczych i kulturowych regionu, w tym zwiększenie i poprawa kondycji przyrodniczej terenów leśnych. Zależec od tego będzie bezpośrednia efektywna poprawa warunków życia mieszkańców regionu.

Zachowanie dziedzictwa przyrody jest nie tylko obowiązkiem wynikającym z przepisów prawa, ale także naszą powinnością wobec przyszłych pokoleń. Dlatego niezbędne jest utworzenie systemu chroniącego przyrodę o zróżnicowanej wartości i zagrożeniu oraz zapewniającego prawidłowe funkcjonowanie środowiska naturalnego. Należy opracować plany ochrony parków krajobrazowych oraz rezerwatów przyrody na terenie województwa. W skali krajowej zostały opracowane koncepcje systemu obszarów chronionych, np. Krajowy System Obszarów Chronionych, Ekonet – Polska, a ostatnio Europejskiej Sieci Ekologicznej – Natura 2000, w oparciu o które tworzone są rozwiązania systemowe w regionie.

Ukształtowanie regionalnego systemu obszarów chronionych wymaga podjęcia działań, w tym np.: waloryzację przyrody ożywionej i nieożywionej, określenie zagrożenia przyrody ożywionej (gatunki i siedliska przyrodnicze) i nieożywionej (opracowanie regionalnych czerwonych list i czerwonych ksiąg), wyznaczenie struktur ekologicznych i obszarów przyrodniczych o znaczeniu światowym, krajowym, regionalnym i lokalnym, utrzymanie i wzmocnienie korytarzy ekologicznych, określenie form ochrony przyrody adekwatnych do znaczenia i zagrożenia wartości przyrodniczych oraz struktur ekologicznych, opracowanie programów ochrony i restytucji gatunków i siedlisk przyrodniczych oraz struktur ekologicznych, stworzenie systemu informatycznego o obszarach chronionych dla potrzeb zarządzania i monitoringu systemu, opracowanie kompleksowego programu edukacji ekologicznej oraz wzmocnienie służb ochrony przyrody.

Podsumowanie - Struktura Strategii Rozwoju Województwa na lata 2000-2020

Wizja	Ugruntowany, pozytywny wizerunek; jedno z kilku centrów rozwoju cywilizacyjnego Polski stwarzające szanse rozwojowe mieszkańcom; ludność otwarta, przedsiębiorcza, kompetentna, ugruntowana tożsamość kulturowa; kreatywny region innowacyjny; dobrze rozwinięty system szkolnictwa i kształcenia ustawicznego; rozwijający nowe produkty; zdywersyfikowana struktura gospodarcza; rozbudowana i zmodernizowana infrastruktura; czyste we wszystkich wymiarach środowisko naturalne; duże walory przyrodnicze, kulturowe i krajobrazowe; otwarte na współpracę; organizujące procesy rozwojowe i współpracę społeczności lokalnych							
horyzontalne	Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa, w tym transgraniczna							
	Współpraca wewnątrzregionalna							
Priorytety dziedzinowe	Kultura, edukacja, mobilność i aktywizacja zasobów ludzkich	Integracja społeczna, bezpieczeństwo i zdrowie	Restrukturyzacja i rozwój gospodarki	Innowacje, technologie, działalność B+R	Ochrona i kształtowanie środowiska oraz przestrzeni	Transport, komunikacja i informacja		
Cele strategiczne	<i>Wzrost wykształcenia mieszkańców oraz ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych w poczuciu bezpieczeństwa społecznego i publicznego</i>		<i>Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki</i>		<i>Poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni</i>			
Kierunki działań	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poprawa jakości i dostępności szkolnictwa oraz jego dostosowanie do aktualnych i prognozowanych potrzeb rynku pracy 2. Rozszerzenie skali i zasięgu przekwalifikowań zawodowych i kształcenia ustawicznego 3. Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w kulturze i wzmocnienie środowisk twórczych 4. Upowszechnienie wśród społeczeństwa aktywnego stylu życia 5. Zintegrowanie systemu pomocy społecznej, aktywna polityka społeczna 6. Poprawa stanu zdrowia mieszkańców regionu oraz zapewnienie powszechności dostępu do świadczeń zdrowotnych 7. Poprawa warunków mieszkalnych 8. Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i przeciwdziałanie dezorganizacji i patologii społecznej 		<ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie warunków do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw 2. Wspieranie sektora B+R i wdrożeń nowych technologii 3. Podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej regionu 4. Modernizacja sektora rolno-spożywczego i rozwijanie działalności pozarolniczej 5. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu 6. Wspieranie procesów poprawy efektywności i adaptacji rynkowej tradycyjnych gałęzi przemysłu 		<ol style="list-style-type: none"> 1. Wspieranie rozwoju obszarów metropolitalnych 2. Zagospodarowanie centrów miast oraz zdegradowanych dzielnic 3. Rewitalizacja terenów zdegradowanych 4. Kształtowanie ośrodków wiejskich 5. Uporządkowanie i wdrożenie systemu gospodarki odpadami 6. Utworzenie systemu kształtowania i wykorzystania zasobów wodnych 7. Polepszenie jakości powietrza 8. Ochrona przed hałasem 9. Ukształtowanie regionalnego systemu obszarów chronionych 		<ol style="list-style-type: none"> 1. Optymalizacja i integracja systemu transportowego 2. Rozbudowa i unowocześnienie systemów energetycznych 3. Rozwój informatyki i telekomunikacji 4. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunalnej 	

IV. WDRAŻANIE I MONITORING STRATEGII

1. UWAGI OGÓLNE

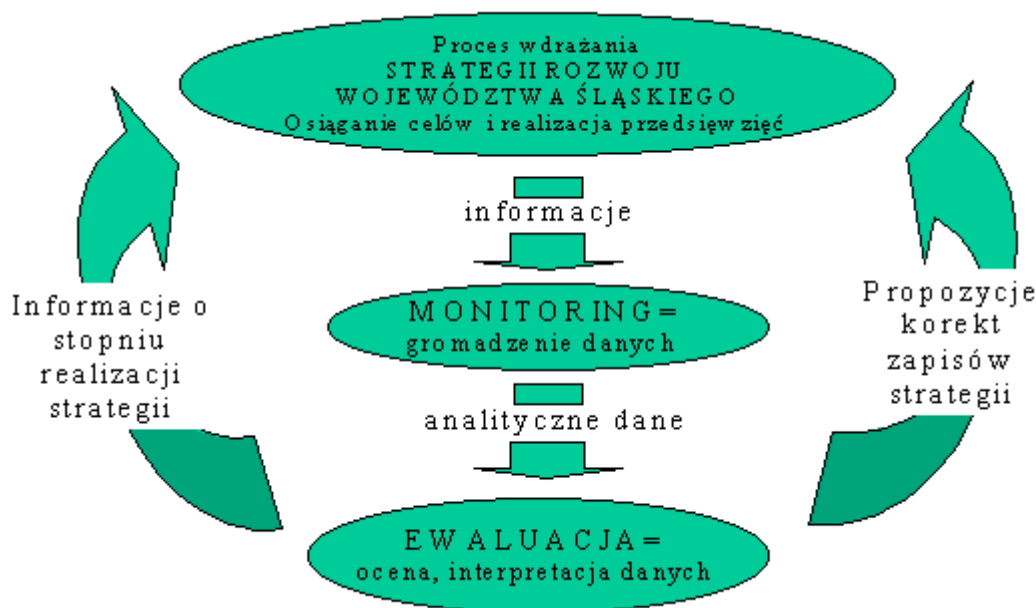
Istotnym wymogiem, stawianym dokumentom szczebla strategicznego, jest wewnętrzny system monitorowania i ewaluacji postępów we wdrażaniu oraz osiąganiu założonych celów, a w konsekwencji osiągnięcie stanu zakładanego w wizji. Gromadzenie i interpretacja danych dotyczących Strategii pozwala na bieżące korekty działań podmiotów wdrażających Strategię w razie wystąpienia nieprawidłowości.

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020 podlega systemowi monitoringu i ewaluacji powiązanego z systemem wdrażania. Osiągnięcie wyznaczonych w Strategii celów monitoringu uwarunkowane jest ilością i jakością informacji, których kształt jest narzucony procedurami monitoringowymi.

Metodyczne dążenia do realizacji celów podlegać muszą ocenie skuteczności, by w razie wykrycia nieprawidłowości było możliwe dokonywanie korekt działań na etapie wdrażania. Konieczne jest zatem stworzenie pełnego systemu, obejmującego:

- monitoring, czyli podsystem zbierania i selekcjonowania informacji,
- ewaluację, czyli podsystem oceny i interpretacji zgromadzonego materiału.

Funkcjonowanie systemu przedstawia poniższy schemat:

Podstawowym celem funkcjonowania systemu monitoringu Strategii jest gromadzenie i przetwarzanie informacji o stanie realizacji Strategii. Raporty monitoringowe, przygotowywane w oparciu o opisany model, mają stanowić narzędzie wspomagające podejmowanie decyzji przez Zarząd Województwa w sprawach związanych z realizacją Strategii.

2. SYSTEM WDRAŻANIA STRATEGII ROZWOJU

2.1. Instrumenty wdrażania

Wdrażanie Strategii będzie się odbywać poprzez programy operacyjne (regionalne, wojewódzkie i sektorowe). Istotnym elementem każdego programu jest szczegółowa projekcja alokacji środków na poszczególne cele i działania danego programu (tabele finansowe). Celowe jest stworzenie wokół strategii korzystnego klimatu dzięki włączeniu w proces opracowania programów

operacyjnych instytucji społecznych i gospodarczych. Szeroki horyzont, tworzony przez szereg współdziałających instytucji, przyczyni się wydatnie do sukcesu Strategii.

Podstawowe instrumenty wdrażania Strategii to:

- regionalne programy operacyjne
- wojewódzkie programy operacyjne
- kontrakty wojewódzkie
- inne programy operacyjne

2.2. Aparat instytucjonalny wdrażania Strategii

Organem odpowiedzialnym za wdrażanie Strategii jest Zarząd Województwa Śląskiego. Wykonuje on swoje zadania przy pomocy wydziałów merytorycznych Urzędu Marszałkowskiego. Ośrodkami koordynującymi współpracę w poszczególnych obszarach tematycznych będą stosowne wydziały merytoryczne Urzędu Marszałkowskiego, realizujące zadania w ramach sieci współpracy instytucjonalnej na rzecz realizacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego. Istnienie takiej sieci jest niezmiernie istotne ze względu na uzyskiwanie globalnych korzyści dla regionu w formie: polepszenia kanałów informacyjnych, wymiany doświadczeń i przeglądu aktualnej sytuacji, a także wzmacniania wzajemnej mobilizacji i partnerstwa społecznego.

Przewiduje się powołanie do życia Zespołu ds. Wdrażania Strategii. Do głównych zadań Zespołu będzie należeć koordynowanie prac poszczególnych wydziałów merytorycznych, by osiągnąć efekt synergii w procesie wdrażania. Zespół zostanie powołany zarządzeniem Marszałka Województwa Śląskiego. W skład Zespołu powinni wejść: członek Zarządu, przedstawiciele merytorycznych wydziałów Urzędu Marszałkowskiego, jednostek organizacyjnych Urzędu oraz przedstawiciele czterech subregionów województwa. W zależności od rodzaju zadań strategicznych do prac zespołu mogą być powoływani przez Marszałka Województwa (na stałe lub czasowo) eksperci.

Zespół będzie odpowiedzialny za następujące zadania:

- koordynację prac instytucji zaangażowanych we wdrażanie strategii,
- monitoring (analiza raportów z przebiegu realizacji strategii),
- dostarczanie syntetycznych informacji o procesach i uwarunkowaniach realizacyjnych strategii rozwoju dla Zarządu Województwa Śląskiego,
- nadzór nad prawidłowością realizacji Strategii.

3. MONITORING ORAZ RAPORTOWANIE STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

3.1. Istota systemu monitorowania i ewaluacji

Istotą monitoringu jest gromadzenie, opracowywanie i przekazywanie informacji przydatnych w zarządzaniu rozwojem województwa. Dlatego też przedmiotem monitoringu jest region, pojmowany jako spójny system społeczno-ekonomiczno-ekologiczny. Oznacza to, że rozwój będący efektem wdrażania Strategii powinien być ujmowany w następujących płaszczyznach:

- społeczność regionalna,
- gospodarka regionu,
- środowisko przyrodnicze,
- infrastruktura.

Głównymi obszarami monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego są:

- programy wojewódzkie,
- kontrakt wojewódzki,
- programy operacyjne,
- cele i priorytety wytyczone w strategii.

Proces monitorowania polegał będzie na systematycznym obserwowaniu zmian zachodzących w ramach poszczególnych programów oraz celów wytyczonych w Strategii. Analiza dokonujących się zmian prowadzona musi być stosownie do wewnętrznej struktury administracyjnej czy organizacyjnej regionu, tj. na poziomie subregionu.

Ze względu na zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa system monitoringu będzie funkcjonował w oparciu o zbiór informacji wynikających z rozwiązań Eurostatu dla regionów poziomu NTS II i NTS III oraz Głównego Urzędu Statystycznego i Urzędu Statystycznego w Katowicach.

Opis etapów monitoringu i ewaluacji wraz z jednostkami odpowiedzialnymi za ich realizację przedstawia niżej zamieszczona tabela:

LP	ETAP	ZADANIA	WYNIKI I PROCEDURY	REALIZUJĄCY PODMIOT
1.	Zbieranie danych i informacji	- zbieranie danych	materiał empiryczny stanowiący podstawę do analiz i ocen	Odpowiednie wydziały Urzędu Marszałkowskiego oraz inne instytucje zaangażowane, w tym przedstawiciele czterech subregionów, działania koordynowane przez Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich
2.	Analiza danych i informacji	- uporządkowanie, przetworzenie i analiza danych oraz ich archiwizacja - terminowe przekazywanie zebranego materiału do Wydziału Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich	materiałsłużący przygotowaniu raportów	Odpowiednie wydziały Urzędu Marszałkowskiego oraz inne instytucje zaangażowane, w tym przedstawiciele czterech subregionów, działania koordynowane przez Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich
3.	Przygotowywanie raportów	- zestawienie otrzymanych danych w raporty	roczne raporty (w razie potrzeby raportowanie kwartalne)	Odpowiednie wydziały Urzędu Marszałkowskiego koordynowane przez Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich
4.	Ocena wyników (porównanie z aktualnymi normami)	- ocena porównawcza osiągniętych wyników z założeniami	określenie stopnia wykonania przyjętych zapisów strategii (w wypadku stwierdzenia znacznych odchyleń przejście do punktu 5 oraz możliwość wprowadzenia raportów kwartalnych.)	Zespół ds. Wdrażania Strategii
5.	Identyfikacja odchyleń	- ocena rozbieżności pomiędzy założeniami a rezultatami	przygotowanie materiału dla dalszych działań	Zespół ds. Wdrażania Strategii
6.	Analiza przyczyn odchyleń	- poszukiwanie i określenie przyczyn zaistniałej sytuacji	przygotowanie materiału dla dalszych działań o charakterze korygującym	Zespół ds. Wdrażania Strategii
7.	Planowanie korekty	- zmiana dotychczasowych metod realizacji bądź wprowadzenie nowych	określenie i akceptacja działań korygujących	Zarząd Województwa, Sejmik Województwa na podstawie propozycji Zespołu ds. Wdrażania Strategii

3.2. Wskaźniki

Podstawowym celem monitoringu jest uzyskanie mierzalnych wyników progresji osiągnięcia celów Strategii. Wymusza to opracowanie szeregu wskaźników agregujących na poziomie strategicznym wyniki działań podejmowanych na rzecz rozwoju regionu w ramach opracowanej Strategii.

Wskaźniki monitoringowe, stanowiące podstawę oceny stopnia realizacji Strategii, zamieszczone zostały w załączniku. Zestaw wskaźników powstał w oparciu o wskaźniki wypracowane na potrzeby Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego, jak również dzięki propozycjom Zespołu ds. aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego i stanowi podstawę prac nad modelem ewaluacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego.

3.3. Ewaluacja (OCENA) realizacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego

W szerokim aspekcie ewaluacja dotyczy realizacji strategii oraz jej wpływu na wszelkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego. Ewaluacja musi także odpowiadać na pytanie, w jakim stopniu strategia rozwiązuje realne problemy regionu i jego społeczności.

W wąskim aspekcie ewaluacja koncentruje się na realizacji poszczególnych elementów Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego, przy czym kryteriami oceny zapisów strategii są:

- wskaźniki realizacji celów i zadań strategii,
- rozwiązywanie problemów (wyzwań przyjętych w strategii),
- realizacja wizji rozwoju regionu (wg przyjętych składników wizji).

Ewaluacja działań wynikających ze Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego będzie się opierała na trzech rodzajach ocen:

- **ex ante** (ocena przed realizacją działań) – ewaluację ex ante stosuje się przy ocenie sytuacji wejściowej, czy i w jaki sposób strategia wpłynie na grupy docelowe, przyczyni się do poprawy sytuacji w województwie,
- **ex tempore** (ocena w trakcie realizacji działań) – odpowiada na pytanie, czy przyjęte cele i podjęte w następstwie działania zmierzają w dobrym kierunku,
- **ex post** (ocena po realizacji działań) – ocena długoterminowego wpływu strategii na grupy docelowe, czy efekty wynikłe z zastosowania strategii są trwałe.

W obszarze wpływu strategii na gospodarkę regionalną ewaluacja strategii musi uwzględnić następujące aspekty:

- powiększanie zasobów / kompetencji regionu,
- wspieranie wzrostu gospodarczego,
- przeciwdziałanie bezrobociu,
- przyciąganie środków zewnętrznych (publicznych i prywatnych),
- wzrost konkurencyjności / atrakcyjności regionu,
- procesy innowacyjne.

3.4. Raporty

Podstawowym dokumentem w procesie monitoringu i ewaluacji jest raport monitoringowy Strategii. Dokument ten będzie powstawał w oparciu o dane zawarte w raportach cząstkowych oraz dane pochodzące ze statystyki ogólnej. Odpowiedzialnym za raportowanie czyni się wszystkie podmioty zaangażowane w realizację Strategii. Raport monitoringowy Strategii będzie sporządzany przez Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich i przekazywany Zespołowi ds. Wdrażania Strategii. Raport ten, poprzez odpowiednie wskaźniki, wskazywał będzie stan realizacji

Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego. Stanowić on będzie podstawę do podejmowania ewentualnych działań korygujących. Raport monitoringowy Strategii sporządzany będzie w okresach rocznych, w terminie do końca lutego roku następującego po okresie będącym przedmiotem monitorowania. Zasadniczym okresem monitorowania jest rok kalendarzowy. Raporty częściowe, sporządzane przez poszczególne wydziały merytoryczne, będą przekazywane do Wydziału Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich w terminie do końca stycznia roku po okresie monitorowania. W tym samym terminie inne jednostki zaangażowane we wdrażanie Strategii są zobowiązane do przedstawienia swoich raportów częściowych.

Raporty monitoringowe podlegają zatwierdzeniu przez Zarząd Województwa Śląskiego. Na podstawie informacji zawartych w raportach Zarząd podejmuje działanie mające na celu usunięcie ewentualnych nieprawidłowości. Raporty monitoringowe stanowią ponadto podstawę do wszelkich prac aktualizujących dokumenty strategii rozwoju województwa, w tym także przedłużających okres obowiązywania strategii na kolejne lata. W razie wydłużenia obowiązywania strategii analogicznemu wydłużeniu ulegnie okres sporządzania raportów monitoringowych.

Spis załączników

Załącznik 1

Spójność dokumentów strategicznych i planistycznych szczebla krajowego i regionalnego ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020

Załącznik 2

Wzajemne relacje Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2020 i Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego

Załącznik 3

Lista wskaźników do monitoringu

Załącznik 4

Osoby uczestniczące w pracach nad Strategią rozwoju województwa śląskiego

Załącznik 5

Materiały źródłowe

Spójność dokumentów strategicznych i planistycznych szczebla krajowego i regionalnego ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020

W procesie aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa nie można pominąć dokumentów strategicznych wyższego rzędu, takich jak: Wstępny Projekt Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013, Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa 2007-2013, Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013, Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski, Założenia polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa do 2020 roku, Strategia Rozwoju Transportu na lata 2007-2013 oraz Wstępny Projekt Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007-2013. Należy również pamiętać, że na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2015 powstały dokumenty takie jak: Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2003-2013, Program Ochrony Środowiska Województwa Śląskiego do 2004 roku oraz cele długoterminowe do roku 2015, Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego, Kompleksowy program gospodarki odpadami niebezpiecznymi w regionie Polski południowej, Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych dla Województwa Śląskiego na lata 2000-2015, Wojewódzki program wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałaniu ich wykluczeniu społecznemu na lata 2003-2005, Program łagodzenia w regionie śląskim skutków restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego. Wspomniane dokumenty stanowią podstawę realizacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Wstępny projekt Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013

Zgodnie ze Wstępnym projektem Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 należy zwrócić szczególną uwagę na podjęcie i uruchomienie przedsięwzięć, które zapewnią utrzymanie gospodarki na ścieżce wysokiego wzrostu, w następstwie umocnienia konkurencyjności regionów i przedsiębiorstw oraz wzrostu zatrudnienia, przy zapewnieniu wyższego poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Cele, kierunki działań oraz przedsięwzięcia zaproponowane w dokumencie wynikają z dokumentów strategicznych, zarówno horyzontalnych, sektorowych i regionalnych. W oparciu o prognozy ludnościowe załączone do Wstępnego projektu Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 można wysnuć następujące wnioski dla województwa śląskiego: liczba urodzeń będzie ulegać niewielkim wahaniom, zmniejszy się liczba ludności kraju, wystąpi tendencja wzrostowa w średnim wieku mieszkańca Polski, istotnie wzrosnie liczba osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Prognozy ekonomiczne wskazują na długoterminowe tempo wzrostu PKB rządu 5,0%, równocześnie tempo wzrostu konsumpcji prywatnej i publicznej, inwestycji, eksportu i importu powinno być równe z tempem wzrostu produktu. Ze względu na transfery unijne nastąpi w Polsce wzrost inwestycji o 5%. Na rynku pracy nastąpi poprawa poprzez spadek stopy destrukcji miejsc pracy oraz poprawę przeciętnej jakości zasobów pracy. Zgodnie z prognozą dot. projekcji wydatków socjalnych w latach 2004-2020 spodziewany jest realny wzrost wydatków socjalnych, jednak na poziomie niższym niż wzrost PKB. W przyjętych scenariuszach makroekonomicznych i rynku pracy, zakładany wzrost zatrudnienia i spadek bezrobocia powodują utrzymanie się obecnej dynamiki spadku poziomu aktywności zawodowej ludności. Postulowana w ramach NPR na lata 2007-2013 nowa koncepcja polityki rozwoju regionalnego wymienia dwa względnie autonomiczne podmioty jej prowadzenia. Działania rządu w tym zakresie będą określone w Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego, natomiast działania samorządów województw będą określały strategie rozwoju województw. Priorytety i cele Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 zostały uwzględnione przy opracowaniu Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Wstępny projekt Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007-2013

Założenia Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007-2013 są dokumentem, który w chwili obecnej jest poddany szerokim konsultacjom społecznym. Narodowa Strategia Rozwoju

Regionalnego (NSRR) jest dokumentem określającym uwarunkowania, cele i kierunki wspierania rozwoju regionalnego przez państwo oraz koordynację polityki sektorowej w województwach. Dokument ten będzie określał priorytety i kryteria wyodrębniania obszarów wsparcia, zasady i kryteria wsparcia finansowego programów wojewódzkich z punktu widzenia polityki państwa. Będzie stanowił punkt odniesienia dla preliminowania wysokości i kierunków wydatkowania środków z budżetu państwa, w tym środków zagranicznych, na realizację kontraktów wojewódzkich oraz innych zadań (m.in. programów doradczych, informacyjnych oraz działań o charakterze pilotażowym) z zakresu rozwoju regionalnego. NSRR określi także sposób koordynacji działań wszystkich ministrów oraz funduszy celowych, które będą zgodne z celami i zasadami polityki rozwoju regionalnego państwa, są terytorialnie ukierunkowane i przewidziane do wdrożenia w ramach kontraktów. Priorytety i cele Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007 – 2013 zostały uwzględnione przy opracowaniu Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2020.

Założenia polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa

Dokument „Założenia polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa” przedstawia harmonogram zwiększania środków budżetowych na naukę oraz proponuje liczne mechanizmy stymulowania inwestycji w B+R ze źródeł pozabudżetowych (rozwiązania podatkowe, *venture capital*, montaż publiczno-prywatny). Tworzenie Regionalnych Strategii Innowacji jest jednym z działań mających na celu poprawienie efektywności wykorzystania funduszy strukturalnych. Celem niniejszego dokumentu jest określenie podstawowych założeń polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa, które będą odpowiadać zmianom zachodzącym w otoczeniu prawnym, ekonomicznym i organizacyjnym funkcjonowania polskiej nauki. Został on oparty na założeniu, że działalność badawczo-rozwojowa ma podstawowe znaczenie dla rozwoju cywilizacyjnego kraju oraz wzrostu innowacyjności i konkurencyjności jego gospodarki. Innowacyjność jest w nim rozumiana jako wynik oraz pochodna działalności naukowo-badawczej. Wynikające z dokumentu najważniejsze rekomendacje na lata 2005-2007 są szansą na zwiększenie gospodarczej użyteczności polskiej nauki, ukierunkowanie jej na wspieranie rozwoju ekonomicznego kraju oraz wzrost dobrobytu społeczeństwa. Zostały one zawarte w celu strategicznym III (Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki) Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020 i będą realizowane poprzez kierunek działań: wspieranie sektora B+R i wdrożeń nowych technologii.

Projekt Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013

Strategia proponuje wdrażanie modelu wielofunkcyjnego rozwoju wsi i rolnictwa. Cele strategiczne takie jak: wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich rozumiane jako różnicowanie działalności na obszarach wiejskich, zachowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych, poprawa infrastruktury społecznej oraz rozbudowa infrastruktury technicznej; poprawa konkurencyjności rolnictwa jako modernizacja i zmiana struktur gospodarstw rolnych, wzmocnienie rozwoju instytucjonalnego oraz wzmocnienie udziału i roli rolników na rynku produktów rolnych; wzmocnienie przetwórstwa rolno-spożywczego jako poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych oraz wspieranie wyrobu produktów tradycyjnych i regionalnych stanowią istotny wpływ na kształt Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego, które składa się nie tylko z obszarów silnie uprzemysłowionych, ale także z szerokiego pasa obszarów wiejskich. Cele i priorytety Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013 są realizowane poprzez cel strategiczny IV (poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni) i kierunek działań 4 (kształtowanie ośrodków wiejskich), cel strategiczny III (wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki) i kierunek działań 4 (modernizacja sektora rolno-spożywczego i rozwijanie działalności pozarolniczej) Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004 - 2013

Jest to dokument tworzący ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury i kreujący nowoczesnie pojmowaną politykę kulturalną państwa. Główny cel, jakim jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce stanowi kluczowe wyzwanie polityki państwa na najbliższe lata w wielu dziedzinach. Kultura, rozwijana także w celu niwelowania

dysproporcji rozwojowych pomiędzy różnymi regionami, przyczyniać się będzie niewątpliwie do poprawy spójności społecznej. Tym samym zwiększane będą równocześnie warunki dostępu do uczestnictwa w różnych przejawach i aktywnościach kultury. Wybrane jako priorytetowe dziedziny: dbałość o rozwój sztuki współczesnej, rozwój czytelnictwa i wzrost znaczenia książki, wspieranie roli szkół artystycznych w kształtowaniu kadr współczesnej kultury, rozwój instytucji kultury pełniących ważne funkcje w przekazie kulturowym czy wreszcie troska o kulturowe dziedzictwo narodowe – są zogniskowane na sprawach najważniejszych dla ciągłości i zmiany kultury polskiej w nadchodzących latach. Konieczne, aby podnieść jakość kulturową regionu. Priorytety i cele Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zostały uwzględnione w celu strategicznym I (wzrost wykształcenia mieszkańców oraz ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych w poczuciu bezpieczeństwa społecznego i publicznego), kierunku działań 3 (zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w kulturze i wzmocnienie środowisk twórczych) Strategii Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski

Celem prac nad Narodową Strategią Integracji Społecznej jest pomoc w procesie włączania się Polski w realizację drugiego z celów Strategii Lizbońskiej UE stawiającego na modernizację europejskiego modelu socjalnego, inwestowanie w ludzi oraz zwalczanie wykluczenia społecznego. Konkretnie działania mają przyczynić się do: dostosowania edukacji i szkolenia do wymogów życia i pracy w społeczeństwie opartym na wiedzy, rozwijania aktywnej polityki zatrudnienia przyczyniającej się do tworzenia większej liczby lepszych miejsc pracy, modernizacji systemu ochrony socjalnej, w tym systemów emerytalnych i ochrony zdrowia, m.in. w celu zapewnienia ich finansowej stabilności oraz odpowiedniej koordynacji z celami polityki edukacyjnej i polityki zatrudnienia, wspierania integracji społecznej, aby uniknąć pojawienia się trwale zmarginalizowanej klasy ludzi niezdolnych do funkcjonowania w społeczeństwie opartym na wiedzy. Konkretyzacja Strategii Lizbońskiej w obszarze integracji społecznej – Cele Nicejskie – obejmuje cztery podstawowe działania: zapewnienie dostępu do pracy, zasobów, praw, dóbr i usług dla wszystkich, zapobieganie ryzyku wykluczenia, pomoc najbardziej narażonym (wspieranie najsłabszych), mobilizacja wszystkich aktorów/organizacji ze sfery polityki, gospodarki oraz życia społecznego. Przedstawione działania będą realizowane w ramach celu strategicznego I i kierunku działań 5 (zintegrowanie systemu pomocy społecznej, aktywna polityka społeczna) Strategii Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Strategia Rozwoju Transportu na lata 2007-2013

Misją Strategii jest realizacja pierwszego, zasadniczego etapu prac, pozwalających na stworzenie w Polsce do 2020 roku, w oparciu o środki pochodzące z UE i środki krajowe, nowoczesnego, zintegrowanego gałęziowo i terytorialnie, bezpiecznego i przyjaznego dla środowiska systemu transportowego, pozwalającego na: utrzymanie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw i regionów, wzrost zatrudnienia oraz zwiększenie spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej kraju, osiągnięcie standardów usług transportowych, w tym standardów czasu i komfortu podróży, charakterystycznych dla krajów wysoko rozwiniętych. Strategia Rozwoju Transportu stawia sobie za zadanie godzenie celów gospodarczych i rozwojowych z ochroną środowiska i troską o zachowanie zasobów naturalnych. Celami Strategii Rozwoju Transportu na lata 2007-2013 są: nowoczesna sieć transportowa, nowoczesny rynek transportowy, integracja terytorialna i gałęziowa, bezpieczeństwo i troska o środowisko. Wymienione cele zostały uwzględnione przy konstruowaniu celu strategicznego II (rozbudowa i unowocześnienie systemów infrastruktury technicznej) i kierunku działań 1 (optymalizacja i integracja systemu transportowego) Strategii Województwa Śląskiego na lata 2000-2020. Na bazie Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2015 powstała strategia sektorowa dotycząca innowacji, strategia rozwoju turystyki oraz programy operacyjne. Wszystkie pozostają w ścisłej relacji ze strategią województwa jako rozwinięcie poszczególnych jej zagadnień i mają charakter podrzędny.

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2003-2013

W Unii Europejskiej aktywnych jest ponad 100 regionów innowacyjnych, tzn. takich, w których zrealizowano i wdrożono projekty regionalnych strategii innowacji. Przebudowa dotychczasowej, tradycyjnej struktury gospodarczej województwa śląskiego w nowy, europejski wymiar regionu innowacyjnego rozpoczęła się poprzez realizację projektu RIS-Silesia, który był prowadzony w

ramach 5 Programu Ramowego UE, od listopada 2001 do końca czerwca 2004 r. W wyniku realizacji projektu RIS-Silesia województwo śląskie jako pierwsze w kraju od 25 sierpnia 2003 r. posiada zatwierdzoną przez Sejmik Województwa Śląskiego Regionalną Strategię Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2003-2013. Zgodnie z przyjętą wizją roli innowacji w województwie śląskim realizacja Regionalnej Strategii Innowacji wspierać będzie rozwijanie przyjaznego klimatu dla innowacji w regionie, tak aby kreatywność oraz synergia współpracy przy tworzeniu, ulepszaniu i wdrażaniu innowacji prowadziły do zwiększenia poziomu innowacyjności w środowisku gospodarczym i badawczo-rozwojowym, wzmacniając konkurencyjność gospodarki województwa wobec innych regionów w Unii Europejskiej. Strategia tworzona w oparciu o hasło: „Wyobrażenia tworzą rzeczywistość” opiera się na trzech obszarach strategicznych: zwiększanie udziału firm wysokoinnowacyjnych wśród małych i średnich przedsiębiorstw, zwiększanie wykorzystania potencjału badawczo-rozwojowego, zapewnianie efektywnej pracy Regionalnego Systemu Innowacji w oparciu o wzajemne zaufanie, kreatywność i dążenie do doskonałości. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2003-2013 jest zgodna ze Strategią Rozwoju Województwa w celu strategicznym III (Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki) i kierunku działań: wspieranie sektora B+R i wdrożeń nowych technologii. Wyrazem gotowości środowiska do podejmowania wspólnych działań, skierowanych na podniesienie poziomu konkurencyjności województwa śląskiego w rozszerzonej UE, było podpisanie w dniu 19 maja 2004 r. Śląskiej Deklaracji na rzecz rozwoju „Kreatywnego Regionu Innowacyjnego” przez kadre zarządzającą 87 czołowych instytucji środowiska innowacyjnego regionu. Deklaracja zawiera zbiór wartości, odzwierciedla filozofię regionalnej strategii innowacji województwa śląskiego z położeniem nacisku na „współpracę ludzi kreatywnych”. Wdrażanie Regionalnej Strategii Innowacji stwarza warunki dla rozwoju przedsiębiorstw w naszym regionie, aby mogły sprostać wyzwaniom, jakie stawia przed nimi udział w Jednolitym Rynku Europejskim. Dla pierwszego okresu realizacji strategii innowacji, tj. na lata 2005-2008, opracowano Program Wykonawczy zawierający 30 projektów pilotażowych, które zgłaszane będą do finansowania w ramach funduszy strukturalnych. Ich realizacja pozwoli na wzmocnienie regionalnego systemu innowacji poprzez łączenie wokół sieci sektorowych i technologicznych, m.in.: centrów zaawansowanych technologii, centrów doskonałości, inkubatorów i parków technologicznych. Tworzą one platformy rozwojowe, stanowiące podstawę dla kreowania i rozwoju nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy, zgodnie z założeniami Strategii Lizbońskiej.

Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim na lata 2004-2013

Strategia określa priorytety rozwoju, cele i kierunki działań na rzecz turystyki do roku 2013. Głównym celem Strategii jest rozwój turystyki biznesowej, miejskiej, tranzytowej, aktywnej oraz agroturystyki. Wśród głównych zadań znalazły się także podnoszenie jakości usług turystycznych oraz budowa systemu wsparcia markowych produktów turystycznych. Główne cele jakościowe zawarte w Strategii zmierzają do: wydłużenia pobytów turystów w województwie śląskim, zwiększenia dochodów gmin i powiatów z turystyki w województwie śląskim, zwiększenia liczby turystów poza okresami szczytów wakacyjnych, poprawy wizerunku województwa, zwiększenia liczby ponownych wizyt gości, unowocześnienia infrastruktury turystycznej, zmniejszenia negatywnego oddziaływania turystyki na środowisko przyrodnicze, rozwoju współpracy i partnerstwa w regionie, gminach (klastery), wspomaganie rozwoju innych branż, podniesienia poziomu wiedzy humanistycznej i praktycznej oraz kultury zwiedzania turystów, poprawa zdrowia i kondycji fizycznej turystów. Cele te realizują cel strategiczny III (wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki) i kierunek działań 5 (zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu) Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

W grupie programów operacyjnych występują dwa dokumenty tematycznie związane z kwestiami ochrony środowiska i szeroko pojętej ekologii.

Program Ochrony Środowiska Województwa Śląskiego do 2004 roku oraz cele długoterminowe do roku 2015

Jest to dokument opracowany w celu realizacji na szczeblu regionalnym polityki ekologicznej państwa. Określa cele i priorytety ekologiczne, rodzaj i harmonogram działań proekologicznych planowanych do realizacji w województwie śląskim, a także instrumenty niezbędne do osiągnięcia

wyznaczonych celów, w tym mechanizmy prawno-ekonomiczne i środki finansowe. Dokument ten zakłada m.in.: utworzenie systemu kształtowania i wykorzystania zasobów wodnych, uporządkowanie i wdrożenie systemu gospodarki odpadami, polepszenie jakości powietrza, rewitalizację terenów przemysłowych i pogórnicych oraz ukształtowanie regionalnego systemu obszarów chronionych. Dokument ten jest zgodny z celami: strategicznym II (rozbudowa oraz unowocześnienie systemów infrastruktury technicznej), kierunek działań 4 (rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunalnej) oraz strategicznym IV (poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni), kierunek działań 2 (zagospodarowanie centrów miast oraz zdegradowanych dzielnic), kierunek działań 3 (rewitalizacja terenów zdegradowanych), kierunek działań 5 (uporządkowanie i wdrożenie systemu gospodarki odpadami), kierunek działań 6 (utworzenie systemu kształtowania i wykorzystania zasobów wodnych), kierunek działań 7 (poprawa jakości powietrza), kierunek działań 8 (ochrona przed hałasem), kierunek działań 9 (ukształtowanie regionalnego systemu obszarów chronionych) Strategii Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego

Podstawowym dokumentem służącym uporządkowaniu i wdrożeniu wojewódzkiego systemu gospodarki odpadami jest przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego. Ma on na celu uporządkowanie działań władz lokalnych oraz regionalnych, określając ramy dla planów bardziej szczegółowych, tj. planów powiatowych oraz gminnych. Plan ten został opracowany z myślą o realizacji celów założonych w polityce ekologicznej państwa oraz dla stworzenia w województwie zintegrowanej i wystarczającej sieci instalacji i urządzeń do odzysku i unieszkodliwiania odpadów. Służyć ma on skoordynowaniu działań na wszystkich decyzyjnych szczeblach zarządzania w celu zbudowania regionalnych systemów gospodarki odpadami, czyli realizuje cel strategiczny IV (poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni), kierunek działań 5 (uporządkowanie i wdrożenie systemu gospodarki odpadami) Strategii Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Kompleksowy program gospodarki odpadami niebezpiecznymi w regionie Polski południowej

Program został przyjęty przez Zarząd Województwa Śląskiego. Podstawowymi celami w gospodarce odpadami niebezpiecznymi jest: ograniczenie ilości wytwarzanych odpadów, odzysk i unieszkodliwianie odpadów, w ostateczności ich bezpieczne składowanie. Program realizuje cel strategiczny IV (poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni), kierunek działań 5 (uporządkowanie i wdrożenie systemu gospodarki odpadami) Strategii Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Celem przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób, rodzin i grup, włączenia do życia społecznego osób zmarginalizowanych oraz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych w województwie śląskim realizowane są dwa programy z zakresu obszaru pomocy społecznej.

Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych dla Województwa Śląskiego na lata 2000-2015.

Podstawowymi celami programu jest zapobieganie powstawaniu nowych problemów alkoholowych, zmniejszanie rozmiarów tych, które aktualnie występują oraz zwiększanie zasobów niezbędnych do radzenia sobie z już istniejącymi problemami. Program jest zgodny z Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020 w celu strategicznym I (wzrost wykształcenia mieszkańców oraz ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych w poczuciu bezpieczeństwa społecznego i publicznego) oraz realizuje kierunek działań 5 (zintegrowanie systemu pomocy społecznej, aktywna polityka społeczna) i kierunek działań 8 (zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i przeciwdziałanie dezorganizacji i patologii społecznej) Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Wojewódzki program wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałaniu ich wykluczeniu społecznemu na lata 2003-2005.

Celem strategicznym Programu jest poprawa w województwie śląskim warunków wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, ich integracji społecznej oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Działalność prowadząca do realizacji wymienionego celu polega z jednej strony na tworzeniu warunków zewnętrznych sprzyjających wyrównywaniu szans i społecznej integracji osób z niepełną sprawnością, z drugiej zaś na działaniach ukierunkowanych bezpośrednio na same osoby niepełnosprawne, prowadząc do wzmocnienia ich samodzielności i zdolności do samoorganizacji. Założono, że końcowym i długofalowym efektem realizacji Programu będzie wzrost poziomu integracji osób niepełnosprawnych w społeczności lokalnej oraz poprawa ich jakości życia. Program ten wpisuje się w Strategię Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020 i związany jest z realizacją celu strategicznego I (wzrost wykształcenia mieszkańców oraz ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych w poczuciu bezpieczeństwa społecznego i publicznego), kierunek działań 5 (zintegrowanie systemu pomocy społecznej, aktywna polityka społeczna) i kierunek działań 8 (zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i przeciwdziałanie dezorganizacji i patologii społecznej) Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Program łagodzenia w regionie śląskim skutków restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego

W województwie realizowany jest także pierwszy program o charakterze rządowo-samorządowym. Celem nadrzędnym programu jest podniesienie konkurencyjności regionu poprzez restrukturyzację gospodarki, zwiększenie jego atrakcyjności inwestycyjnej oraz rozwój zdolności adaptacyjnych mieszkańców na regionalnym rynku pracy. Ma to zostać osiągnięte poprzez rozbudowę i modernizację infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności województwa śląskiego, wzmocnienie zasobów ludzkich oraz wzrost konkurencyjności gospodarki województwa śląskiego. Jego celem jest zapobieganie negatywnym skutkom, jakie na śląskim rynku pracy wywołać może realizacja rządowego programu restrukturyzacji węgla kamiennego (tj. łagodzenie potencjalnych zagrożeń pogorszenia sytuacji na rynku pracy regionu, wywołanej w dużej mierze procesem likwidacji kopalń i kumulacją negatywnych skutków zwolnień pracowników). Program we wszystkich swych celach jest zgodny z celami Strategii Rozwoju Województwa: celem strategicznym II (rozbudowa oraz unowocześnienie systemów infrastruktury technicznej), celem strategicznym III (wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki) oraz celem strategicznym IV (poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni).

Zaktualizowany Wojewódzki Program Operacyjny Województwa Śląskiego na rok 2004 obowiązujący w latach 2005 - 2006

Zaktualizowany Wojewódzki Program Operacyjny Województwa Śląskiego na rok 2004 będzie obowiązywał w latach 2005-2006, a jego celem jest rozbudowa i modernizacja elementów infrastruktury technicznej, systemu oświaty, kultury i świadczeń społecznych oraz pobudzanie lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, służących podnoszeniu jakości życia mieszkańców regionu. Program ten jest zgodny ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020 we wszystkich celach strategicznych i realizuje wszystkie kierunki działań.

Oba programy operacyjne, wspomniane powyżej, posłużyły do zawarcia kontraktów wojewódzkich między rządem RP a samorządem województwa śląskiego.

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006 (ZPORR)

Jest to jeden z siedmiu programów operacyjnych, które posłużą do realizacji Narodowego Planu Rozwoju (NPR) oraz Podstaw Wsparcia Wspólnoty (PWW) na lata 2004-2006. Program ten rozwija cele NPR, określając priorytety, kierunki i wysokość środków przeznaczonych na realizację polityki regionalnej państwa, które będą uruchamiane z udziałem funduszy strukturalnych w pierwszym okresie członkostwa Polski w UE. W Uzupełnieniu ZPORR zawarte są usystematyzowane opisy

działań oraz szczegółowe informacje dotyczące: celów działań, sposobów ich realizacji, opisów kryteriów wyboru projektów, typu beneficjentów końcowych, wielkości i form pomocy, poziomu współfinansowania projektów z uwzględnieniem udziału środków pochodzących z UE i środków publicznych, wskaźników monitorowania oraz trybu rozpatrywania wniosków. W ramach wymienionych wyżej prac planistycznych, koordynowanych na szczeblu centralnym, Urząd Marszałkowski czynnie uczestniczył w opracowaniu dokumentu Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006. Realizuje on wszystkie cele strategiczne i kierunki działań Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Wzajemne relacje Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020 i Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego jest podstawowym aktem planistycznym samorządu województwa, obligatoryjnie sporządzanym przez organy samorządu województwa, a jego rzeczowy zakres określa ustawa z dn. 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Plan zasadniczo odnosi się do obszaru w granicach administracyjnych województwa śląskiego oraz uwzględnia ustalenia zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego i tworzy przestrzenne warunki do realizacji jej celów.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego wskazuje cele, kierunki i działania dotyczące przestrzennego rozwoju województwa na najbliższą dekadę, orientacyjnie do roku 2015, a tam, gdzie to jest możliwe, wskazuje także przykładowe konkretne zadania zgłaszane do realizacji przez gminy oraz różne instytucje i organy. Plan daje szerokiemu gronu odbiorców inspirację i motywację do dążenia ku wskazanym w Planie atrakcyjnym celom.

Plan wychodząc od poważnych wyzwań, jakie wiążą się z przechodzeniem od epoki przemysłowej do postindustrialnej, które przed województwem śląskim stawiają globalizacja i metropolizacja gospodarki światowej, zwraca uwagę na szczególną rolę, jaką w tym procesie mają do odegrania wielkomięskie aglomeracje województwa śląskiego. Dlatego za podstawowe zadanie polityki przestrzennej województwa przyjmuje modernizowanie przestrzennego zagospodarowania i otwieranie regionu na innowacyjną i konkurencyjną przestrzeń europejską oraz restrukturyzowanie miast i miejskich aglomeracji zdominowanych przez tradycyjne gospodarki i tworzenie miejsc o walorach sprzyjających wzrostowi efektywności gospodarowania. Jest to koncepcja odnowy województwa śląskiego i sprzyjania odtworzeniu orientacji innowacyjnej, z której Górną Śląsk słynął na progu ery industrialnej. Promuje ona rozwój obszarów metropolitalnych, który otwiera przed lokalnymi społecznościami w subregionach województwa możliwość twórczego rozwinięcia ogólnej polityki przestrzennej województwa śląskiego zgodnie z własnymi aspiracjami i ambicjami. Ustalenia Planu uzupełniają dodatkowe wyjaśnienia dotyczące sposobu realizacji Planu oraz jego monitorowania.

Wizja przyszłości przestrzeni województwa jest kształtowana przekonaniem, że realizacja polityki zawartej w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego powinna doprowadzić do:

- osiągnięcia trwałej i wysokiej konkurencyjnej pozycji województwa śląskiego (po przebudowie struktury przestrzennej) jako jednego z kilku centrów rozwoju cywilizacyjnego Polski XXI wieku, ważnego i atrakcyjnego regionu Europy Środkowej;
- uzyskania wizerunku województwa o przestrzennych warunkach realizujących zasady zrównoważonego rozwoju, sprawiedliwości i efektywności oraz bezpieczeństwa;
- uzyskania przestrzeni o wysokich walorach estetycznych architektury i krajobrazu, czerpiących z dziedzictwa przyrody i kultury oraz nadającej przestrzeni indywidualny wyraz.

Taką wizję przyszłości przestrzeni realizuje model przestrzennego zagospodarowania województwa oparty na koncepcji umiarkowanej policentrycznej koncentracji osadnictwa. Model ten tworzą:

- 4 obszary metropolitalne tożsame z przyjętymi w „Strategii...” obszarami polityki rozwoju – z centrami w aglomeracjach górnośląskiej (24 miasta), częstochowskiej, rybnickiej i bielskiej, razem kształtujące Skonsolidowany Śląski Obszar Metropolitalny, będący częścią Euroregionu Śląsko-Krakowskiego – jednego z najważniejszych biegunów rozwoju Polski – powiązanego z innymi wielkimi biegunami rozwoju Europy,
- pasma rozwoju (korytarze transportowo-osiedleńcze) o zróżnicowanych funkcjach składające się z jednostek osadniczych kształtujących się wzdłuż głównych ciągów infrastruktury technicznej i powiązanych komunikacyjnie z centrami obszarów metropolitalnych oraz kształtowanych celowo przez lokalizowanie w nich funkcji dynamizujących rozwój i chroniących środowisko,

- strefy wielofunkcyjne o charakterze rolniczo-mieszkaniowym, rekreacyjno-leśnym, turystyczno-rolniczym, rolniczo-leśnym, z lokalnymi ośrodkami równomiernie rozmieszczonymi na całym Skonsolidowanym Śląskim Obszarze Metropolitalnym, w tym obszary działań aktywizujących rozwój lokalny i ukierunkowanych na pobudzanie rozwoju społeczno-gospodarczego i zmniejszenie dysproporcji w warunkach życia w regionie.

Generalny cel polityki określono jako: *Kształtowanie harmonijnej struktury przestrzennej województwa śląskiego sprzyjającej wszechstronnemu rozwojowi województwa*, natomiast szczegółowe cele polityki przestrzennej to:

- I. Dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województwa
- II. Wzmocnienie funkcji węzłów sieci osadniczej
- III. Ochrona zasobów środowiska, wzmocnienie systemu obszarów chronionych i wielofunkcyjny rozwój terenów otwartych
- IV. Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury
- V. Stymulowanie innowacji w regionalnym systemie zarządzania przestrzenią
- VI. Rozwój współpracy międzyregionalnej w zakresie planowania przestrzennego

Konkretyzacją sformułowanych w Ustaleniach Planu celów polityki przestrzennej województwa są wskazane na wybranych kierunkach polityki przestrzennej propozycje różnego rodzaju działań o charakterze inwestycyjnym oraz konkretne zadania o znaczeniu ponadlokalnym.

Cel I.: DYNAMIZACJA I RESTRUKTURYZACJA PRZESTRZENI WOJEWÓDZTWA

Oczekiwanym rezultatem osiągnięcia celu jest stworzenie przestrzennych warunków dla dynamizowania gospodarczego rozwoju województwa i podniesienia jego konkurencyjności oraz wspierania strukturalnie słabszych obszarów. Przyjęto, że oczekiwany rezultat będzie do osiągnięcia poprzez działania podejmowane na następujących kierunkach polityki przestrzennej:

1. Wspieranie tworzenia warunków przestrzennych rozwoju przedsiębiorczości, innowacji gospodarczej i transferu technologii
2. Rozwój i wspieranie restrukturyzacji wybranych dziedzin usług publicznych
3. Przeciwdziałanie największym zagrożeniom i poprawa bezpieczeństwa publicznego
4. Wykreowanie zintegrowanego regionalnego produktu turystycznego
5. Rozwój infrastruktury technicznej i transportowej poprawiającej warunki inwestowania
6. Rozwijanie potencjału wewnętrznego obszarów zagrożonych marginalizacją

Cel II.: WZMOCNIENIE FUNKCJI WĘZŁÓW SIECI OSADNICZEJ

Oczekiwanym rezultatem osiągnięcia celu jest zahamowanie procesu suburbanizacji zwiększające atrakcyjność śląskich miast i aglomeracji oraz konkurencyjność Skonsolidowanego Śląskiego Obszaru Metropolitalnego w stosunku do innych metropolii w kraju i w Europie. Przyjęto, że oczekiwany rezultat będzie do osiągnięcia poprzez działania podejmowane na następujących kierunkach polityki przestrzennej:

1. Promowanie zwartych miast efektywnie wykorzystujących teren
2. Kształtowanie struktur przestrzennych sprzyjających tworzeniu alternatywnych sposobów transportu w stosunku do samochodu i bardziej przyjaznych środowisku
3. Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych
4. Rewitalizacja miejskich dzielnic

Cel III.: OCHRONA ZASOBÓW ŚRODOWISKA, WZMOCNIENIE SYSTEMU OBSZARÓW CHRONIONYCH I WIELOFUNKCYJNY ROZWÓJ TERENÓW OTWARTYCH

Oczekiwanym rezultatem osiągnięcia celu jest prawidłowe funkcjonowanie systemu ekologicznego województwa, przyczyniające się do poprawy warunków życia mieszkańców i wzrostu konkurencyjności województwa. Przyjęto, że oczekiwany rezultat będzie do osiągnięcia poprzez działania podejmowane na następujących kierunkach polityki przestrzennej:

1. Ochrona zasobów środowiska
2. Racjonalne użytkowanie terenów o wysokich walorach środowiska i dużej atrakcyjności dla rozwoju rekreacji i turystyki
3. Przekształcenia terenów intensywnego rolnictwa
4. Wzmocnienie ekonomicznej siły i żywotności strukturalnie słabych obszarów wiejskich

CEL IV.: ROZWÓJ PONADLOKALNYCH SYSTEMÓW INFRASTRUKTURY

Oczekiwanym rezultatem osiągnięcia celu są ukształtowane funkcjonalne systemy infrastruktury technicznej i transportowej, ograniczające zagrożenia dla środowiska i zdrowia ludzi, tym samym przyczyniające się do zmniejszenia ryzyka zanieczyszczenia środowiska i poprawy bezpieczeństwa warunków inwestowania, integracji województwa oraz wzrostu jego europejskiej konkurencyjności. Przyjęto, że oczekiwane rezultaty będą do osiągnięcia poprzez działania podejmowane na następujących kierunkach polityki przestrzennej:

1. Wspieranie rozwoju infrastruktury komunikacyjnej o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym
2. Promowanie rozwoju pasażerskiego transportu zbiorowego
3. Promowanie rozwoju zintegrowanych systemów transportu kombinowanego
4. Wspieranie rozwoju infrastruktury technicznej

Cel V.: STYMULOWANIE INNOWACJI W REGIONALNYM SYSTEMIE ZARZĄDZANIA PRZESTRZENIĄ

Oczekiwanym rezultatem osiągnięcia celu jest ład przestrzenny i wysokie poczucie u mieszkańców województwa związku z ich terytorium. Przyjęto, że oczekiwany rezultat będzie do osiągnięcia poprzez działania podejmowane na następujących kierunkach polityki przestrzennej:

1. Wykreowanie i rozwój obszarów metropolitalnych
2. Promowanie innowacyjnych instrumentów zarządzania przestrzenią

Cel VI.: ROZWÓJ WSPÓŁPRACY MIĘDZYREGIONALNEJ W ZAKRESIE PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO

Oczekiwanym rezultatem osiągnięcia celu jest wyeliminowanie zbędnych problemów i konfliktów w zagospodarowaniu przestrzennym w obszarach przygranicznych i stykowych z innymi województwami oraz integracja województwa z przestrzenią europejską. Przyjęto, że oczekiwany rezultat będzie do osiągnięcia poprzez działania podejmowane na następujących kierunkach polityki przestrzennej:

1. Rozwijanie współpracy transgranicznej w obszarach stykowych,
2. Rozwijanie współpracy międzyregionalnej w obszarze makroregionu,
3. Rozwijanie współpracy ponadnarodowej.

Cele, kierunki oraz działania Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego określone były w zgodności z dokumentem Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-

2015. W toku prac związanych z aktualizacją Strategii dążono do zachowania spójności obu dokumentów. Związki pomiędzy celami obu dokumentów prezentuje poniższa tabela:

		Cele Strategiczne Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020			
		Wzrost wykształcenia mieszkańców oraz ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych w poczuciu bezpieczeństwa społecznego i publicznego.	Rozbudowa oraz unowocześnienie systemów infrastruktury technicznej.	Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki.	Poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni.
Cele polityki przestrzennej	Dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województwa	X	X	X	
	Wzmocnienie funkcji węzłów sieci osadniczej	X	X		X
	Ochrona zasobów środowiska, wzmocnienie systemu obszarów chronionych i wielofunkcyjny rozwój terenów otwartych		X	X	X
	Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury		X		
	Stymulowanie innowacji w regionalnym systemie zarządzania przestrzenią	X	X	X	X
	Rozwój współpracy międzyregionalnej w zakresie planowania przestrzennego	X	X	X	X

Lista wskaźników do monitoringu

CEL STRATEGICZNY I: WZROST WYKSZTAŁCENIA MIESZKAŃCÓW ORAZ ICH ZDOLNOŚCI ADAPTACYJNYCH DO ZMIAN SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH W POCZUCIU BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO I PUBLICZNEGO

Kierunek działań 1: Poprawa jakości i dostępności szkolnictwa oraz jego dostosowanie do aktualnych i prognozowanych potrzeb rynku pracy

- Liczba studentów na 1.000 mieszkańców,
- Liczba studentów przypadających na 1 nauczyciela akademickiego,
- Liczba absolwentów studiów podyplomowych i doktoranckich,
- Liczba uczniów przypadających na 1 nauczyciela,
- Liczba uczniów przypadających na 1 szkołę,
- Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej,
- Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego (województwa, powiatów, gmin) na oświatę i wychowanie 1 mieszkańca,
- Stopa bezrobocia rejestrowanego,
- Bezrobotni zarejestrowani poniżej 25. roku życia w % ogółu bezrobotnych, w tym kobiety,
- Liczba bezrobotnych wg wykształcenia,
- Stopa bezrobocia wg BAEL, w tym kobiety,
- Wskaźnik zatrudnienia wg wieku,
- Wskaźnik zatrudnienia wg płci,
- Pracujący ogółem (rok poprzedni = 100), w tym w sektorze prywatnym,
- Dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych (ceny bieżące) na 1 mieszkańca,
- Struktura pracujących wg sektorów ekonomicznych (województwo=100, rok poprzedni=100).

Kierunek działań 2: Rozszerzenie skali i zasięgu przekwalifikowań zawodowych i kształcenia ustawicznego

Liczba osób w wieku 25-64 lata w ogóle ludności w wieku 25-64 lata korzystających za pośrednictwem Urzędów Pracy z:

szkoleń zawodowych,
doradztwa zawodowego,

- Liczba długotrwale bezrobotnych w % ogółu bezrobotnych, w tym kobiety

Kierunek działań 3: Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w kulturze i wzmocnienie środowisk twórczych

- Liczba absolwentów szkół artystycznych,
- Liczba zwiedzających muzea i wystawy,
- Liczba przedstawień i koncertów w ciągu roku,
- Liczba widzów i słuchaczy teatrów i instytucji muzycznych,
- Liczba placówek ośrodków kulturalnych na 1.000 mieszkańców,
- Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca.

Kierunek działań 4: Upowszechnienie wśród społeczeństwa aktywnego stylu życia

- Liczba ćwiczących w sekcjach klubów sportowych,
- Liczba obiektów rekreacyjnych w przeliczeniu na 1.000 mieszkańców,
- Powierzchnia terenów zielonych w miastach,
- Zachorowania na choroby cywilizacyjne.

Kierunek działań 5: Zintegrowanie systemu pomocy społecznej, aktywna polityka społeczna

- Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego przeznaczone na świadczenia pomocy społecznej,
- Liczba realizowanych programów z zakresu polityki społecznej,
- Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną na 10.000. ludności,
- Liczba osób bezdomnych,
- Liczba osób powracających do przestępstwa (recydywa), w tym nieletnich,
- Liczba osób powracających z ośrodków penitencjarnych otrzymujących pracę,
- Procent obcokrajowców bezrobotnych, bezdomnych, przestępców,
- Procent niepełnosprawnych bezrobotnych, bezdomnych,
- Liczba osób objętych programami pomocowymi,
- Liczba osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków.

Kierunek działań 6: Poprawa stanu zdrowia mieszkańców regionu oraz zapewnienie powszechności dostępu do świadczeń zdrowotnych

- Liczba porad specjalistycznych na 1 mieszkańca,
- Liczba porad stomatologicznych na 1 mieszkańca,
- Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10.000 mieszkańców,
- Liczba lekarzy specjalistów na 10.000 mieszkańców,
- Liczba przychodni i ośrodków zdrowia na 10.000 mieszkańców,
- Liczba przeprowadzonych badań profilaktycznych,
- Przeciętne dalsze trwanie życia,
- Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności w tym na wsi.

Kierunek działań 7: Poprawa warunków mieszkalnych

- Liczba mieszkań zamieszkałych ogółem,
- Liczba mieszkań oddanych do użytku,
- Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania,
- Samodzielność zamieszkiwania gospodarstw domowych,
- Liczba mieszkań wyposażonych w instalację wodociągową,
- Liczba mieszkań wyposażonych w instalację kanalizacyjną,
- Liczba mieszkań wyposażonych w instalację gazową,
- Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności w tym na wsi.

Kierunek działań 8: Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i przeciwdziałanie dezorganizacji i patologii społecznej

- Czas reakcji służb ratowniczych i policji w sytuacjach zagrożenia życia i zdrowia ludzkiego,
- Liczba osób bezdomnych,
- Liczba osób powracających do przestępstwa (recydywa), w tym nieletnich,
- Liczba osób powracających z ośrodków penitencjarnych otrzymujących pracę,
- Procent obcokrajowców bezrobotnych, bezdomnych, przestępców,
- Procent niepełnosprawnych bezrobotnych, bezdomnych.

CEL STRATEGICZNY II: ROZBUDOWA ORAZ UNOWOCZEŚNIENIE SYSTEMÓW INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

Kierunek działań 1: Optymalizacja i integracja systemu transportowego

- Liczba wypadków drogowych na 10.000 zarejestrowanych pojazdów samochodowych,
- Liczba wypadków drogowych na 100 tys. ludności (rok poprzedni=100),
- Długość autostrad (w km),
- Długość dróg krajowych (km),
- Drogi publiczne o twardej nawierzchni (na 100 km² i na 10 tys. ludności),
- Linie kolejowe eksploatowane na 100 km² oraz na 10 tys. ludności,
- Liczba pasażerów w porcie lotniczym,
- Przeładunek ładunków w porcie lotniczym (tony),
- Linie komunikacji miejskiej (km),
- Trasy komunikacyjne (km),
- Przewozy pasażerów w komunikacji miejskiej w ciągu roku (mln).

Kierunek działań 2: Rozbudowa i unowocześnienie systemów energetycznych

- Długość zmodernizowanych odcinków sieci przesyłowej (km),
- Długość nowo oddanych odcinków sieci przesyłowej (km),
- Liczba zmodernizowanych i nowych zakładów energetycznych.

Kierunek działań 3: Rozwój informatyki i telekomunikacji

- Liczba abonentów telefonii przewodowej na 1.000 mieszkańców,
- Gospodarstwa domowe wyposażone w komputery osobiste,
- Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych,
- Udział szkół wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu według poziomu kształcenia (szkoły podstawowe i gimnazja; szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne, łącznie z policealnymi).

Kierunek działań 4: Rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunalnej

- Długość sieci wodociągowej (km),
- Długość sieci kanalizacyjnej (km),
- Długość sieci gazowej (km),
- Udział wody z wodociągów dostarczanej ludności odpowiadającej wymaganiom sanitarnym (%).

CEL STRATEGICZNY III: WZROST INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI

Kierunek działań 1: Tworzenie warunków do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw

- Liczba MSP,
- Udział MSP w eksporcie ogółem w %,
- Liczba aktywnych MSP na 1.000 mieszkańców,
- Wielkość nakładów inwestycyjnych w MSP,
- Przeżywalność MSP,
- Nakłady na innowacje w MSP,
- Udział MSP w tworzeniu PKB,

- Udział MSP w produkcji sprzedanej przemysłu,
- Liczba zatrudnionych w MSP na 10 tys. ludności (rok poprzedni = 100),
- Wartość dodana brutto wg sektorów w mln PLN / na pracującego oraz na 1 godzinę przepracowaną,
- Udział przychodów ze sprzedaży na eksport w przychodach ze sprzedaży produktów, towarów i minerałów.

Kierunek działań 2: Wspieranie sektora B+R i wdrożeń nowych technologii

- Liczba ośrodków B+R,
- Nakłady na innowacje w przemyśle,
- Nakłady na działalność badawczą i rozwojową według źródeł finansowania,
- Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w relacji do PKB,
- Zatrudnienie w podmiotach działających w sektorze badawczo-rozwojowym,
- Liczba zarejestrowanych patentów i wynalazków na 1 mln ludności,
- Udział przedsiębiorstw, które prowadziły działalność innowacyjną w przemyśle,
- Liczba wdrożeń nowych technologii,
- Udział produkcji wyrobów nowych i zmodernizowanych w produkcji sprzedanej w przemyśle.

Kierunek działań 3: Podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej regionu

- PKB na mieszkańca,
- Wzrost PKB (rok poprzedni = 100),
- Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca, w tym w sektorze prywatnym na 1 mieszkańca,
- Długość dróg krajowych, autostrad,
- Drogi publiczne o twardej nawierzchni (na 100 km² i na 10 tys. ludności),
- Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w systemie REGON ogółem i na 10 tys. ludności (w tym: spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, MSP),
- Bezpośrednie inwestycje zagraniczne,
- Liczba inwestorów zagranicznych,
- Udział przychodów ze sprzedaży na eksport w przychodach ze sprzedaży produktów, towarów i minerałów.

Kierunek działań 4: Modernizacja sektora rolno-spożywczego i rozwijanie działalności pozarolniczej

- Produkcja sprzedana artykułów spożywczych i napojów,
- Końcowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych (ceny stałe),
- Liczba osób pracujących w rolnictwie,
- Wartość dodana brutto wg sektorów rolnictwa, łowiectwa, leśnictwa, rybołówstwa i rybactwa (mln PLN / na pracującego, na 1 godzinę przepracowaną),
- Liczba gospodarstw agroturystycznych,
- Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych,
- Przeciętna powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa rolnego, w tym gospodarstwa indywidualnego,
- Zużycie nawozów sztucznych i wapniowych,
- Liczba spółdzielni,
- Nakłady na innowacje w dziale produkcja artykułów spożywczych i napojów (tys. PLN),
- Liczba podmiotów gospodarczych na 1.000 mieszkańców obszarów wiejskich,
- Udział przychodów ze sprzedaży na eksport w przychodach ze sprzedaży produktów, towarów i minerałów.

Kierunek działań 5: Zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu

- Liczba obiektów noclegowych turystyki, w tym hoteli,
- Liczba miejsc noclegowych (tys.),
- Liczba korzystających z noclegów w ciągu roku (tys.),
- Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania, w tym turystom zagranicznym,
- Liczba turystów zagranicznych korzystających z obiektów noclegowych turystyki,
- Liczba placówek gastronomicznych.

Kierunek działań 6: Wspieranie procesów poprawy efektywności i adaptacji rynkowej tradycyjnych gałęzi przemysłu

- Nakłady na inwestycje w górnictwie i kopalnictwie, produkcji metali, produkcji wyrobów z metali,
- Nakłady na innowacje w górnictwie i kopalnictwie, produkcji metali, produkcji wyrobów z metali,
- Wynik finansowy sektora górniczego,
- Energochłonność gospodarki,
- Udział przychodów ze sprzedaży na eksport w przychodach ze sprzedaży produktów, towarów i minerałów.

CEL STRATEGICZNY IV : POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA NATURALNEGO I KULTUROWEGO ORAZ ZWIĘKSZENIE ATRAKCYJNOŚCI PRZESTRZENI

Kierunek działań 1: Wspieranie rozwoju obszarów metropolitalnych

- Wskaźnik urbanizacji,
- Liczba projektów ponadlokalnych zrealizowanych na terenie aglomeracji górnośląskiej,
- Czas przejazdu między ośrodkami metropolitalnymi regionu.

Kierunek działań 2: Zagospodarowanie centrów miast oraz zdegradowanych dzielnic

- Nakłady finansowe na modernizację infrastruktury komunalnej,
- Nakłady finansowe na remonty budynków w centrach miast i zdegradowanych dzielnic.

Kierunek działań 3: Rewitalizacja terenów zdegradowanych

- Powierzchnia gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji i zagospodarowania (ha),
- Powierzchnia gruntów zrehabilitowanych i/lub zagospodarowanych,
- Wydatki inwestycyjne związane z rekultywacją hałd, stawów osadowych, składowisk odpadów oraz innych terenów zdegradowanych i zdewastowanych.

Kierunek działań 4: Kształtowanie ośrodków wiejskich

- Długość wybudowanych i zmodernizowanych dróg na terenach wiejskich,
- Liczba gospodarstw domowych wyposażonych w instalację wodociągową na terenach wiejskich,
- Liczba gospodarstw domowych wyposażonych w instalację kanalizacyjną na terenach wiejskich,
- Liczba gospodarstw domowych wyposażonych w instalację gazową na terenach wiejskich,
- Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w % ludności ogółem, w tym na wsi,
- Ludność korzystająca z kanalizacji w % ludności ogółem, w tym na wsi,

- Liczba abonentów telefonii przewodowej na 1.000 mieszkańców,
- Liczba gospodarstw domowych na obszarach wiejskich wyposażonych w komputery osobiste, w tym z dostępem do Internetu,
- Liczba podmiotów gospodarczych na 1.000 mieszkańców obszarów wiejskich.

Kierunek działań 5: Uporządkowanie i wdrożenie systemu gospodarki odpadami

- Odpady (z wyłączeniem komunalnych) wytworzone w ciągu roku (mln ton),
- Odpady komunalne zdeponowane na wysypiskach,
- Odpady komunalne zebrane na 1 mieszkańca,
- Udział odpadów wyselekcjonowanych w ogólnej ilości odpadów komunalnych zebranych,
- Odpady przemysłowe wytworzone w ciągu roku (tys. ton), w tym: wykorzystane (%) lub unieszkodliwione (%),
- Powierzchnia niezrekultywowanych (bez komunalnych) terenów składowania odpadów uciążliwych dla środowiska.

Kierunek działań 6: Utworzenie systemu kształtowania i wykorzystania zasobów wodnych

- Ścieki komunalne i przemysłowe odprowadzone do wód powierzchniowych lub do ziemi wymagające oczyszczania (hm³),
- Ścieki komunalne i przemysłowe oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia,
- Oczyszczane ścieki biologicznie, chemicznie, z podwyższonym usuwaniem biogenów (% ścieków wymagających oczyszczenia),
- Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków ogółem, w tym procentowy udział ludności miejskiej i wiejskiej,
- Nakłady inwestycyjne na regulację i przebudowę rzek, potoków, zbiorników wodnych, obwałowań przeciwpowodziowych i stacji pomp (tys. PLN).

Kierunek działań 7: Polepszenie jakości powietrza

- Całkowita emisja zanieczyszczeń pyłowych,
- Całkowita emisja zanieczyszczeń dwutlenkiem siarki,
- Emisja zanieczyszczeń gazowych (bez CO₂),
- Emisja CO₂,
- Zanieczyszczenia pyłowe zatrzymane w urządzeniach do redukcji (% zanieczyszczeń wytworzonych),
- Zanieczyszczenia gazowe (bez CO₂) zatrzymane w urządzeniach do redukcji (% zanieczyszczeń wytworzonych)
- Udział produkcji energii z OZE w produkcji ogółem.

Kierunek działań 8: Ochrona przed hałasem

- Poziom natężenia hałasu.

Kierunek działań 9: Ukształtowanie regionalnego systemu obszarów chronionych

- Powierzchnia obszarów prawnie chronionych,
- Powierzchnia rezerwatów przyrody, obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej,
- Liczba pomników przyrody.

**OSOBY UCZESTNICZĄCE W PRACACH NAD STRATEGIĄ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA
ŚLĄSKIEGO**

RADNI SEJMIKU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO:

1) Józef Berger	25) Tadeusz Mazanek
2) Jan Borzymowski	26) Eugeniusz Mikołajczak
3) Alfred Brudny	27) Władysław Motyka
4) Ludgarda Buzek	28) Krzysztof Nowak
5) Michał Czarski	29) Małgorzata Ochęduszek-Ludwik
6) Leszek Czerwieński	30) Maria Pańczyk-Poździej
7) Longin Dobrakowski	31) Antoni Piechniczek
8) Andrzej Dobrzański	32) Irena Pierchała
9) Tadeusz Fudała	33) Rajmund Pollak
10) Marian Gajda	34) Antoni Sosnowski
11) Janusz Gałkowski	35) Karol Stasica
12) Jan Grela	36) Dariusz Staszyński
13) Jadwiga Hyrczyk-Franczyk	37) Henryk Szczerba
14) Grzegorz Janik	38) Grzegorz Szpyrka
15) Marian Jarosz	39) Bernard Szweda
16) Jędrzej Jędrych	40) Marek Trombski
17) Sergiusz Karpiński	41) Michał Urban
18) Jerzy Kłudka	42) Antoni Waleczek
19) Jolanta Kopiec	43) Paweł Wieczorek
20) Janusz Krakowian	44) Zbigniew Wieczorek
21) Alojzy Lysko	45) Michał Wójcik
22) Marian Maciejczyk	46) Stanisław Zapała
23) Grzegorz Makowski	47) Piotr Zienc
24) Wiesław Maras	48) Czesław Żelichowski

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO:

Michał Czarski – Marszałek Województwa Śląskiego
Jan Grela – Wicemarszałek Województwa Śląskiego
Sergiusz Karpiński – Wicemarszałek Województwa Śląskiego
Marian Jarosz - Członek Zarządu Województwa Śląskiego
Wiesław Maras - Członek Zarządu Województwa Śląskiego

ZESPÓŁ DS. AKTUALIZACJI „STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA LATA 2000 – 2015” ORAZ DO PRAC NAD OPRACOWANIEM „REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA LATA 2007–2013”:

Zespół Zadaniowy :

- 1) Elżbieta Bieńkowska – Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 2) Adam Kapias – Wydział Edukacji i Nauki, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 3) Bożena Antosiewicz – Wydział Geodezji, Kartografii i Gospodarki Nieruchomościami, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 4) Lidia Urgacz -Wydział Inwestycji, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 5) Ewa Mucha – Wydział Komunikacji i Transportu, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 6) Joanna Klima – Wydział Kultury, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 7) Ilona Kuboszek – Wydział Ochrony Środowiska, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 8) Elżbieta Filus - Wydział Polityki Gospodarczej, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 9) Adam Hajduga – Wydział Promocji Regionu, Turystyki i Sportu, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 10) Grzegorz Domagalski – Wydział Terenów Wiejskich, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 11) Krystyna Brzozowska – Eymar – Wydział Współpracy Międzynarodowej, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 12) Marzena Chwałek - Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 13) Tadeusz Kiecka - Niechajowicz – Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 14) Anna Markiewicz – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Katowicach, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 15) Ewa Szymoszek – Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 16) Bogumiła Kowalska – Wydział Strategii i Planowania Przestrzennego, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

Przedstawiciele Subregionów:

- 17) Gabriela Karmasz – subregion środkowy
- 18) Marian Zych - subregion środkowy
- 19) Paweł Gałęcki – subregion południowy
- 20) Sławomir Bednarek – subregion północny
- 21) Wojciech Maroszek - subregion zachodni

Zespół Redakcyjny:

- 22) Małgorzata Staś - Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 23) Maria Dzierżęga - Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 24) Monika Ptak - Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 25) Tomasz Kupiec - Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 26) Adriana Solecka - Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 27) Bartosz Mazur - Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

- 28) Mateusz Rykała - Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 29) Paweł Pikoń - Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 30) Joanna Miśka - Wydział Strategii i Planowania Przestrzennego, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
- 31) Mariusz Raczek - Wydział Strategii i Planowania Przestrzennego, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

MODERATORZY WARSZTATÓW:

Moderacja oraz nadzór nad warsztatami od strony metodologicznej powierzone zostały pracownikom naukowym Akademii Ekonomicznej w Katowicach. Za poszczególne obszary strategiczne odpowiedzialni byli:

Prof. zw. dr hab. Andrzej Klasik

- Gospodarka, innowacyjność i inne ramowe uwarunkowania

Prof. dr hab. Florian Kuźnik

- Infrastruktura, aspekty przestrzenne, środowisko

Dr Krzysztof Wrana

- Rozwój obszarów wiejskich, rolnictwo
- Zasoby ludzkie, równość szans i zagadnienia społeczne

INSTYTUCJE BIORĄCE UDZIAŁ W PRACACH WARSZTATOWYCH W RAMACH POSZCZEGÓLNYCH OBSZARÓW TEMATYCZNYCH:

Gospodarka i innowacje:

1. Górnośląskie Towarzystwo Lotnicze S.A.
2. Śląski Związek Gmin i Powiatów w Katowicach
3. Hutnicza Izba Przemysłowo-Handlowa
4. Górnicza Izba Przemysłowo-Handlowa
5. Izba Rzemieślnicza oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Katowicach
6. Regionalna Izba Gospodarcza w Katowicach
7. Kompania Węglowa S.A.
8. Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A. w Katowicach
9. Telekomunikacja Polska S.A. Okręg Katowice
10. Rada OPZZ Województwa Śląskiego
11. NSZZ „Solidarność” Regionu Śląsko – Dąbrowskiego
12. Politechnika Śląska w Gliwicach
13. Centrum Badań Przedsiębiorczości i Zarządzania PAN
14. Uniwersytet Śląski w Katowicach
15. Instytut Metali Nieżelaznych w Gliwicach
16. Komisje Sejmiku Województwa Śląskiego
17. Górnośląska Agencja Przekształceń Przedsiębiorstw S.A.

Zasoby ludzkie i jakość życia:

1. Komenda Wojewódzka Policji
2. Uniwersytet Śląski w Katowicach
3. Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach
4. Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach
5. Teatr Śląski im. S. Wyspiańskiego
6. Pełnomocnik Wojewody Śląskiego ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn
7. Śląski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia
8. Śląska Akademia Medyczna

9. Śląski Urząd Wojewódzki – Wydział Polityki Społecznej oraz Wydział Zarządzania Kryzysowego,
10. Oddział Śląski Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
11. Śląski Związek Gmin i Powiatów w Katowicach
12. Centrum Kształcenia Ustawicznego w Bytomiu
13. Regionalny Ośrodek Metodyczno - Edukacyjny "Metis"
14. Śląskie Forum Organizacji Socjalnych KaFOS
15. Caritas Archidiecezji Katowickiej
16. Politechnika Częstochowska
17. Komisje Sejmiku Województwa Śląskiego
18. Zakład Doskonalenia Zawodowego w Katowicach
19. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
20. Instytucja Kultury „Ars Cameralis”

Środowisko i infrastruktura:

1. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego
2. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Katowicach
3. Regionalna Fundacja Turystki i Krajoznawstwa PTTK w Katowicach
4. Towarzystwo Urbanistów Polskich w Katowicach
5. Główny Instytut Górnictwa
6. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach
7. Górnośląskie Przedsiębiorstwo Wodociągów
8. Śląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Katowicach
9. Śląski Zakład Przewozów Regionalnych w Katowicach
10. Górnośląski Zakład Elektroenergetyczny
11. Górnośląska Spółka Gazownicza
12. Komunikacyjny Związek Komunalny GOP
13. Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowanych
14. Polski Klub Ekologiczny w Gliwicach
15. Komisje Sejmiku Województwa Śląskiego
16. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska
17. Tramwaje Śląskie S.A.
18. Drogowa Trasa Średnicowa S.A.
19. Rada Prezesów Oddziałów PTTK Województwa Śląskiego
20. Instytut Ochrony Roślin w Sońnicowicach
21. Śląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Częstochowie
22. Częstochowskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych
23. Beskidzkie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych

Obszary wiejskie i rolnictwo:

1. Śląska Izba Rolnicza
2. Śląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Częstochowie
3. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Częstochowie
4. Częstochowskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych
5. Beskidzkie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych
6. Śląski Związek Gmin i Powiatów
7. Stowarzyszenie Rozwoju Turystyki Beskidu Żywieckiego „WIERCHY”
8. Jurajskie Stowarzyszenie Turystyki Wiejskiej
9. Instytut Ochrony Roślin w Sońnicowicach
10. Komisja Sejmiku Województwa Śląskiego

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Materiały z zakresu polityki rozwoju regionalnego:

1. Wstępnym Projekt Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007 – 2013, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa czerwiec 2004 r.
2. Wstępny Projekt Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007-2013, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa czerwiec 2005 r.
3. Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007 – 2013, z elementami prognozy do roku 2020, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa marzec 2005 r.
4. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, Ministerstwo Kultury, Warszawa styczeń 2004 r.
5. Projekt Strategii polityki społecznej na lata 2007-2013, Ministerstwo Polityki Społecznej, Warszawa styczeń 2005 r.
6. Strategia Rozwoju Transportu na lata 2007 – 2013, Ministerstwo Infrastruktury, Warszawa luty 2005 r.
7. Projekt Założeń polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa do 2020 r., Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, Warszawa październik 2004 r.
8. Proponowane kierunki rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do 2020 r., Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, Warszawa wrzesień 2004 r.
9. Strategia Lizbońska – droga do sukcesu zjednoczonej Europy, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, maj 2002 r.
10. Narodowy Plan Rozwoju 2004-2006, Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, styczeń 2003 r.
11. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego na lata 2004 - 2006 (ZPORR), Ministerstwo Gospodarki i Pracy, lipiec 2004 r.
12. Sektorowy Program Operacyjny „Rozwój zasobów ludzkich”, Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2003 r.
13. Sektorowy Program Operacyjny „Wzrost konkurencyjności gospodarki”, Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2003 r.
14. Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich”, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2003 r.
15. Sektorowy Program Operacyjny „Transport i gospodarka morska”, Ministerstwo Infrastruktury, Warszawa 2003 r.
16. Strategia Wykorzystania Funduszu Spójności, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Ministerstwo Infrastruktury, Ministerstwo Ochrony Środowiska, Warszawa 2003 r.

17. Narodowy Plan Rozwoju na lata 2000-2002, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa grudzień 1999 r.
18. Narodowa Strategia Wzrostu Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich w latach 2000-2006, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa styczeń 2000 r.
19. Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego na lata 2001-2006, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa grudzień 2000 r.
20. Narodowa Strategia Rozwoju Transportu na lata 2000-2006, Ministerstwo Transportu i Gospodarki Morskiej, Warszawa, styczeń 2000 r.
21. Polska 2025. Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju, Warszawa, lipiec 2000 r.
22. Narodowa Strategia Ochrony Środowiska na lata 2000 - 2006, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, marzec 2000 r.
23. II Polityka Ekologiczna Państwa , Warszawa 13 czerwca 2000 r.
24. Programy Ochrony Powietrza dla Aglomeracji: Częstochowskiej, Górnośląskiej oraz strefy miejskiej Bielsko-Biała, Rozporządzenia Wojewody Śląskiego z dnia 24 marca 2004 nr15/04, 16/04, 17/04.
25. Narodowa Strategia dla Sektora Transportu (Fundusz ISPA).
26. Polityka Rządu Wobec Małych i Średnich Przedsiębiorstw do 2002 roku, Departament Rzemiosła, Małych i Średnich Przedsiębiorstw w Ministerstwie Gospodarki, Warszawa maj 1999 r.
27. Założenia Polityki Innowacyjnej Państwa do 2002 roku, dokument rządowy opracowany przez Komitet Badań Naukowych, Warszawa grudzień 1999 r.
28. Koncepcja Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 1999 r.
29. Spójna Polityka Strukturalna Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa, Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa lipiec 1999 r.
30. Fundusze Strukturalne i ich Koordynacja z Funduszem Spójności. Wstępna wersja przewodnika dla programów w okresie 2000-2006, Komisja Europejska.
31. Kontrakt Regionalny dla Województwa Katowickiego, Katowice 1995 r.
32. Partnerstwo na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Odnowiona Strategia Lizbońska, RE marzec 2005 r.
33. Podstawy Wsparcia Wspólnoty. Promowanie rozwoju gospodarczego i warunków sprzyjających wzrostowi zatrudnienia, Bruksela – Warszawa, grudzień 2003, ZWP MGPiPS Zam. 152/04, Warszawa 2004 r.
34. Strategiczne Wytyczne Wspólnoty na lata 2007-2013, KE maj 2005 r.

35. Zrównoważona Europa dla Lepszego Świata - Strategia Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej, Bruksela, Propozycja Komisji dla Rady Europejskiej w Goeteborgu, (Strategia Goeteborska), 15.5.2001, COM(2001) 264.

Prawo wspólnotowe

1. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1164/ 1994 z dnia 16 maja 1994 roku ustanawiające Fundusz Spójności (L130 z 25 V 1994 r.).
2. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/99 z 17 maja 1999 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej oraz zmieniające i uchylające niektóre rozporządzenia (L 74 z 15 marca 2002 r.).
3. Rozporządzenie Rady nr 1260/1999 z dnia 21 czerwca 1999 roku wprowadzające ogólne zasady dotyczące funduszy strukturalnych (L161 z 26 VI 1999 r.).
4. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1263/99 z 21 czerwca 1999 roku w sprawie Instrumentu Finansowego Orientacji Rybołówstwa (L161 z 26 czerwca 1999 r.).
5. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1783/99 z dnia 12 lipca 1999 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (L213 z 13 sierpnia 1999 r.).
6. Rozporządzenie (WE) nr 1784/ 1999 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12 lipca 1999 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego (L213 z 13 sierpnia 1999 r.).
7. Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1159/2000 z dnia 30 maja 2000 roku w sprawie prowadzenia przez państwa członkowskie działań informacyjnych i promocyjnych dotyczących pomocy udzielanej z funduszy strukturalnych, (L 2000.130.30).
8. Rozporządzenie Komisji nr 448/2001 z 2 marca 2001 roku ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1260/1999 w zakresie procedury dokonywania korekt finansowych pomocy udzielanej w ramach Funduszy Strukturalnych (L 064 z 6 III 2001 r.).
9. Proposal for a Council regulation laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund, Brussels, 14 lipca 2004, COM (2004) 492 final, 2004/0163 (AVC).
10. Proposal for a Council regulation of the European Parliament and of the Council on the European Regional Development Fund, Brussels, 14 lipca 2004, COM (2004) 495 final, 2004/0167 (COD).
11. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the European Social Fund, Brussels, 14 lipca 2004, COM (2004) 493 final, 2004/0165 (COD).
12. Proposal for a Council establishing a Cohesion Fund, Brussels, 14 lipca 2004, COM (2004) 494 final, 2004/0166 (AVC).

Uchwały Sejmiku Województwa Śląskiego:

Nr uchwały	Treść
I/10/17/99	Zawarcie Porozumienia o współpracy pomiędzy Województwem Śląskim a Regionem Nord - Pas de Calais.
I/12/16/99	Realizacja przez samorząd województwa zadań i kompetencji z zakresu aktywizacji zawodowej i zwalczania bezrobocia oraz przejmowania wojewódzkich urzędów pracy.
I/5/32/99	Ustalenie planu sieci publicznych gimnazjów specjalnych o charakterze regionalnym prowadzonych przez samorząd województwa.
I/11/27/99	Przyjęcie Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na rok 1999.
I/13/1/99	Przyjęcie projektu uchwały Sejmiku w sprawie ustalenia priorytetów współpracy zagranicznej Województwa Śląskiego i przekazania go ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych, za pośrednictwem Wojewody Śląskiego.
I/14/10/99	Wyrażenie stanowiska dotyczącego zintegrowanego systemu komunikacji publicznej w aglomeracji katowickiej.
I/14/16/99	Zawarcie porozumienia o współpracy między Województwem Śląskim (Rzeczpospolita Polska) i Regionem Lombardii (Republika Włosa).
I/14/17/99	Przyjęcie dokumentu „Założenia Polityki Ekologicznej Górnego Śląska” oraz przekazanie go do dalszej pracy nad stworzeniem całościowego dokumentu na temat Polityki Ekologicznej Województwa Śląskiego.
I/15/2/99	Ustalenie priorytetów współpracy zagranicznej Województwa Śląskiego.
I/17/12/2000	Ustalenie listy przedsięwzięć priorytetowych do funduszu ISP na rok 2001.
I/18/74/2000	Zawarcie Porozumienia o współpracy międzyregionalnej Województwa Śląskiego (Rzeczpospolita Polska) z Okręgiem Suceava (Rumunia).
I/19/2/2000	Przyjęcie Wspólnego Oświadczenia o współpracy oraz rozwoju przyjaznych stosunków pomiędzy Województwem Śląskim (Rzeczpospolita Polska) a Krajem Nadrenią Północną–Westfalią (Republika Federalna Niemiec).
I/20/18/2000	Zawarcie Porozumienia o współpracy między Województwem Śląskim (Rzeczpospolita Polska) i regionem Lombardia (Republika Włosa).
I/20/3/2000	Przyjęcie stanowiska Sejmiku Województwa Śląskiego w sprawie obszarów polityki rozwoju.
I/20/4/2000	Przyjęcie „Zasad i trybu prac nad Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego”.
I/21/26/2000	Przyjęcie Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2000-2005.

I/21/26/2000	Przystąpienie Województwa Śląskiego do Zgromadzenia Regionów Europy.
II/27/1/2004	Określenie „Trybu i harmonogramu prac nad aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2015”.
II/35/1/2005	Zmiana ”Harmonogramu prac nad aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2015”.

Materiały z zakresu programowania rozwoju regionalnego:

1. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2003 – 2013.
2. Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim na lata 2004 – 2013.
3. Program Ochrony Środowiska Województwa Śląskiego do 2004 roku oraz cele długoterminowe do roku 2015.
4. Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego.
5. Kompleksowy program gospodarki odpadami niebezpiecznymi w regionie Polski południowej.
6. Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych dla Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2015.
7. Wojewódzki program wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałaniu ich wykluczeniu społecznemu na lata 2003 – 2005.
8. Program łagodzenia w regionie śląskim skutków restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego.
9. Program Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2001-2003.
10. Zaktualizowany Wojewódzki Program Operacyjny Województwa Śląskiego na rok 2004 obowiązujący w latach 2005-2006, Urząd Marszałkowski, Katowice luty 2005 r.
11. Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego, Samorząd Województwa Śląskiego, Katowice 2004 r.
12. Materiały przygotowane przez Wydziały Urzędu Marszałkowego Województwa Śląskiego.
13. Stan środowiska w województwie śląskim w 2003 roku, Wojewoda Śląski i Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach, Katowice 2004 r.
14. Materiały przygotowane przez Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach.
15. Materiały przygotowane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Katowicach.
16. Materiały przygotowane przez Subregiony Województwa Śląskiego (południowy, północny, środkowy i zachodni).

17. Koncepcja działań proinnowacyjnych w regionie. Projekt Phare-INRED-CpF, Górnośląska Agencja Przekształceń Przedsiębiorstw S.A. Katowice, luty 2000 r.
18. Bezrobocie w Województwie Śląskim, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Wojewódzki Urząd Pracy, Katowice, marzec 2000 r.
19. Gospodarka turystyczna po reformie terytorialnej organizacji kraju. Aspekt regionalny, Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, Polska Agencja Rozwoju Regionalnego, Kraków 1999 r.
20. Profil środowiskowy Aglomeracji Katowickiej. Program UNDP/UNCHS (Habitat): Zarządzanie Zrównoważonym Rozwojem Aglomeracji Katowickiej, Katowice, marzec 1999 r.
21. Pozycja i profil rozwoju Województwa Śląskiego – materiały statystyczne opracowane przez Wydział Strategii Rozwoju i Zagospodarowania Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego na I warsztaty Zespołu Programującego ds. Strategii Rozwoju, Katowice 1999 r.
22. Stan przygotowania strategii rozwoju, informacja Zarządu Województwa Śląskiego opracowana przez Wydział Strategii Rozwoju i Zagospodarowania Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Katowice, marzec 2000 r. (materiały do użytku wewnętrznego).
23. Założenia polityki ekologicznej Górnego Śląska, Sejmik Województwa Śląskiego, Katowice, kwiecień 1999 r.
24. Propozycje Sejmiku Gospodarczego Województwa Śląskiego do Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego sformułowane podczas warsztatów gospodarczych, Katowice, styczeń 2000 r.
25. Materiały pomocnicze na warsztaty robocze nt. długoterminowej polityki ochrony środowiska w ramach prac nad „Programem Ochrony Środowiska Województwa Śląskiego”, ARCADIS Ekokonrem, Katowice, marzec 2000 r.

Ekspertyzy opracowane na zlecenie Zarządu Województwa Śląskiego:

1. Raport wstępny „Województwo Śląskie 2020 – scenariusze rozwoju” Luk Palmen, Katowice styczeń 2005 r.
2. Ekspertyza „Obszary wiejskie i rolnictwo w województwie śląskim” do opracowania Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020, Śląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Częstochowie, Częstochowa kwiecień 2005 r.
3. „Prognoza oddziaływania na środowisko Projektu Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020”, Biuro Planowania Przestrzennego w Bielsku-Białej, 2005 r.
4. „Tendencje zachodzące w populacji ludnościowej Województwa Śląskiego a szczególnie związane z sytuacją ludzi niepełnosprawnych, starych, a także podlegających marginalizacji społecznej, ekonomicznej i zdrowotnej”, A. Rączaszek, Akademia Ekonomiczna w Katowicach, 1999 r.
5. „Stan aktualny, zróżnicowanie terytorialne i możliwości rozwoju turystyki i rekreacji w regionie”, J. Kalinowski, Górnośląska Izba Turystyki, Katowice 1999 r.

6. „Perspektywy sektora rolnego i obszarów wiejskich Województwa Śląskiego”, W. Nogaś, Ośrodek Doradztwa Rolniczego Województwa Śląskiego, Bielsko-Biała 1999 r.
7. „Montaż finansowy w ramach strategii rozwoju województwa”, A. Wawiernia, Politechnika Śląska w Gliwicach, 1999 r.
8. „Stan wykorzystania środków pomocowych w Województwie Śląskim w latach 1994-1999”, J. Kaźmierczak, Politechnika Śląska w Gliwicach, 1999 r.
9. „Strategia rozwoju Województwa Śląskiego: uwarunkowania i wyzwania społeczne”, M.S. Szczepański, Uniwersytet Śląski w Katowicach, 1999 r.

Mapy zawarte w materiale zostały opracowane przez:

Biuro Planowania Przestrzennego w Częstochowie - w trakcie przygotowywania Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego.

Materiały statystyczne:

1. Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego, Urząd Statystyczny, Katowice 2004 r.
2. Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego, Urząd Statystyczny, Katowice 2003 r.
3. Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego, Urząd Statystyczny, Katowice 2001 r.
4. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004 r.
5. Rocznik Statystyczny Województw, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004 r.
6. Rocznik Statystyczny Pracy, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2003 r.
7. Rocznik Demograficzny, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004 r.
8. Rocznik Statystyczny Przemysłu, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004 r.
9. Turystyka w 2003 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004 r.
10. Rolnictwo w I półroczu 2004 r., Główny Urząd Statystyczny, 2004 r.
11. Powiaty w Polsce, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2003 r.
12. „Aktywność zawodowa ludności” - Kwartalniki Urzędu Statystycznego w Katowicach 2003. Kwartalna informacja o aktywności ekonomicznej ludności Polski (www.stat.gov.pl).
13. Opracowanie własne ROPS na podstawie danych Wydziału Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, Sprawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej za 2000-2003 r.
14. Raport o stanie województwa śląskiego w województwie śląskim za 2003 r., Wojewoda Śląski, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach, Katowice 2004 r.

15. Rocznik statystyczny województw, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1999 r.
16. Polska w nowym podziale terytorialnym, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1998 r.
17. Mały rocznik statystyczny, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1999 r.
18. Województwo Śląskie w 1998 roku. Ważniejsze dane o województwie, powiatach i gminach, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 1999 r.
19. Województwo małopolskie w 1998 roku. Ważniejsze dane o województwie, powiatach i gminach, Urząd Statystyczny, Kraków 1999 r.
20. Województwo dolnośląskie w 1998 roku. Ważniejsze dane o województwie, powiatach i gminach, Urząd Statystyczny, Wrocław 1999 r.
21. Rocznik statystyczny województwa częstochowskiego, Urząd Statystyczny, Częstochowa 1998 r.
22. Rocznik statystyczny powiatów województwa śląskiego, Urząd Statystyczny, Katowice 2001 r.
23. Biuletyny statystyczne Województwa Śląskiego, Urząd Statystyczny, Katowice 2000 r.
24. Bezrobocie w Województwie Śląskim w 1999, Urząd Statystyczny, Katowice 2000 r.
25. Zdrowie mieszkańców Śląska, Urząd Statystyczny, Katowice 1999 r.
26. Komunikat o sytuacji społecznej i działalności gospodarczej Województwa Śląskiego w 1999, Urząd Statystyczny, Katowice 2000 r.